



ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1855.

ΤΟΜΟΣ Ε΄.

ΦΥΛΛ. 118.

ΟΙ ΚΙΝΑΥΝΟΙ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ.

(1572)

(Εκ τοῦ Γαλλικοῦ)

—ο—

Α΄ ΔΕΙΠΝΟΝ ΠΑΡΑ ΚΑΤΤΟΛΙΚΩΙ.

Εἰκοσι περίπου εὐγενεῖς καὶ ἀξιωματικοὶ κατ-
τολικοί ὑπῆρχον συνηθροισμένοι, τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 23
Αὐγούστου 1572, παραμονῇ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἀγίου
Βαρθολομαίου, ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐνὸς τῶν συναιτέρων αὐ-
τῶν, τοῦ ἀρχόντος Δε-Λόσε, λοχαγοῦ τῶν καρabi
νοφόρων τοῦ βασιλέως. Ἡ συνάθροισις αὕτη οὐδένα
ἔφερε γορκατῆρα συνωμοτικὸν ἢ κομματικόν. Ἐδεί-
πουν ἀπλῶς καὶ ἡταιμάζοντο εἰς τὸ παίγνιον μετὰ
τὸ δεῖπνον.

Τὰ τελευταῖα συμβεβηκότα μολοντοῦτο, καὶ τὰ
χαλκευόμενα μάλιστα, δὲν ἠδύναντο νὰ μὴν ἐντυ-

πώσωσιν εἰς τὸ δεῖπνον ὄψιν ὅλως ἰδιάζουσαν καὶ
νὰ παρειτάξωσιν εἰς τὴν συνδιάλεξιν τινὰ τῶν πο-
λιτικῶν ζητημάτων, ὅσα, κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν,
συνεζήτουν ἐν τῷ μυστικῷ συμβουλίῳ τῆς Αἰκατε-
ρίνης τῶν Μεδίκων καὶ Καρόλου τοῦ Θ'. Ἡ βασι-
λομήτωρ, ἀπὸ πολλῶν μηνῶν προβλέπουσα τὴν ἐκ-
ρηξὴν στάσεως τῶν Μεταρρυθμιτῶν, καὶ θέλουσα νὰ
μακρύνῃ ἀπὸ τοῦ βασιλείου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τὴν φρί-
κην καὶ τὰς συνεπείας τετάρτου ἐμφυλίου πολέμου,
συνέλαβε τὸ βηριώδες σγέδιον τῆς γενικῆς σφαγῆς
ὅλων τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τοῦ προτεσταντι-
σμοῦ. Ὁ δευτερότοκος αὐτῆς υἱός, ὁ δούξ τῆς Ἀν-
δεγαβίας (Duc d'Anjou), ὕστερον γενόμενος βασι-
λεὺς τῆς Γαλλίας, τότε δὲ ἀντιβασιλεὺς ἀπλῶς ὑ-
πάρχων, πρῶτος ἐμνήη τοῦ σγεδίου τούτου τῆς
σφαγῆς, ὅπερ οἱ Γυζοὶ ὑπογεῖως ὑπέβαλλον, μὴ
τολμῶντες νὰ παραστήσωσιν αὐτὸ ὡς ἀνάγκην τῆς
ἐπικρατείας. Ὁ Κόμης τοῦ Ρέτε, ὁ Κόμης τοῦ Σῶλξ-
Ταβάνης καὶ ὁ δούξ τοῦ Νιβέρνου (de Nevers), οἱ
τρεῖς οὗτοι εὐνοϊκοὶ ἐπιστήλῃσι φίλοι τῆς Αἰκατερί-
νης, ἐδέχθησαν τὰς ἀπίστους ἐμπνεύσεις τῶν Δουκῶν
τῆς Γυζίας καὶ Ὠμάλης, καὶ μέχρι τῆς αὐλῆς τῆς
Ρώμης ἀνήνεγκον τὴν εὐθύνην τῆς αἵματοφύτου αὐ-

τῆς προδοσίας. Κάρολος ὁ Θ', πνεύματος ἀσθενούς, ταλαντευομένου ἐκαστοτε, ἀνεπίδεκτου ἐμπνεύσεων καὶ εὐμεταβλήτου, ἀγνοῶν καὶ νὰ κρύπτηται καὶ νὰ καρτερῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἠγγύσει τὰς περὶ αὐτὸν πλεικτάνας καὶ τυφλὸν ἐγένετο ὄργανον τῶν μηχανισμῶν μηχανισμῶν τῆς μητρὸς του καὶ τῶν Γυζῶν.

Ὁ γάμος τῆς Μαργαρίτης, ἀδελφῆς τοῦ Βασιλέως, καὶ Ἐρρίκου τοῦ Βουρβωνίδου, βασιλέως τῆς Ναβάρρας, ὅστις ἐφαίνετο σφραγίζων τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν καττολικῶν καὶ τῶν προτεσταντῶν, ὑπέβη τὸ εὐγενὲς μέσον, ὅπως ῥιπθῆ ἰσχυρὸν τὸν ὀφθαλμῶν τῶν θυμάτων, ἅτινα δὲν ἐτόλμων νὰ κτυπήσῃ ἀπὸ προσώπου. Εἰ καὶ τὸ συνάλλαγμα ὑπεγράφη ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ, οἱ γάμοι μολοντοῦτο μάλιστα ἐτελέσθησαν τῆ 18 Αὐγούστου, ἕνεκα τοῦ θανάτου Ἰωάννου τῆς Ἀλξέρτου, βασιλέως τῆς Ναβάρρας, ἣν ἀσθένεια αἰνιχθῆ ἀνῆρπασε τῆς ζωῆς διὰ ταχύτητος καὶ μετὰ συμπτωμάτων, εἰκαζόντων φαρμακείαν. Οἱ γάμοι οὗτοι ἐτελέσθησαν ἐν Παρισίῳ, ἐνώπιον τῆς Προτεσταντικῆς εὐγενείας, ἣτις ὑπῆρχε προσκεκλημένη εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐορτὰς, ἃς ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ πόλις ἀπὸ κοινοῦ προσήνεγκον εἰς τοὺς νεονύμφους. Ἐκαστος τῶν εὐγενῶν, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μετερρῶμισμένην ἐκκλησίαν, ὡς τιμὴν αὐτοῦ ἐθεώρησε τὴν ἐμφάνισίν του ἐν τῇ Αὐλῇ εἰς περίστασιν τόσῳ ἀρίστου οἰωνοῦ μέλλοντος φέρουσαν· διότι ἡ ἔνωσις ἡγεμονίδος καττολικῆς τοῦ βασιλικῆς οἴκου τῶν Βαλλῶν, μετὰ ἡγεμονίας Καλθινιστοῦ τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου, ἦτο θριαμβικὸν ἀπεικόνισμα τῆς ἐνώσεως δύο ἀδιαλλάκτων μέχρι τοῦδε θρησκειαῶν, εἰ καὶ ἀμρότεροι ἔξω ὑπὸ τὴν σκιά τῶν ψηφισμάτων τῆς εἰρηνοποιήσεως. Ὅλοι λοιπὸν αἱ ἐπαρχίαι τῆς Γαλλίας ἀντεπροσωπεύοντο διὰ τῆς καλλιτέρας αὐτῶν εὐγενείας, ἣν προσεκάλεσαν δι' ἐπιστολῶν ἰδιαιτέρων ὁ βασιλεὺς καὶ δι' ἐπισήμων οἰ τῆς θρησκείας ἀρχηγοί, ἦτοι ὁ βασιλεὺς, τῆς Ναβάρρας, ὁ πρίγκιψ Κονδὲ καὶ ὁ ναύαρχος Κολινῦ. Πλειότεροι τῶν τετρακινητῶν διαμαρτυρομένων, μάλιστα τῶν πλέον ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἰδέαν τῶν καὶ ἐνόπλιως ὑπερασπισθέντων αὐτὴν, εὐρίσκοντο τότε ἐν Παρισίῳ. Πολυαριθμότεροι εὐρίσκοντο ἤδη καὶ οἱ Καττολικοί.

Τὸ μετὰ τὴν τελετὴν τῶν γάμων τούτων τριήμερον διήλθεν ἐν ἐορταῖς, ἐν συμφωνίαις μουσικαῖς, ἐν ἵπποδρομίαις καὶ πολυδαπάνοις χοροῖς. Στάδια ἠτοιμάσθησαν εἰς τὰς γλόας τοῦ καστελλίου τοῦ Μικροῦ Βουρβωνίου, παρὰ τὸ Λουβρον, καὶ οἱ κυριώτεροι ἀρχοντες τῶν δύο κομμάτων ἐξορμάχθησαν καὶ ἐλογχομάχθησαν περὶ τὴν καὶ ἀφ' ἵππου, ἐν τοῖς διαλείμμασιν ἀλληγορικῆς διασκεδάσεως, οὐχὶ ἀσκοπῶς παρασκευασθείσης· διότι παρίσταντο ὁ μὲν παράδεισος ὑπερασπιζόμενος ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τῶν Λουκῶν τῆς Ἀνδεγαβίας καὶ τῆς Ἀλανσῶν, πολιτοκρητῆ δὲ αὐτοῦ ἐφαίνοντο ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας καὶ ὁ πρίγκιψ Κονδὲ, ἀντιπροσωπεύοντες τὰ καταχθόνια πνεύματα. Τὸ δὲ θέαμα ἐπεραιοῦτο διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἄδου,

βυθιζομένου καὶ πνιγομένου ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν. Ἡ ἐκλογή τοιαύτης ἀλληγορίας διήγειρε τὴν ἀσέψιν παρὰ τοῖς σοβαροῖς καὶ δυσπίστοις, ἐνῷ οἱ ἄλλοι οὐδὲ κἄν ἐτυλλογίσθησαν τὸ τοιοῦτον, ἀρκούμενοι εἰς μόνην τὴν ἐκ τῆς διασκεδάσεως ψυχαγωγίαν. Τῆ ἑσπέρας τὸ Λουβρον ἀπῆγει τοῦ ἤχου τῶν ὀργάνων καὶ τοῦ χαριέντος θορύβου τῶν χορῶν, οἵτινες παρετάθησαν μέχρι νυκτὸς βαθυτάτης. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, ἣτις λησμονήσασα τοὺς παλαιούς θρησκευτικούς διαπληκτισμούς, ἔπινε καὶ ἐτρῶγεν εὐθυμῶς, σφραγίζουσα ἐν τῇ τραπέζῃ συμφωνῶν ἐμπιστοσύνης καὶ φιλίας. Τοιαῦται ἐνδείξεις ἐμαρτύρουν στερεὰν καὶ διαρκῆ τῆς εἰρήνης τὴν ἀποκατάστασιν ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Τὸ θυσιαστήριον καὶ ὁ ἄμβων ἐφαίνοντο ζῶντα ἐν συμνοίᾳ ἀγαθῇ.

Τὸ πᾶν ὅμως μετέλλαξεν ὄψιν τῆ 22 Αὐγούστου, ὅτε ὁ Μωρσέερ, παραμονεύων εἰς τινὰ οἰκίαν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἰξερῶν, ἐκκένωσεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου καρδίαν κατὰ τοῦ Ναυάρχου Κολινῦ, πληγῶσας αὐτὸν εἰς τὸν βραχίονα καὶ εἰς τὸν καρπὸν τῆς χειρός. Κραυγὴ ἀποδοκιμασίας καὶ καταφρονήσεως ὑψώθη ἐν τοῖς Διαμαρτυρομένοις, ἅμα μαθοῦσι τὴν δολοφονίαν ταύτην ἐνεδραν, καὶ παρ' ὀλίγον ἐξεκρέμων τὰ ὄπλα· ἀλλὰ καὶ οἱ Καττολικοί τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς συνεκινήθησαν καὶ ἠτοιμάσθησαν πρὸς ἀντίστασιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἣτις ἐξύπνισεν ὅλα τὰ παλαιὰ μίσση, ἀπεμακρύνθησαν οἱ μὲν τῶν δε, παρετήρουν ἀλλήλους καὶ ἐπροφυλάσσοντο. Ὁ Κάρολος Θ' ἐδείκνυτο μολοντοῦτο, ὡς ἀπόρασιν ἔχων νὰ συμμερισθῆ τὰς δικαίας αἰτήσεις τῶν φίλων τοῦ Ναυάρχου, κατηγορούντων τοὺς Γυζῶν. Ὁρίσθη εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον (τὸν συνήθη αὐτοῦ ὄρκον) ὅτι θέει τιμωρήσει καὶ τὸν δολοφόνον καὶ τοὺς συνενόχους αὐτῷ, παραγγεῖλας μάλιστα εἰς τοὺς Γυζῶν νὰ ἀπέλθωσι τῆς Αὐλῆς. Τοῦτο ἠπῆρε πρώτη ἱκανοποίησις, ἠδοθεῖσα εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους ἀρχοντας, οἵτινες ἐμέμνησαν ἑαυτοῖς τὴν δυσπιστίαν αὐτῶν καὶ παρητήθησαν ὁλοκλήρως εἰς τὴν ἀγαθὴν τοῦ Βασιλέως θέλησιν. Ἡ πληγὴ τοῦ Ναυάρχου, μετενεχθέντος εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βεδιζῦ οἰκημαῦ του, ἐδέθη ὑπὸ τοῦ περιτήμου Ἀμβροσίου Παρέ· ἀλλ' ἐφοβοῦντο μὴ ἡ σφαῖρα ὑπῆρχε δηλητηριασμένη. Ὁ βασιλεὺς, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς του, τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν, ἐπεσκέψθη τὸν Κολινῦ, καὶ ἀποκαλῶν αὐτὸν πατέρα του, τῷ ἀπέδειξε τὴν λύπην, ὅσην ἠσθάνετο διὰ τὴν ἀξιωμασίαν ταύτην πράξιν. Ἡ πράξις αὕτη τοῦ Βασιλέως καὶ οἱ ὅλως εὐνοϊκοὶ λόγοι του, μεταβάντες ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐτύρλωσαν ὁλοτελῶς τοὺς Καλθινιστὰς καὶ καθητύχασαν πᾶσαν ὑπόνοιαν αὐτῶν.

Οἱ Παρίσιοι μολοντοῦτο ἔμενον ἔκθαμβοι καὶ ἐν πρσοδοκίᾳ. Οἱ διαμαρτυρομένοι ἐμακρύνοντο τῶν Καττολικῶν, οὗτοι δὲ εἶχον τὰ βλέμματα σκοτεινὰ, μνηστικὰ καὶ ἀνήσυχα. Τινὰ τῶν καταστημάτων ἐκλείσαν, ἢ πολιτοφυλακῆ ἠτοιμάσθη νὰ δράξῃ τὰ

ὄπλα, ἅμα μετὰ τὴν πρώτην διαταγὴν τῶν τμηματάρχων (quarteniers), τὸ Λουβρον ἐπληρώθη στρατιωτῶν, καὶ εἰς τὰς ἐρήμους ὁδοὺς, ὅθεν διέβαινον ἑνόπλιοι, παρετηροῦντο σωροὶ ἀστῶν, πρὸς τὸ ἔτιον λαλοῦντων. Οἱ Καλθινιστὰς, διεσπαρμένοι ὄντες εἰς τὰς συνοικίας τῆς πόλεως, διετάχθησαν μυστικῶς νὰ πλησιάζωσι πρὸς τὰς συνοικίας τοῦ Λουβρου, ὅπου διέμενον καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των· καὶ ἀκολούθως αὐτὴν τὴν ἰδίαν Αἰκατερίνην κατηγόρησαν, ὡς διαδιβάσασαν τὴν διαταγὴν αὐτὴν, ὅπως εὐχερέστερα ἔχῃ εἰς ἐν συνηγμένα τὰ θυμάτα τῆς σφραγῆς. Ἡ Αἰκατερίνη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς φρικώδους αὐτῆς συνωμοσίας, ἣν ἀνεκάλυψαν εἰς τὸν βασιλέα μόλις τῆ προτεραιᾶ τῆς ἐκτελέσεως.

Ὁ Κάρολος Θ' παρ' ἐρήθῃ ἐμπρόσθις καὶ ἐπιμόνος ἠνῆθη τὴν συμμοτοχὴν του, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀδειάν του· ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐγίνωσκε τὴν τέγγην τοῦ νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸν εἰς τὰς ιδέας καὶ τὰς πράξεις, ὅσας τῷ παρουσίᾳ, καὶ μετὰ τινὰς ἀπίστους εἰσηγήσεις, μετὰ τινὰ ἐπίδειξιν ψεύδη, οὕτω μετεμόρφωσε τὰς ιδέας τοῦ Βασιλέως, ὥστε τὸν ἐπεισε νὰ δεχθῆ ὡς ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον τὸ σχέδιον τῆς ἐξουσίας τῶν Αἰρετικῶν, οἵτινες διετήρουν ἀμύκλιον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐν Γαλλίᾳ. Ἀύθωρε τὸ πᾶν ὠρ' ἀνίσθη ἐν σιωπῇ διὰ τὰς νέας Σικελικὰς ἐσπέρας, αἵτινες ἐμελλον νὰ προσονομασθῶσι Γαλλικαὶ αὐγαὶ, καὶ ὠρίσθησαν διὰ τὴν Κυριακὴν τῆς 24 Αὐγούστου, τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Τὸ ἀπαίσιν μυστικὸν ἔμεινε κεκοιμημένον πιστῶς εἰς ἐξ' ἡ ὀκτὼ πρόσωπα μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς παραμονῆς. Τῆ ἑσπέρας ταύτης ὁ πρόεδρος τοῦ σωματείου τῶν Ἡωλιτῶν προσεκήλη ἡ εἰς τὸ Λουβρον καὶ, ὠδηγηθεὶς εἰς τὸν βασιλικὸν συμβούλιον, διετάχθη φητῶς νὰ βοηθήτῃ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν Καττολικῶν, ὑπὲρ οὗ πρόφασιν εἶχον τὴν ἀνακάλυψιν συνωμοσίας τῶν Καλθινιστῶν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Βασιλέως. Οἱ τμηματάρχαι καὶ οἱ πρῶγοντες τῶν ἀστῶν προσεκήληθησαν περὶ τὰς μέτας νύκτας εἰς τὸ Δημαρχεῖν.

Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ εὐγενεῖς τῶν Καττολικῶν ἀγνοοῦσιν εἰσέτι τὰ χαλκευόμενα· ἐγίνωσκον μόνον, ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν τῷ Λουβρῷ παρετάθη τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλομήτορος. Φήμι ἀόριτοι στάσεις, δολοφονίας καὶ πολέμου κυκλοφοροῦσι πανταχόθεν καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποδαίνουσι ἀπειλητικά. Ὁ Κάρολος Θ' ἐστειλε λοχαγόν τινὰ τῆς φρουρᾶς του τὸν Κόσσαίνε, μετὰ πεντηκοντα, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κολινῦ, ὅπως φυλάξῃ καὶ κρατῇ αὐτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας καὶ ὁ Πρίγκιψ Κονδὲ, ἐν τῷ Λουβρῷ οἰκοῦντες, προσεκήληθησαν νὰ καλέσωσι παρ' ἑαυτοῖς τοὺς οἰκιακοὺς ἀξιωματικούς των, τοὺς καπιταναίους καὶ τοὺς φίλους των, ὅπως δυνήθωσιν ἠνωμένοι νὰ ἀντισταθῶσι κατὰ ἐνδεχομένης στάσεως τοῦ λαοῦ. Ἡ πόλις ἠτυχάει κατ' ἐπιφάνειαν, οὐδὲς κάτοικος φαίνεται εἰς τὰς ὁδοὺς. Κανδύλια, φανοὶ καὶ λαμπτήρες, εἰς τὰ παραθύρα ἐστημένοι, ἅμα πανταχοῦ διαχύνουσι ζωηρὰν φῶς, ἀντανακλῶν εἰς ἠγῆσθ ἢ κῶδων τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ;

τὸν ὀρίζοντα καὶ ἀσφαλίζον τὸν ὕπνον τῶν πολιτῶν κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν των. Τὸ Λουβρον μόνον καὶ τὸ περὶ αὐτὸ τμήμα εἰσι βεβουλισμένα εἰς τὸ σκοτός.

Τὸ δεῖπνον ὑπῆρξεν εὐθυμῶστατον καὶ ζωηρότατον παρὰ τῷ Δε-Λόσς, οἰκοῦντι οἰκίαν τινὰ καλογῆρου, συγγενῶς του, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἰξερῶν. Οἱ συμποταὶ προσηνήχθησαν ἐν τῇ τραπέζῃ ὡσεὶ μὴ θέλοντες νὰ συμμεβέξωσι τῶν σπουδαίων συμβεβηκότων τῆς νυκτὸς. Τόσον ἀπειδῶς δὲ ἐτίμησαν τὸν οἶνον τοῦ ξεγνίζοντος αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων τὸν ἀρώματικόν, οἶνον ἐθρασμένον, ἐξαχαρωμένον καὶ ἀνάμικτον παντοδαποῖς ἀρώμασιν, ὥστε ὁ ὀλίγος νοῦς, ὁ ἀπομένων αὐτοῖς, μόλις ἐπήρκει, ὅπως παίζωσι τὰ χαρτίκα ἢ τοὺς κύβους. Ἀν ἀπεχώρησαν τοῦ ἐστιατηρίου, ἵνα μὴ παύσωσι πίνοντες, ἐνῷ ἔπαιζον, ἀσκεθέντες μόνον νὰ ἀποπέμψωσι τοὺς θαλαμηκόλους εἰς τὰς κλίμακας των, ἀφοῦ οὗτοι ἐκκένωσαν τὴν τράπεζαν ὁλοκλήρως, μὴ ἀφήσαντες ἐπ' αὐτῆς εἰμὴ τὰς φιάλας πλήρεις καὶ τὰ ποτήρια. Τὸ παιγνίδιον ἤρχισε τότε μανιωδῶς.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ λοχαγὸς Δε-Λόσς ἐκκενῶν τὴν κύλικα αὐτοῦ: αἰρέτω καὶ καταπτυστος ἔστω ὁ παραιτήτων τὸ παιγνίδιον πρὸ τῆς χαρῆς τῆς ἡμέρας!

— Ναί! ναί! καπιτάνε μου! ὑπέλαθε νέος τις καθήμενος δεξιόθεν τοῦ Λόσς, ἀξιοθαύμαστος διὰ τὸ ὠραῖον πρόσωπόν του, ἀγένειον σχεδὸν, καὶ διὰ τοὺς μετριόπαθεῖς τρόπους του, κομψοῦς καὶ χαριέντας, οἵτινες ἐμαρτύρουν παιδίον, νεαρὸν ὄλιως καὶ πρωτόπειρον τοῦ εἶδους τῆς ζωῆς τῶν συμποτῶν καὶ συμπαικτόρων του. Θέλω παίζει εἰς τὸ βαλάντιόν μου ἀδείαση!

— Εὐγε! καὶ ἀφοῦ γάστῃ τις ὅτι καὶ ἂν ἔχῃ δὲν πρέπει νὰ παύσῃ παίζων! ὑπέλαθεν ὁ Ἰακώβος Σαβεραῖ, εἰς τῶν δεινοτέρων συμποτῶν καὶ συμπαικτόρων τῆς συναναστροφῆς, συστρέφων εἰς τὰ δάκτυλά του τὸν μακρὸν μύστακά του.

— Λαμπρόστατον, Σαβεραῖ! ἡ ἐκράξεν ὁ ὄρκων Δε-Λόσς, κτυπήσας συγχρόνως, εἰς δεῖγμα ἐπιδοκιμασίας, ἐπὶ τῆς τραπέζης τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε αἱ φιάλα καὶ τὰ ποτήρια συνεκρούθησαν με πάταγον. Ἡ Κυρὰ Τύχη δὲν ἔργεται εἰς τοὺς περιφόδους, οἵτινες ἀποκάμνουσι διάκοντες αὐτὴν, καὶ καθὼς ἡ ἐν τῷ κυνηγίῳ ἔλαφος πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ βιασθῆ ὑπὸ κυνῶν κύβων καὶ κυνῶν χαρτίων!

— Κύριοι, εἶπεν εἰς τῶν συνδαιτημένων, ψαρρογένειος, ὅστις ἔπιγεν, ἀλλὰ δὲν ἔπαιζεν· ἄρα γε εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀφιερῶμεν ὁλοκλήρως ταύτην τὴν νύκτα εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς τὰ χαρτίκα;

— Μὰ τὰ ἄγρια τροπάρια! ὑπέλαθεν ὁ Ἰακώβος Σαβεραῖ, ὅστις ἀπῆλθεν ἀθηνεῖαν εἰμῆς καὶ πείρας εἰς τὰ ἀφοροῦντα τὰς διασκεδάσεις· μήπως ἦναι ἐδῶ καλογῆροι καὶ ἀναγνώστα (δοκιμοὶ) μέλλοντες νὰ συγκρατῶσι τὴν πρωία μετὰ τῶν ψαλτῶν, ἅμα ἠγῆσθ ἢ κῶδων τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ;

— Κύριε Σαβεραϊ, νομίζω, ότι είσαι ο γενναίτερος και ο μάλλον βίσιονδρινος όλων των ενταύθα ευρισκόμενων, άπεκρίθη ο ψαρογένειος, σείων την κεφαλήν και βαμβαλίζων τὰ χειλή.

— Και λοιπόν; διέκοψεν άποτόμως ο ούτως επαινούμενος.

— Και λοιπόν, ούδὲ τὰ χαρτία, ούδὲ οί κῆδοι ούδὲ ο οίνος δύνανται νὰ σὲ κρατήσωσι, όταν ήγήσῃ ἡ σάλπιγξ, ἥτις ἐπιτυχέστερον ἤγει πάντοτε εἰς τὰ ὦτα καλογήρων τοῦ εἶδους σου...

— Τί σημαίνει τοῦτο, καπετάν Σαλαβῶξ; εἶπεν άσστηρῶς διχόκπτων τὸν λόγον αὐτοῦ ὁ οἰκοδεσπότης.

— Ὅτι, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἦναι ἔτοιμος ὅπως ἐπιθῇ τοῦ ἵππου καὶ πράξῃ τὸ καλύτερον του. Αὐτοὶ οἱ κακοῦργοι, οἱ Οὐγκενῶτοι, παρ' ὀλίγον δὲν πολιώρκουν χθὲς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ἐν τῷ Λούδρῳ;

— Ὡ! αὐτὰ εἶναι μωρολογήματα! διέκοψεν εἰσέτι ὁ ἄρχων Δε—Λόσς, στρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν δεξιόθεν αὐτοῦ καθήμενον νεανίαν, ἐρυθρίασαντα καὶ πελιδνὸν γενόμενον συνάμα, θεωρῶντα δὲ τὸν Σαλαβῶξ δι' ὀργῆς καὶ καταφρονήσεως. Οἱ Οὐγκενῶτοι δὲν μὲ ἐξήτηταν ὡς δικηγόρον των, ἀλλὰ θεωρῶν αὐτοὺς ἔμπροσας καὶ ζηλωτὰς καὶ φύλακας καλοῦς τῶν συμφερόντων αὐτοῖς, δὲν πιστεύω, ὅτι ἀπεπληνήθησαν εἰς τοιαύτην γελοίαν ἐπιχείρησιν, τὴν προσβολὴν τοῦ Λούδρου.

— Εἶπατε μάλλον ὅτι θεωρεῖτε αὐτοὺς ἀρκούντως εἰλικρινεῖς καὶ τιμίους ὑπηκόους τοῦ βασιλέως, ὅπως μὴ τὸν προδώσωσι! ὑπέλαβε ζωηρῶς ὁ νεανίας ὁ ὕβρισθεις διὰ συκοφαντίας, ἥτις ἐφαίνετο μὲν ἀπευθυνομένη πρὸς ὀλόκληρον τὸ διζμαρτυρούμενον κόμμα, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἀπέδλεπεν αὐτόν. Καπετάν Σαλαβῶξ ὁμιλῆτε εἰς τὸ ἐξῆς ἐντιμώτερον...

— Ἀνακωχῆ, Κύριοι! ἀνέκραξε μὲ τόνον ἐπιτακτικὸν ὁ Λοχαγὸς Δε—Λόσς, ἐγερθεὶς κρατῶν φιάλην εἰς τὴν χεῖρα. Σαλαβῶξ! τὸ ποτήριον σου! καὶ σὺ Κουρσῶν τὸ ἐδικόν σου! Προπῖωμεν ὑπὲρ τῆς ὑγείας ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὑπηκόων τοῦ Βασιλέως εἰς οἰανδήποτε καὶ ἂν ἀνήκωσι θρησκείαν! Προπῖωμεν, Κύριοι, ὑπὲρ τῆς καταπαύσεως τῶν ταραχῶν, ὑπὲρ τῆς εὐμερίας καὶ εὐτυχίας τῆς Γαλλίας!

Ἡ πρόποσις αὕτη διέκοψε πᾶσαν ἐξήγησιν, καὶ ἡ διαφορὰ, ἥτις εὗρισκετο εἰς ἀκμὴν ῥῆσιως μεταξὺ τοῦ Σαλαβῶξ καὶ τοῦ Κουρσῶν, κατεπνίγη εἰς τὸν ἦγον τῶν συγκρουομένων ποτηρίων. Ὁ Λοχαγὸς Σαλαβῶξ ἤρχισεν πίνων, ὀίπτων ἐνίοτε βλέμμα ἀγριμαῖον καὶ πανούργον ἐπὶ τοῦ νέου ἀνταγωνιστοῦ του, ὅστις ἀπερρόφηθῆ ὀλόκληρος εἰς τὰς συγκινήσεις τοῦ παιγνιδίου. Ὅλοι οἱ συμπαίκτορες ἀπέθεσαν πρὸ αὐτῶν ὅσαν τὸ βαλάντιον αὐτῶν περιεῖχε χρυσίον καὶ ἀργύριον. Ὁ ἄρχων Κουρσῶν μόνος ἦτον πλουσιώτερος ὅλων συνάμα λαμβανομένων, εἰ καὶ διὰ τῶν τελευταίων του ἀποτυχῶν συνήρησεν εἰς τὴν μόρφωσιν των κεφαλαίων των ἐναντίων του, σιωπηρῶς συνωμοσάντων ὅπως τὸν ἀπογυμνώσωσιν. Ὁ εὐπατρίδης οὗτος, ὅστις ἔδλεπε τὰς ζημίας του διὰ γαλήνης

καὶ ὑπομονῆς ἀξίας τοῦ πλέον ἐξητχημένου χαρτοπαίκτη, οὐχ ἦττον ἔστρεφεν εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν τὸ πάθος τοῦ παίξεν. Τὸ ἀκνητοῦν, ἀλλὰ προσεκτικὸν πρότωπόν του, οἱ ἐστηλωμένοι, ἀλλὰ ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ του, αἱ σπάνιαι, ἀλλ' ἀκριβεῖς καὶ ἀποφασιστικαὶ κινήσεις του, προέδιδον τὸ πάθος αὐτοῦ, ὅπερ ἐπεκράτει καὶ ἐδέσποζεν αὐτὸν, οἰοῦναι πάλαιωθέν διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐξέως. Δὲν ἔδυνατο ὁμως νὰ καυχῆθῃ ἐπὶ εὐνοίᾳ τῆς τύχης· διότι πᾶς βηματισμὸς τοῦ κύβου, ὅπερ ἠκολούθει δι' ἤθους ἀπαθούς, ἠλάττου, πρὸς ὄφελος τῶν ἄλλων παίκτην, τὸν σωρὸν τῶν γροθῶν νομισμάτων, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀκαταπαύστως ἤτλει καὶ ἐνίοτε διὰ μεριδιάματος ἀδιαφορίαν ἐμφαίνοντος.

Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὁμως αὐτοῦ εὐκόλως ἔβρινε πᾶς τις, ὅτι ἦτον ἀρκούντως πλούσιος, ὅπως βριστάση ζήμας σημαντικωτέρας παρ' εἰς ὅσας ἦδη ὑπέκειπτε. Τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ, ὅλιος μύρον, εἶχε μὲν ἐπιφάνειαν ἀπλότητος, ἀλλὰ ταύτην διέφενυδεν ἡ καλλονὴ τοῦ περιτραχηλίου του, ἐπιχεχρισμένου μικραῖς χρυσαῖς κηλίσι Βενετικαῖς, καὶ ἡ λάμψις παχίας χρυσῆς ἀλύσσεως, καταβεβαρυμένη με λιθοῦς πολυτιμῶς, οἰτινες ἔλαμπον ἐπὶ τοῦ στήθους του. Τὸ κολόδιον (poupoint) αὐτοῦ, ἐξ ἐριούχου, πεφορτωμένον διὰ βραχέων κρασπέδων, προσηλοῦτο εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ μεγάλης πόρπης ἐσμειλεμένου χρυσοῦ. Τὰ ὑποδήματά του, ἡ εὐρεία περισκέλις του, δεδεμένη περὶ τὴν ὀσφύν, ὑπῆρχον περικέντητα. Τὸ ζῆτος του, λαβὴν ἔχον κατειργασμένου ἀργύρου, ὁ πῖλός του, σχήματος κωνικοῦ, ἐστολισμένον διὰ δεσμοῦ μαργαριτων, ἀντὶ τοῦ λευκοῦ σταυροῦ, ὃν ἔφερον οἱ κατ' ὀλίγον ὡς σύνθημα, καὶ ἡ γλαμὺς αὐτοῦ ἐκ μεταξωτοῦ, περιζωσμένη δὲ διὰ σίμπος μύρον, ἀπετέθησαν εἰς ἄλλον θάλαμον, πρὸ τοῦ δειπνου.

Ὁ Ἰάκωβος Σαβεραϊ, πλησιον τοῦ νέου Κουρσῶν καθήμενος, εἴκλευν εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀγαθωτέραν μερίδα τῆς εὐνοίας τῆς τύχης, ἥτις παρεκλούθει ὁλοῦς τῆ δαπάνη τοῦ πλουσιωτέρου αὐτῶν, διεκρίνετο δὲ μάλλον διὰ τῆς φυσιογνωμίας καὶ τοῦ ὕφους του ἢ διὰ τῆς ἐνδυμασίας του, ὀλίγον πολυτελεῶς καὶ μόλις συγχωρουμένης εἰς συναναστροφῆν εἰνενη. Τὸ κολόδιον αὐτοῦ, ἐκ μεταξωτοῦ πρασίνου, διακοπτόμενον ὑπὸ λωρίδων ἐρυθρᾶς μετάξης, ἐγένετο διὰ ἀνδρα ὑψηλοῦ ἀναστήματος, καὶ αὐτὸς ἦτον ἀναστήματος μετρίου, ἐνῶ ἄλλως ἔφερε ἀριλονεικητα δειγμάτα μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου χητέως· τὰ ὑποδήματα καὶ αἱ περικνημίδες, ὑφάσματος με ἀνοῦ μετριωτάτης ποιότητος, εὗρισκοντο τοῦλάχιστον εἰς κατὰστασιν ἦττον ἐπικίνδυνον τοῦ κολοδίου, δι' οὗ ἐφαίνετο ὑπενδύτης σχεδὸν λευκὸς διὰ τῶν ἀνοιγμάτων, ὅσα βεβαίως ὁ ῥάπτης δὲν ἐπενήσσε. Μ' ὅλην ὁμως τὴν ἀτέλειαν τῆς ἱματιολήτης του, ὁ Ἰάκωβος Σαβεραϊ ἔστρεφεν ὕφος εὐπατρίδου, ὁποῖον δὲν προσέβαλλον τοῦ ἐνδύματός του τὰ ῥάκη. Οἱ τακτικῶς διαγεγραμμένοι χαρακτῆρες, οἱ γλυκεῖς καὶ ὑπερήφανοι συνάμα ὀφθαλμοὶ του, τὸ λεπτόν καὶ ἐκφραστικὸν σῶμα του, ἡ κόμη του, ὁ πώγων καὶ τὸ γένειόν του, τοῦ ὠραιοτάτου μέλανος χρωματισμοῦ, αἱ λεπταὶ καὶ ἐπι-

μελημέναί χειρὲς του, ὅτι αὐτὸς ἐδυνήθη νὰ προσβῆ εἰς τὴν φύσιν, ἀπεζημίουν πλουσιοπαρόχως ὅτι ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἐνδυμάτων τῷ ἤνευτο. Ἴνστικτα εὐγενῆ, ἡ ἀγαθὴ καὶ γενναῖόφρων καρδία του, τὸ τολμηρὸν καὶ περὶχαρὲς πνεῦμά του, ὁ εἰλικρινὴς καὶ ἀκλόνητος χαρακτῆρ του ἀνεπλήρουν τὰς ἐλλείψεις ἐκπαιδύσεως ἠθικῆς, ἀλλὰ δὲν ἐῆλειφον τὰ δεσπόμενα αὐτὸν δύο ἐλαττώματα, τὴν οἰνορρυγίαν καὶ τὸ φιλοπαίγμων.

— Μὰ τὴν πίστιν μου, καλέ μου φίλε, εἶπε χαριέντως τῷ Κουρσῶν, ἀτυχῆ ἔχεις τὴν χεῖρα! Ἄς πῖωμεν διὰ νὰ σὲ εὐνοήτῃ ὀλίγον ἡ τύχη· ἄς πῖωμεν διὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῆς καρδίας σου, ἐὰν ἀγαπᾶς!

— Δὲν ἔχω ἰδιοτροπίας, ὑπέλαβε ψυχρῶς, ἀλλὰ εὐγενῶς ὁ ἄρχων Κουρσῶν.

— Ἰωόντι ἡ τῶρα ἀπογαλακτίζεις ἡ κατηχητὰ διὰ νὰ γίνῃς λειτουργὸς τῆς αὐταξιοῦτης ἀνεμορρομένης ἐκκλησίας...

— Σαβεραϊ, δὲν σὲ ἐνοῶ! διέκοψεν αὐτόν ὁ Δε—Λόσς. Ὅσον ἐγὼ καὶ σὺ, τόσον καὶ ὁ Κουρσῶν εἶναι Οὐγκενῶτος, ὅταν ἐγὼ τὸν ξενίζω, καὶ πολὺ κακῶς πράττεις ἐγγίζων αὐτόν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

— Εἰμί ἱκανὸς εἰς διεξαγωγὴν τῆς διαφορᾶς, εἶπεν ὁ νεανίας, ζητῶν ἤδη διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ζῆτος του.

— Τὸ γνωρίζω, παιδί μου, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου ἀμφισβᾶλλει! ὑπέλαθεν ὁ Λοχαγὸς Δε—Λόσς, πληρῶν τὰς κύλικας κυκλήθον· διότι τὸ μέσον τοῦτο τῆς συνδιαλλαγῆς ἐκάστοτε ἐπιτυχῶς μετεχειρίσθη.

— Βεβαίως, σὺδὸλως ἀμφισβᾶλλομεν, εἶπεν ὁ Σαβεραϊ, λαβὴν τὴν χεῖρα τοῦ γείτονος αὐτοῦ καὶ σφίξας αὐτὴν ἀπὸ καρδίας. Κύριε Κουρσῶν, ἐὰν ἔχῃς ὑπέθεσιν τινα τιμῆς προσκάλεσον με δεύτερόν σου.

— Σὲ εὐχαριστῶ, βέλω ἐνθυμῆ ἡ τὴν πρότασίν σου, ὑπέλαθεν ὁ Κουρσῶν ἐπαναλαβὸν τὸ παιγνίδιον.

— Μὰ τὴν Παναγίαν, εἶπεν εἰς τῶν παικτῶν, σωρεύων τὸ κέρδος του, ὁ χρυσὸς τῶν Οὐγκενῶτων μοι φαίνεται λίαν καττόλικος.

— Εὐχαρίστως πηγαινω εἰς τὴν καθημερινὴν ἐκκλησίαν, προεῖπεν ἄλλος, ἐὰν ὁ διάβολος ἡ ὁ ἱερεὺς ἔπτυσε φλωρία.

— Καὶ μετὰ τὸ κεφάλι μου καὶ μετὰ τὴν καρδίαν μου βέλω νὰ γίνω Οὐγκενῶτος, προσέθηκε τέταρτος, ὅταν οἱ Οὐγκενῶτοι ἔχωσι τὸ βαλάντιον τόσον χρυσοῦν!

— Θέλω σὰς ἐμποδίσαι τοῦ νὰ βλασφημεῖτε, διπλασιάζων τῶν καταβολῆν; διέκοψεν εἰπὼν ὁ Κουρσῶν, τὸν ὁποῖον διηεῖλξεν ἤδη ὁ δαίμων τοῦ παίξεν διὰ τῆς ἀκαταπαύστου ζημίας.

— Διατί νὰ μὴ τὴν τριπλασιάσωμεν; ἀνέκραξεν ὁ μάλλον μεθυμένος τῆς συνελεύσεως.

— Ἄς τὴν τετραπλασιάσωμεν, εἶπεν ὁ Ἰάκωβος Σαβεραϊ, ὅστις παρεδόθη πλέον παράφορος εἰς τὸ εὐνοῦν πάθος του.

— Ἔστω εἶπεν ὁ νεανίας παρουσιάζων σωρὸν φλωρίων. Πέντε καὶ δύο!

— Τρία καὶ τέσσαρα!

— Διπλοὺς ἄσσοι!

— Δέκα!
— Κερδίζω! ἀνέκραξεν ὁ Σαβεραϊ, πρὶν ἡ βίψη τοὺς κύβους, οὓς ἀνεκίνει ἐν τῇ κηθίδι. Διπλοῦν ἐξ!
— Ἴδου τριακόσια φλωρία ἀπολεσθέντα! ἐψυβήρισεν ὁ Κουρσῶν, διὰ βεμβοῦ τοῦ ἤθους, μετρῶν τὰ πρὸ αὐτοῦ νομίσματα. Παίζω τὸ ἐπιλοιπὸν ἐξ ἐναντίας!

— Ἔστω! εἶπεν ὁ Σαβεραϊ, ὅστις ἐκλονεῖτο ἐν τῇ ἔδρᾳ του, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠμικλείτους ἔχων, φέρων εἰς τὸ στόμα τὴν κηθίδα μετὰ τῶν ὑψῶν, ἀντὶ τῆς κύλικας. Θὰ πῖνω καὶ θὰ παίξω μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας!

— Κρούουσι! ἀκούωμεν, Κύριοι! διέκοψεν ὁ Λοχαγὸς Δε—Λόσς, ἀναζητῶν σιγῆν σιωπῆς, ἣν παίζεται καὶ πόται δὲν ἐδιόζοντο νὰ τῷ παραχωρήσωσιν.

— Φίλε μου, εἶπεν ὁ Σαβεραϊ, σύστησον τοὺς κύβους εἰς τὸν Ἅγιον Καλδῆνον! ἀκουσον τὴν συμβουλήν μου.

— Τίς εἶναι; Τίς κτυπᾶ κάτω; ἠρώτησε διὰ φωνῆς δυνατῆς ὁ Λόσς, ἀνοίγων τὸ παράθυρον καὶ προκύπτων, ὅπως γνωρίσῃ τοὺς ἀδιακόπως κρούοντας τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ θύραν.

— Λοχαγέ, εἶπε φωνὴ παιδίου, εὐαρεστηθεῖτε νὰ καταθῆτε καὶ νὰ διευθυνθῆτε εἰς τὸ Λούδρον.

— Εἰς τὸ Λούδρον; ὑπέλαθεν ὁ ἄρχων Δε—Λόσς. Ὁ Μασναῦ εἶναι τῆς ὑπερησίας τῆς φρουρᾶς...

— Ὁ Βασιλεὺς σὲ προσκαλεῖ ἀμέσως, ἐπανελάθεν ἡ φωνή. Ποῦ δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἤδη τὸν Λοχαγὸν Σαλαβῶξ!

— Ἐδῶ εἶναι! εἶπεν ὁ ἴδιος, προκύψας εἰς τὸ παράθυρον καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας τὴν φιάλην καὶ τὸ ποτήριον.

— Λοχαγέ! ἔχουσιν ἀνάγκην ὑμῶν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεθίξου. Ὁ Κ. Κοσσάινς θέλει πληροφρήσει ὑμᾶς περὶ τοῦ πρακτέου.

— Κύριε Λόσς, θέλετε ἰδεῖ ἐν ἀπατώματι! εἶπεν ὁ Σαλαβῶξ χαμηλῆ τῆ φωνῆ. Ὁ γορὸς τῶν ἀπίστων αὐτῶν ἀρχίζει μετ' ὀλίγον...

— Τίς εἶ σὺ, ὁ φέρων τὴν διαταγὴν τοῦ Βασιλέως; ἠρώτησε δυσπιστῶν ὁ Λοχαγὸς Λόσς. Τίνας οἱ μετὰ σοῦ;

— Εἰμί ἀκόλουθος τῆς Δεσποίνης Αἰκατερίνης καὶ ἐξ ἀκαθινοφόροι τῆς σωματοφυλακῆς με συνοδεύουσι.

— Ὁ Θεὸς μαζύ σου! Καλὴ ἑσπέρα σου, μικρέ! Ὁ Λόσς ἔκλεισε τὸ παράθυρον καὶ ἠτοιμάθη ἀμέσως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως, χωρὶς νὰ ταραχθῶσι τῆς θέσεως των οἱ παῖκται κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτῆν. Ὁ Κουρσῶν ἐκέρδιπε εἰς τὸν τελευταῖον κτύπον τῶν κύβων, καὶ ἡ ἐλπίς, ὅτι θέλει ἐξακολουθῆσαι ἡ εὐτυχὴς αὕτη τροπῆ, ἠῤῥασε τὴν εἰς τὸ παίξεν λύσταν του. Ὁ Ἰάκωβος Σαβεραϊ, ὅστις ἰσάρασε τὰ χημάτα ὅλων, ἐξεπλήττετο ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τὴν ἀσυνήτη αὐτῆν τύχην, καὶ συνζήτει ἤδη τὴν χηραίν τῶν κέρδους του. Μόνον πρᾶγμα ἐλησημόνησεν εἰς τὰ σχέδιά του τὴν ἀγορὰν κολοδίου· ἐτέκπετο νὰ κερδίσῃ πρὸ παντὸς τὰ ἔξοδα τοῦ χρόνου.

— Φίλοι μου! Κύριοι, εἶπεν ὁ ἄρχων Λάσας, εἰς τοὺς συνδαιτημόνας αὐτοῦ συγγωρήσατέ μοι, ὅτι εἶπα ἀφ᾽ ἡμῶν πρὸ τῆς αὐγῆς, παρὰ τὴν συμφωνίαν μας. Ὁ Βασιλεὺς μὲ προσκαλεῖ· ἀλλὰ δὲν θέλω βραδύναι. . . Ἐν τούτοις μὴ παύσητε πίνοντες.

— Καπετάνε, ἀνέκραξεν ὁ Σαβεραῖ, ὅστις δι᾽ ἑνὸς κτύπου τῶν κύβων ἐσώρευσεν εἰς τὸ βαλάντιόν του τὰ λείψανα τῶν νομισμάτων τοῦ Κουρσῶν· εἶπατε εἰς τὴν αὐτοῦ Μεγαλειότητα, ὅτι ἡ Κυρία Τύχη προτιμᾷ τοὺς καττολίκοις τῶν Οὐγκενῶτων, καὶ ὅτι εἰς τοὺς κύβους ἐνίκησα τὸν κομψότερον ἄνδρα τῆς ἐκκλησίας των!

— Ἡ νύξ θέλει εἶσθαι θερμὴ, εἶπεν ὁ Σαλαβῶξ, χωριζόμενος τοῦ λοχαγοῦ Λάσας, μεταβαίνοντος εἰς τὸ Λουδρον οὐδέποτε ἠσθάνην τίσον ἰσχυρὰν διψᾶν αἵματος Οὐγκενῶτων! Κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Λουκάς τῆς Γυζῆς ἡ ἀφαιμάξις εἶναι καλὴ κατὰ τὸν Αὐγουστον.

(Ἐπιτετα συνέχεια.)

ΟΣΩΚΡΑΤΗΣ,

κατὰ τὸν Γρότε.

(Συνέχεια. Ἰδε φιλιάδ. ΡΙΣΤ΄.)

— 0 —

Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην ἐν γένει εἴηται ὁ Σωκράτης νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς ἀκρατάς αὐτοῦ, δι᾽ ἀπειρῶν ζητημάτων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς αὐτὴν ἀναφερομένων. Ὁ δὲ Πλάτων παρέστησεν αὐτὴν, ἐξετάζων, μετὰ πλείστης εὐφροσύνης, εἰς τοὺς διαλόγους αὐτοῦ, ἰδίως τὸ ζήτημα ἂν ἡ ἀρετὴ δύναται τρωθῆναι νὰ διδαχθῇ; Πῶς ἄνδρες διακεκριμένοι, οἷος ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Περικλῆς, ἐπέτυχον τὰ ἔξοχα προτερήματα, τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τὴν κυβερνητικὴν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιτείας, ἐνῶ οὕτε ἐδιδάχθησαν αὐτὰ ἀπὸ γνωστοῦ ἢ ἀπὸ διδάσκαλου, ὅπως ἐδιδάχθησαν τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν, οὔτε ἠδυνήθησαν νὰ μεταβιβάσωσιν εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ προτερήματα ἐκεῖνα εἴτε ἀφ᾽ ἑαυτῶν, εἴτε διὰ τινος διδασκάλου; Δὲν ἐξάγεται ἄρα γε ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἀρετὴ οὐτε ἐδιδάχθη ποτέ, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθῇ, ἀλλὰ ἀπλῶς παρέχεται ἢ δὲν παρέχεται ὑπὸ τῶν θεῶν, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν θέλησιν; Ὁ ἔχων νέον ἵππον, τὸν ὅποιον θέλει νὰ δαμάσῃ ἢ νὰ γυμνάσῃ, εὐρίσκει εὐκόλως ἵπποδασκῆν, γινώσκοντα ἄριστα ἀπάσαις τὰς ἔξεις τοῦ ζώου καὶ ἐπιτήδειον νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὴν ποθουμένην δεξιότητα· ἀλλὰ τίνα θέλει εὑρεῖν τὸν δυνάμενον νὰ διδάξῃ ἐμπείρως καὶ ἀσφαλῶς τὴν ἀρετὴν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ; Καὶ τίς δύναται νὰ διδάξῃ τὴν ἀρετὴν ἢ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἀρετὴ δύναται

νὰ διδαχθῇ, ὁ μὴ ὢν παρεσκευασμένος νὰ εἰσηγήσῃ τί ἐστὶν ἀρετὴ, καὶ τίς ἡ ἀναλογία καὶ ἡ διαφορά ἢ ὑπάρχουσα μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῆς κλάδων, τῆς δικαιοσύνης, τῆς μετριότητος, τῆς ἀνδρείας, τῆς συνέπειας κλπ; Ἐν πολλοῖς τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων, ἢ συζητήσεσι περιστρέφεται περὶ τὴν ἀνάληψιν τῶν τελευταίων τούτων λέξεων τῆς ἀνδρείας, ἐν τῷ Λάχῃ καὶ ἐν τῷ Πρωταγόρα, τῆς μετριότητος, ἐν τῷ Χαρμίδῃ, τῆς εὐσεβείας, ἐν τῷ Εὐθύφρονι.

Διὰ τοιούτων καὶ ὁμοίων ἀνακρίσεων ἀνεξέταξον ἐμμέσως ὁ τε Σωκράτης καὶ ἐτι πλείοτερον ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πλάτων ἅπαντα τὰ σπουδαῖα ζητήματα, τὰ περὶ κοινωνίας, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ῥοπῶν καὶ καθήκοντων, καὶ τῶν κεφαλαιωδωτέρων ἠθικῶν ἰδιοτήτων ὅσαι ἐθεωροῦντο ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς ἀρετῆς τῶν κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων. Καὶ καθὼς αἱ γενικαὶ ἐφράσεις περὶ ἧς ἐστρέφετο ἡ ὁμιλία αὐτοῦ, ἀνῆκον εἰς τὰς κοινοτέραις καὶ γνωστοτέρας τῆς γλώσσης, οὕτω καὶ τὰ ἄφρονα λεπτομερῆ παραδείγματα, δι᾽ ὧν εἴλεγε τὴν λογικὴν δύναμιν καὶ τὴν συ ἐπὶ ἐφαρμογὴν τῶν τοιούτων περιεκτικῶν ἐφράσεων, ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τῶν τὰ μάλιστα ὁμολογούμενων γεγονότων τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὥστε αἱ ἀντιλογίαι, ὅσας τις προέκυπτον τοιαῦται, ἀτηροῦντο ἐκ μέσου, διὰ τρόπον καταληπτοῦ εἰς πάντα. Αἱ διδόμεναι εἰς αὐτὸν ἀποκρίσεις, ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν κρινῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν διακεκριμένων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ αὐτῶν, οἷον ποιητῶν ἢ ῥητόρων, καὶ ἂν αἱ ἀποκρίσεις αὐταὶ προσέκειτο νὰ διεκρινήσων ἠθικὰς ἐφράσεις καὶ ἰδέας περιεχομένας εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα, ἐνέφαινον πάντοτε τὴν κατάστασιν ἐκείνην τοῦ πνεύματος, καὶ ἧς οὗτος ἐπεχείρησε τὸν ὑπὸ τοῦ Δελφικοῦ χρησμοῦ ἐπιβληθέντα αὐτῷ καὶ ἀγασθέντα σταυροφορικὸν πόλεμον, δηλαδὴ ἐπιβάνειαν καὶ ἀσάφειαν γνώσεως, οὐχὶ δὲ γνῶσιν πραγματικὴν. Αἱ ἀποκρίσεις αὐταὶ καταδείκνυσαν τὴν ἀπερίοριστον καὶ ἀπτότητον πεποιήσιν τὴν ὅποιαν εἶχον ὡς πρὸς τὰ μέγιστα καὶ σπουδαιότατα περὶ ἀνθρώπου καὶ κοινωνίας ζητήματα ἄνδρες μηδέποτε περὶ αὐτῶν ἀρκετὰ ἀσχοληθέντες ὥστε νὰ γνωρίσωσι τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας περιελάμβανον. Ἡ περὶ τούτου πεποιήσιν παρήχθη κατὰ μικρὸν καὶ λεληθῶς, ἐν μέρει διὰ κεκυρωμένης, ἐν μέρει δι᾽ ἀπαρτηρήτου παραδόσεως, σχηματισθεῖσα ἀνεκάλει ἄνευ κρίσεως τὸ πλεῖστον καὶ ἔκτοτε οὐδέποτε ἐξελεγχθεῖσα. Διὰ τῶν περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς κοινωνίας μεγάλων ἐφράσεων καὶ κυκλοφορούντων θεμάτων, συνεσωρεύθη, ἀπὸ ἀναριθμήτων, τετραμμένων καὶ ἀμνημονεύτων εἰδικῶν περιστάσεων, ἀβροσιμα διανοητικῶν συνδέσμων, οἱ ὅποιοι, βιαίως συμφορθέντες, ἐσχημάτισαν τὴν ἀτμοσφαιρᾶν οὕτως εἰπεῖν τοῦ κύρους καὶ τοῦ παραδείγματος τὴν ὅποιαν ἕκαστος ἀνέπνεεν. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἐστηριζέτο ἡ περὶ τῶν ἀντικειμένων ἐκεῖνων μορφωθείσα γνῶσις· καὶ ἂν ἐνίοτε ἡ σκέψις ἐκαλεῖτο εἰς ἐπικουρίαν, ἐκαλεῖτο ἀπλῶς ὡς ὑπερέτις, ὡς ἐρμηνεύς, ὡς συγγόρος τοῦ προὔπαρχοντος αἰσθημάτων, ὡς ἐπιμε-

τρον τοῦ γεγονότος, οὐχὶ ὡς ἐλεγκτὴς ἢ δοκιμαστὴς αὐτοῦ. Ἐκαστος εὐρίσκει τὰς πεποιήσεις ταύτας ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίξῃ πῶς ἐθεμελιώθησαν ἐν αὐτῷ. Ἐβλεπε δὲ αὐτὰς προσθευόμενας καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, ὡς μέρος γενικοῦ τινὸς κεφαλαίου ἀνεξελέγκτων κοινῶν τόπων καὶ δογματῶν. Καὶ ἐπειδὴ συγγρόνας αἱ λέξεις εἶχον εὐρείαν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσαν πολλὰ ἄρχαία καὶ γνωστὰ διανοήματα καὶ αἰσθημάτων, αἱ γενικαὶ προτάσεις ἐν αἷς αἱ λέξεις αὐταὶ ἐσωματοποιήθησαν, παρίσταντο εἰς ἕκαστον ὡς ἀφ᾽ ἑαυτῶν νοούμεναι καὶ σεβασταὶ ὥστε, ἂν καὶ ὑφίσταντο περὶ τῶν κατ' ἰδίαν περιστάσεων ἐρίδες, οὐδεὶς ἐν τούτοις ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑπόχρεον νὰ ἀναλύσῃ αὐτὰς τὰς γενικὰς προτάσεις ἢ νὰ ἐξετάσῃ ἂν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἦναι δόκιμον, καὶ μέχρι τίνος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰς λογικῶς καὶ συνεπῶς. (Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως, λέγει ὁ Σωκράτης, διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι, οὐδ' ἐσκεψάι.)

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα φαινόμενον εἶναι καὶ τὴν σήμερον ἐτι τοσοῦτον ἐκδηλον, ὥστε δὲν ἔχει χρεῖαν πλείστερας διευκρινήσεως. Εἰς τὴν ἠθικὴν, τὴν πολιτικὴν, τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ ἀντικείμενα, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ τὴν κοινωνίαν, ἐπικρατεῖ ὁμοία θαρβυλάα πεποιήσιν γνώσεως, ἀληθῶς ἀνοποστάτου ὁμοία διὰ τοῦ κύρους καὶ τοῦ παραδείγματος παραγωγῆ καὶ διάδοσις ἀνεξελέγκτων πεποιήσεων, ἐρειδωμένων μὲν ἐπὶ ἰσχυροῦ αἰσθημάτων, ἀπεστερουμένων ὅμως τῆς συνειδήσεως τῶν βαθμῶν καὶ ὅρων τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν ὁμοία χρῆσις τῆς σκέψεως, ὡς μονομεροῦς συνηγόρου προτεθεμελιωμένων αἰσθημάτων ὁμοία πλάνη, ὅτι, ἐπειδὴ ἕκαστος εἶναι ἐξοικειωμένος μὲ τὰς λέξεις, δι᾽ αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ κάτοχος ὅλων τῶν ἐν αὐταῖς περιλαμβανόμενων γεγονότων, κρίσεων καὶ νοημάτων ἐτι δὲ ἐπιτήδειος νὰ μεταχειρισθῇ τὰς λέξεις ἐκεῖνας καὶ νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ ψεῦδος τῶν μεγαλητέρων ζητημάτων, ἄνευ εἰδικῆς ἀναλύσεως ἢ σπουδῆς.

Ἐπὶ τούτοις οὐσιώδεις τις διαφορὰ μετὰ τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων καὶ τῶν τοῦ Σωκράτους. Τότε οὐ μόνον αἱ περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου δόξαι εἶχον τὸν αὐτὸν ἀνεπιστήμονα χαρακτῆρα. Ἡ δημώδης ἀστρονομία τῆς Σωκρατικῆς ἐποχῆς συνέκειτο ἀπὸ τινῶν ἐπιπολαίων παρατηρήσεων καὶ ἀνοποστάτων συλλογισμῶν, μεταβιβαζομένων ἀνεξελέγκτως ἀπὸ τῶν προσηυτέρων εἰς τοὺς νεωτέρους καὶ μετ' ἀδιστακτοῦ πιστεως προσθευόμενων. Οὐ μόνον ἀνθρωποποιος ὁ Νικίας ἢ ὁ Ἄνουτος καὶ ὁ Μελλίτος, ἀλλὰ καὶ ὁ Σωκράτης αὐτὸς διεμαρτύρετο κατὰ τῆς ἀναισχυντίας τοῦ Ἀναξαγόρου, τοῦ καταβιάσαντος τὸν θεῖον Ἥλιον καὶ τὴν θεῖαν Σελήνην εἰς σώματα οὐράνια ἔχοντα κινήσεις ὑπολογιστάς καὶ μέγεθος καταμετρητὸν ἐφ' τὴν σήμερον ἢ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐσέψεως καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μεθοδοποιήσεων φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν γνώσεων ἐδίδαξαν ἕκαστον, ὅτι αἱ ἐπιπολαίοι

ἐκεῖναι ἀστρονομικαὶ καὶ φυσικαὶ παρατηρήσεις εἶναι ὅλως ἀνοποστάτοι. Ἐκαστος παραίτων αὐτὰς ἀδιστακτος, ζήτην νὰ πληροφρηθῇ ἀπὸ ἐπιστήμονας διδασκάλους καὶ νὰ πείσῃ ἑαυτὸν δι᾽ ἀποδείξεων. Ὁ μὴ σπουδάσας εἰδικῶς τὴν ἀστρονομίαν γινώσκει ὅτι δὲν ἠξέουρε τι περὶ αὐτῆς, μαρὸς δὲ ἤθελε θεωρηθῆναι, ἀξίῳ ὅτι γνωρίζει αὐτὴν ἄνευ τοιαύτης προπαρασκευῆς. Ἐνῶ ὅμως ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῆ ἐποχὴς ἐντελῶς ἐπεκράτησεν ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον, μικρὸν ἀναλόγως προεχώρησεν ὡς πρὸς τὰ περὶ ἀνθρώπου καὶ κοινωνίας ἀντικείμενα, διότι ὡς πρὸς τοῦτο ἡ δοκῶσα καὶ ἀνοποστάτος γνῶσις ἐξακολουθεῖ ἐπικρατοῦσα, σχεδὸν ὅσον καὶ τὸ πάλαι ὥστε ἂν νέος τις Σωκράτης, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἤθελεν ἀπευθύνει εἰς ἀνθρώπους πάσης τάξεως, ὅπως καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος, ἐρωτήσεις καὶ καθυποβάλλει αὐτοὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἔλεγχον, ἤθελεν εὑρεῖν τὴν αὐτὴν θαρβυλάαν πεποιήσιν καὶ τὸν αὐτὸν ἀφελῆ δογματισμὸν ὡς πρὸς τὰ γενικὰ ἀξιώματα, τὴν αὐτὴν ὀλισθαίνουσαν τυφλότητα καὶ ἀντίφασιν, ὡς πρὸς τὰ κατ' ἕκαστα.

Ἐπὶ Σωκράτους ἡ τελευταία αὕτη ἀντιπαράθεσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι οὐδεὶς κλάδος τῶν γνώσεων τούτων ἦτο ἐπιστημονικῶς ἐπεξεργασμένος· ἀλλ' ἡ σύγκρισις τὴν ὅποιαν ἐπεχείρησε τῶν εἰδικῶν χειροτεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων πρὸς τὰς ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς γνώσεις, ἔφερεν αὐτὸν εἰς σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Πρῶτος αὐτὸς ἐνόησε (καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἐπικρατεῖ εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς σκέψεις) ὅτι, καθὼς πᾶσα τέχνη καὶ πᾶν ἐπάγγελμα ἔχει σκοπὸν τὸν ὅποιον ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ, θεωρίαν, διδάσκουσαν τοὺς τρόπους καὶ ὅρους δι᾽ ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς ἐκεῖνος, καὶ κανόνας ἐκπηγάζοντάς ἀπὸ τῆς θεωρίας ταύτης, κανόνας οἵτινες, καθόλου μὲν λαμβανόμενοι, διέπουν καὶ περιλαμβάνουσι πᾶσαν σχεδὸν τὴν πρᾶξιν, κατ' ἰδίαν ὅμως ἕκαστος δύναται νὰ ἦναι εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑτέρους καὶ νὰ ὑπόκειται ἐπομένως εἰς ἐξαιρέσεις· ταῦτα πάντα εἶναι ἐπίσης ἀληθῆ, ἐπίσης δύναται νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ὡς πρὸς τὴν γενικὴν τέχνην τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἐπὶ αὐτῶν γενικῶν τινος καὶ τὰ πάντα περιέχων τελικὸς σκοπός, ὅς ἐστιν ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐδαιμονία, κατ' ὅσον αὐταὶ εἶναι ἐφικταὶ, ἅπαντων καὶ ἰδία ἕκαστου ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐπὶ αὐτῶν ἐπίσης θεωρία διδάσκουσα τοὺς τρόπους καὶ ὅρους δι᾽ ὧν δύναται τις νὰ προσεγγίσῃ ὅσον ἐνεστί πλείοτερον εἰς τὸν τελικὸν ἐκεῖνον σκοπὸν, καὶ δύναται ὁμοίως νὰ ἰσχυρῶσι κανόνες, διαγράφοντες μὲν ἐκάστῳ τὴν διαγωγὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα δι᾽ ὧν εὐπορεῖ τὰ μάλιστα νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπούμενον, ἀποτρέποντες δὲ αὐτὸν ἀπὸ πράξεων, αἵτινες διακωλύουσι τὴν ἐπιτυχίαν, κανόνες ἐκπηγάζοντες ἀπὸ τὴν θεωρίαν, ὧν ἕκαστος ἰδία ὑπόκειται εἰς ἐξαιρέσεις, οἵτινες ὅμως ἅπαντες συνάμα λαμβανόμενοι διέπουν τὴν πρᾶξιν, ὅπως εἰς πᾶσαν ἰδιαιτέραν τέχνην. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ὁμιλοῦσι ἀ περὶ τῆς τέχνης τῆς περὶ τὴν ἀνθρώπειαν, ἢ περὶ τῆς πολιτικῆς τέχνης (δηλαδὴ τῆς τέχνης

του φέρεσθαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ) α τῆς ἐπιστήμης » ἥτις δύναται νὰ καταστήτῃ ἡμᾶς εὐδαίμονας κλπ., ἐπιμελῶς διακρίνοντας τὴν τέχνην, ἥτοι τοὺς πρακτικοὺς κανόνας, τοὺς ἐκπηγάζοντας ἀπὸ θεωρητικῆς ἐξέτασεως τοῦ ἀντικειμένου, γινόμενης ἐν γνώσει τοῦ τελικοῦ σκοποῦ, ἀπὸ τῆς ἀπλῶς ἀτέχνου καὶ ἀλόγου τοιβῆς ἥτοι ἐμπειρίας, ἣν εἰμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τις δι' ἐκτιμῆσεως καὶ διὰ πράξεως περὶ ἧς δὲν δύναται νὰ δώσῃ λόγον εἰς εαυτὸν.

Ὁ Πλάτων, διὰ τῶν ποιῶν ἰλιῶν ἐκείνων ἐμμέτων εἰσηγήσεων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτατον αὐτοῦ χαρακτήρα, ἀναγκάζει ἀδιακόπως τὸν ἀναγνώστην νὰ θεωρῇ τὸν ἀνθρώπινον καὶ κοινωνικὸν βίον ὡς ἔχοντα ἰδίαν προαίρεσιν καὶ πρόθεσιν, ἀπαρᾶ λᾶκτως καθ' ἑαυτὸν καὶ πᾶν ἐπιτήδευμα καὶ πᾶσα τέχνη καὶ ὑποχρεοῖ αὐτὸν νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὸν βίον τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκείνην ἀνάλησιν καὶ τὴν τεχνικὴν πρᾶξιν, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι ὄροι ἐπιτυχίας εἰς πᾶν ἐπιτήδευμα καὶ εἰς πᾶσαν βιομηχανίαν. Διὰ τὴν προαγωγήν τὰς λογικὰς αὐτᾶς ἐνοίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, ἐπεχείρησεν ὁ Σωκράτης τὴν σταυροφορίαν αὐτοῦ κατὰ τῆς ἀμαθείας ἐκείνης ἥτις ἐνόμιζεν εἰδέναι ἃ οὐκ οἶδεν, καὶ ἐπεκράτει ἀνεόχλητος περὶ αὐτὸν εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον. Ἰερωτάτην δὲ τῶν ἐντολῶν ἐθεώρει τὸ « γινώθι σαυτὸν » τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, τὴν ὁποίαν ἀδιακόπως ἀνεφερεν, ἐντόνως συνιστῶν εἰς τοὺς ἀκρατὰς, καὶ εἰργῶν οὕτως, ὡς ἂν ἐσήμαινε τὸ « Γίνωσκε, ὁποῖός τις ἀνθρώπος εἶσαι καὶ ὁποῖα τις εἶναι ἡ δεξιότης σου πρὸς τὴν ἀνθρώπινον χρείαν. » Ὁ τρόπος τῆς πραινέσεως αὐτοῦ ἦτο καινοπρεπῆς ἄμα καὶ τελεσφόρος, καὶ μολονότι ἦτο ἐπιτήδειος περὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν θεμάτων καὶ τῶν ζητημάτων κατὰ τὰ διάφορα πρόσωπα πρὸς ἃ ἀπετείετο, ὁ κύριος ὅμως αὐτοῦ σκοπὸς ἦτο νὰ φέρῃ τὸν ἀκρατὴν εἰς τὸ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὸ ἀληθὲς μέτρον τῆς ἰδίας αὐτοῦ πραγματικῆς γνώσεως ἢ πραγματικῆς ἀνεπιστημοσύνης. Ὁ Σωκράτης ἐθεώρει μάταιον νὰ παραινῇ, νὰ προτρέπῃ, ἢ καὶ νὰ ἀνασπινᾷ τὰς κατ' ἰδίαν πλάνας, ἐν ὅσῳ τὸ πνεῦμα ἦτο περικεκαλυμμένον ὑπὸ τῆς συνήθους ἐκείνης ὁμίχλης ἢ ἀπάτης περὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ· πρὶν εἰσχωρῆσθαι εἰς αὐτὸ νέον φῶς, ἔπρεπε νὰ διαλυθῇ ἡ ὁμίχλη αὕτη. Καὶ ἐπειδὴ συνήθως ὁ ἀκρατὴς ἦτο προπετέστατος περὶ τὴν χρῆσιν τῶν γενικῶν ἐκείνων ἐκφράσεων καὶ δογμάτων, ἔχων πρὸς αὐτὰ ἀπεριόριστον πεποιθήσιν, ὁ Σωκράτης πρὸ πάντων ἐπέχειρει τὴν ἀνάλησιν αὐτῶν, ἵνα ἀποδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις τὰς ὁποίας περιείχον, προσποιούμενος ὅτι αὐτὸς οὐδεμίαν εἶχε βετικὴν περὶ τούτου γνώμην, καὶ οὐδὲ φέρων τῶντι εἰς μέσον τοιαύτην γνώμην, πρὶν ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκρωμένου παρασκευασθῇ εἰς ἀποδοχὴν αὐτῆς δι' ἐπιτηδείου καθαριότητος ἐλέγγου.

Αὕτη ἡ ἐμμεσὸς καὶ ἀποφατικὴ μέθοδος, εἰ καὶ ἀποτελοῦσα μέρος μόνον τῆς ὅλης αὐτοῦ διδασκαλίας, ἦτο ὅμως τὸ μᾶλλον ἰδιάζον αὐτῷ καὶ ἐχωρῶτατον χαρακτηριστικόν, δι' ὃ κυρίως καὶ ἐφημίσθη παρὰ πολλοῖς, οἵτινες δὲν ἐφρόντιζον νὰ μάθωσιν

ἂν εἶχε καὶ ἕτερον τι προτέρησεν ὁ ἀνὴρ. Ἡ πικρὰ καὶ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀπογύμνωσις τοῦ ἐξεταζομένου παρήνευσε παρὰ πολλοῖς διεκρίθῃ πρὸς τὸν Σωκράτην ἀπόστορσιν, ὥστε οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ ἐπλησίαζον αὐτὸν, ἀλλ' ἐπανήρχοντο ἀδιόρθωτοι εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν διαθέσιν· ἀφ' ἕτερου ὅμως ἡ ἀγγίχουσα τῆς ἐρεύνης ἐρείτης καὶ τὸ κρινοφανὲς τοῦ πράγματος εἰλικυον πολλοὺς ἀκρατὰς καὶ μάλιστα νεοὺς ἀκρατὰς, υἱοὺς πλουσίων ἀνθρώπων, ἔχοντας καιρὸν νὰ δίδωσιν εἰς τὰ τοιαῦτα· καὶ οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον ἐγαίρον ἀκούοντας ἐξεταζομένους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πολλὰκις, μιμούμενοι τὸν Σωκράτην, ἐπεχείρουον νὰ ἐξετάζωσιν ἄλλους. Τινες ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, καθὼς ὁ Ἀλκιβιάδης λ. γ. καὶ ὁ Κριτίας, ἐπέλιθον πιθανῶς τὴν συναναστροφὴν τοῦ κυρίως διὰ τὴν ἀποκτητῶσιν ἰδιότητος συντελεστικᾶς εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν στάδιον. Ἡ ἐνδεδουληγὴ αὐτῶν συνήθεια τοῦ νὰ μὴ ἀνέχεται ποτὲ νὰ μὴν ἀόριστος γενικὴ τις ἐκφρασίς, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὴν ἀμέσως εἰς τὰ κατ' ἕκαστα· τὰ ἐπιτήδεια καὶ ἰσχυρὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἐξέλεγεν ἢ σειρά τῶν ἐρωτημάτων αὐτοῦ, ὧν ἕκαστον ἀπεδείκνεν εἰς ἀποτέλεσμά τι, ἀλλ' ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον οὐδεὶς εἶχε προΐδει· ὁ ἐμμεσὸς καὶ πλάνιος τρόπος δι' οὗ ἐχώρει πρὸς τὸ ἀντικείμενον, εἰς ὃ ἐπλησίαζε μὲν τελευταῖον, ἀφοῦ ὅμως καταδείκνυεν αὐτὸ ὑπὸ ἕτερον ὅλως ἐποψίν, ταῦτα πάντα ἀπετέλουσαν εἰδὸς τι πλεονεκτικῆς τοῦ Σωκράτους, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς φαίνεται ἀποκτητῆς εἰς τοιοῦτον βαθμῶν. Συντέλουσαν δὲ εἰς τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐπροξένει, καὶ ἡ πιθανὴ αὐτοῦ φωνή, καὶ ὁ ἐπαγωγὸς τρόπος, μέχρι δὲ τινὸς καὶ αὐτὴ ἡ ἰδιόρρυθμος Σειληνώδης ρυθμιζομένη. Ἡ λεγομένη ἐκείνη « εἰρωνεία αὐτοῦ » ἦτο ἢ προσποιήσις δι' ἧς ὑπεκρίνετο τὸν ἀμαθῆ μαθητὴν, τὸν ἐπιζητοῦντα νὰ διδαχθῇ παρὰ πάντος τοῦ κλειότερον αὐτοῦ γινώσκοντος, ἐνῶ ἀληθῶς ἐξῆτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ καταστήτῃ εὐσχημοτέρην ὁπωσὺν τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς ἐλεγκτοῦ, περιεποιεῖ ὁμοίως εἰς τὴν διάλεξιν αὐτοῦ χάριν καὶ καινοπρεπείαν, ὅλως ἀραιροῦσα ἀπὸ αὐτῆς τὴν διδακτικὴν καὶ ἐλεγκτικὴν σχολαστικότητα. Αφοῦ, προΐοντος τοῦ χρόνου, ἐφημίσθη ὁ ἀνὴρ, ἡ ὁμοιομορφος ἐκείνη ὑπόκρισις τῆς ἀμαθείας ἐν ταῖς συζητήσεσιν, ἐξελέγη ὡς ἀπλὴ εἰρωνεία καὶ πάντες οἱ κατὰ περίστασιν μόνον αὐτοῦ ἀκροασθέντες, μὴ εἰσδύσαντες δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν διαθέσεων αὐτοῦ, ὑπώπτευσαν πολλὰκις ὅτι ἠρέσκετο θαυμασίως παραδοξολογῶν. Ἐντεῦθεν Τίμων ὁ σατυρικός καὶ Ζήνων ὁ ἐπικούρειος παρίστανον αὐτὸν ὡς βωμολόχον, χλευάζοντα πάντα τὸν προστυχόντα, καὶ ἰδίως τοὺς προεξέχοντας τῶν ἀνδρῶν.

Ταύτην τὴν ἐμμεσὸν καὶ ἀποφατικὴν μέθοδον τοῦ Σωκράτους ἐτελειοποίησε καὶ ἀθάνατον κατέστησεν ὁ Πλάτων, ὃ δὲ Ξενοφῶν, ὀλιγώτερον ἀσπαζόμενος αὐτὴν, παραπονεῖται διότι ἐλαί, ἀποκλειστικώτερον τοῦ δέοντος ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην (λεωρῶντες τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, νομίζουσιν αὐτὸν εἰς προτρέψασθαι μὲν εἰς ἀρετὴν κράτιστον γεγονε-

» ναι, προαγαγεῖν δὲ ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν. » Εἰς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῶν ἀπομνημονευμάτων του εἶναι νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης, ἐπενεργήσας ἅπασι εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἀκρατῶν του διὰ τῆς ἐλεγκτικῆς αὐτοῦ μεθόδου, εἶπειτα μετέβαλλεν ὕψος καὶ, παραιτούμενος τοῦ νὰ ἐμβάλλῃ αὐτοὺς εἰς ἀμηχανίαν, ἀπεύθυνε πρὸς αὐτοὺς παραγγέλματα εὐκρινῆ, ἀπλᾶ καὶ ἀμέσως χρήσιμα εἰς τὴν πρᾶξιν. Οὐδ' ἀμφιβάλλω τῶντι ὅτι τοιοῦτό τι συνέβαινε πολλάκις καὶ ὅτι οἱ διάφοροι διάλογοι εἰς οὓς ὁ Ξενοφῶν παρίστανει ἡμῖν τὸν φιλόσοφον θετικῶς ἐντελλόμενον τῇ ἐγκρατεῖν, τὴν μετριότητα, τὴν εὐλάβειαν, τὰ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καθήκοντα, τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, τὴν πρὸς τοὺς φίλους πίστιν, τὴν φιλοπονίαν, τὴν φιλοφροσύνην, εἶναι πιστῆ εἰκὼν μιᾶς τῶν πολυτιμωτέρων ἐπόψεων τοῦ χαρακτῆρος του καὶ ἐνὸς τῶν οὐσιωδωτέρων μερῶν τῆς ὅλης αὐτοῦ πολιτείας. Τὴν δ' ἄμμεσον ταύτην προτροπὴν ἤτησεν ὁ Σωκράτης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Προδίκου καὶ τῶν ἀρίστων σοφιστῶν.

Κυρίως ὅμως ἐδικαιώθη νὰ λάβῃ τὸ μέγα αὐτοῦ κλέος ὁ ἀνὴρ ἐπειδὴ οὐκ ἔνεκα τοῦ ἐνάρτετου αὐτοῦ βίου καὶ τῆς χρηστότητος τῶν παραγγελλμάτων αὐτοῦ (ἂν καὶ ἀμφότερα ἀπετέλουσαν οὐσιώδεις κλάδους τοῦ χαρακτῆρος του) ὅσον ἕνεκα τοῦ ὅλως ἐδιόχοντος αὐτῷ καὶ τελεσφόρου τρόπου τῆς ενεργείας περὶ τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν. Εἶπομεν ἐν τοῖς πρόθεσι ὅτι κατὰ τοῦτο διεκρίθη πρὸ πάντων, καθὼς πρῶτος ἀναγαγὼν τὴν ἠθικὴν εἰς ἀξίωμα ἐπιστήμης ἐχούσης ἰδίον τελικὸν σκοπὸν καὶ δόγματα δεκτικὰ ἐλέγχου καὶ τελειοποιήσεως· τὸ δ' ἕτερον καὶ οὐδὲν ἦτον οὐσιώδες μέρος τῆς περὶ τοῦτο ὑπεροχῆς του ἢ ἡ ἰδιάζουσα αὐτοῦ μέθοδος καὶ ἡ ἐξαιρέτως ἰσχύς τοῦ παραγεῖν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἄλλων τὴν ἐπιστημονικὴν ῥοπήν καὶ δεξιότητα. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν παρήγετο διὰ βετικῆς διδασκαλίας. Ὅτε Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ἐπρέσθευον, ὅτι ἡ ἄμμεσος νοησιὰ καὶ διδασκαλία μικρὸν συντελοῦσιν εἰς τὴν διανοητικὴν πρόοδον· καὶ ὅτι, ἵνα παραχθῶσι νεαὶ ἐνοιαὶ καὶ δυνάμεις, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπενεργήσῃ τὸ πνεῦμα ἐπὶ τοῦ πνεύματος διὰ βραχέων ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων, ἥτοι δι' ἐπιτηδείας χρήσεως τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου, μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἡ πολυτελής τοῦ Πλάτωνος φαντασία παρέβαλλε μετὰ τὴν συνουσίαν καὶ τὴν ἐγκυμοσύνην, παρίστωσα αὐτὴν ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ ἀνυσίμον ὁδὸν εἰς προαγωγὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος.

Ἡβέλομεν δὲ συλλάβει σφοδρὰ ἐσφαλμένην ἐνοσίαν περὶ τῆς ἀποφατικῆς καὶ ἐμμέσου μεθόδου τοῦ Σωκράτους ὑπολαμβάνοντες αὐτὴν ὡς ἀποθαίνουσαν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀπλῆν ἀρετήν. Εἰς πνεύματα περιεσπασμένα ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑποθέσεων καὶ ἐνδεῶν ἄγα φιλοσοφικῆς ῥοπῆς, οἷα ἦσαν τὰ τῶν πλειοτέρων αὐτοῦ ἀκρατῶν, πιθανῶς ἡ μέθοδος ἐκείνη ἐπροξένει ὀλίγον διαρκῆ τῶντι ἐντύπωσιν, κατανώσα ἐπὶ τέλους εἰς ἀπλοὺν αἰσθημα θαυμασμοῦ ἕνεκα τῆς ἀγγίχουσας αὐτῆς, ἴσως δὲ καὶ ἀποστροφῆς πρὸς τὴν φαι-

νομένην παραδοξολογίαν τῆς τὰ δὲ πρακτικὰ πάλιν πνεύματα, οἷον ἦν τὸ τοῦ Ξενοφῶντος, δὲν ἐδύλεπον ἐν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ εἰμὴ μόνην τὴν διδασκαλικὴν προτροπὴν. Ἄλλ' ὅσῳκις ὁ σπόρος ἐπιπτεν εἰς πνεῦμα ὁπωσὺν προδιατεθειμένον ἢ ἐπιτήδειον πρὸς συστηματικὴν σκέψιν, αἱ διανοητικαὶ τοῦ τοιοῦτου ἀκρατοῦ δυνάμεις, συνελαιβεῖται κατ' ἀρχάς πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ τῆς ἀνήσεως ἐκείνης, μετὰ νεᾶς εἶπειτα ὡς ἐκ τοῦτου ὁμητῆς ἀνεπήδων πρὸς τὰ πρόσω. Ἡ Σωκρατικὴ διαλεκτικὴ, διαλύουσα τὸ νέφος τῆς δοκούσης ἐπιστήμης καὶ ἀποκαλύπτουσα τὴν πραγματικὴν ἀνεπιστημοσύνην, παράγει ὡς ἄμμεσον ἀποτέλεσμα, συναίσθησιν τινα, ὁμοιωτάτην, κατὰ Πλάτωνα, μετὰ τὴν νάρκωσιν, ἣν ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται ἀπτόμενος τοῦ ἰχθύος τοῦ ὀνομαζομένου πλατεῖα θαλασσιὰ νάρκη. Ἡ ἐξ αὐτῆς παραγομένη συνειδήσις τῆς ἀμαθείας ἦτο ἀπροσδόκητος ἐνταυτῷ, καὶ ὀδυνηρὰ, καὶ ταπεινωτικὴ, γεννώσα εἰς τὴν ψυχὴν πρόσκαιρον τινα ἀμφιβολίαν καὶ καχεξίαν, συνδεδεμένη ὅμως μετὰ ἐσωτερικῆς ὁμητῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρότερον ἀγνώστου εἰς τὸν ἀνθρώπον. Τὸν διανοητικὸν τοῦτον ὄργασμὸν ὅστις δὲν ἠδύνατο ν' ἀρχίσῃ πρὶν ἢ τὸ πνεῦμα ὅλως διόλου ἀπαλλαγῇ τῆς προτέρας περὶ τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ οἰήσεως, ἐθεώρει ὁ Σωκράτης οὐ μόνον ὡς πρόδρομον, ἀλλὰ ὡς ὄρον ἀπαραίτητον πάσης μελλούσης προόδου. Οὗτος ἀπέτειε τὴν μέσιν βαθμίδα τῆς διανοητικῆς τοῦ ἀνθρώπου κλίμακος· κατωτάτη βαθμὶς ἦτο ἡ τυφλὴ, ἡ αὐτάρεστος, ἢ ἐσφαλμένως ἀντὶ ἐπιστήμης ἐκλαμβάνουσα ἐαυτὴν ἀνεπιστημοσύνη· ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο ἡ ἀνεπιστημοσύνη ἐκείνη, ἥτις εἶχε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς συνειδήσιν, τῆς ὁποίας ἀφρέσθη τὸ προσωπεῖον, δι' ἣν ἠσχύνετο ἤδη ὁ ἀνθρώπος καὶ ἥτις ὠρέγετο νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις, τὰς ὁποίας εἰσέτι δὲν εἶχε· εἰς δὲ τὴν ἀληθῆ γνώσιν, ἥτις ἀπετέλει τὴν τρίτην καὶ ὑπερτάτην βαθμίδα, δὲν ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ εἰμὴ διερχόμενος διὰ τῆς δευτέρας ἐκείνης καὶ μέσης. Τὸ δεύτερον τοῦτο στάδιον ἦτο εἰδὸς τι ἐγκυμοσύνης, καὶ πᾶν πνεῦμα, παρὰ τῷ ὅποιῳ αὕτη δὲν συνέβαινε εἴτε δι' ἄλλειψιν τῆς εὐτεως, εἴτε δι' ἄλλειψιν προσηιούσης συνουσίας, διέμενον ἄγονον πάσης ἰδίας καὶ αὐτοτελοῦς σκέψεως. Ὁ Σωκράτης, καὶ τοι μηδεμίαν ἔχων αὐτὸς παραγωγικὴν δυνάμιν, ἐθεώρει ἐαυτὸν ἰδίως κεκλημένον καὶ ἐπιτήδειον (ἵνα μεταχειρισθῶμεν καὶ ἄλλην τινα τοῦ Πλάτωνος μεταφορὰν), νὰ προσφέρειται ὡς μαῖα πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐγκυμονα καὶ ὠδίνοντα πνεύματα νὰ βοηθῇ αὐτὰ εἰς πάντα πνευματικὸν τοκετὸν δεόμενον βοήθειας, συγχρόνως ὅμως νὰ ἐξετάξῃ ἐπιμελῶς τὸν νεοστὶ παραχθέντα εἰς τὸ εἶναι γόνον, καὶ, ἂν εὕρισκεν αὐτὸν ἀνάπτηρον ἢ ἀσυντελῆ, νὰ ἀπορρίπτῃ αὐτὸν μετὰ τραχύτητος Λυκουργείας μαίας, ὅσῳ μεγάλη καὶ ἂν ἦτο ἡ δυαρέσκεια τῆς πνευματικῆς μητρὸς τοῦ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ νεογνοῦ αὐτῆς· ἵπερ πᾶν ἄλλο δὲ γονιμώτερον διηκρίνησεν ὁ Πλάτων τὴν τοιαύτην μεταξὺ διδασκαλοῦ καὶ μαθητοῦ σχέσιν, τὴν ενεργοῦσαν οὐχὶ δι' ὧν εἰσῆγεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' ὧν ἀπὸ τοῦ πνεύματος αὐ-

τοῦ ἀνεπτύσσει, παράγουσα ἐν αὐτῷ δυσάρεστον τινα πόθον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, βοηθοῦσα τὴν πρὸς εὐρεσιν αὐτῆς ἀναγκαίαν κοπώδη ἐργασίαν καὶ ἐξελέγγουσα ἂν τὸ ἀποτελεσμα τὰς ἐργασίας ταύτας περιεῖχε τοὺς ἀληθεῖς χαρακτῆρας ἢ ἀπλῶς τὴν σφαλερὰν ἐπιφάνειαν τῆς ἀληθείας.

Θαυμαστὴ δὲ τῆ ἀληθείᾳ ἦτο ἡ γοητεία τῆς ὁμιλίας τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐπροξένει εἰς ὅλους ὅσοι ἤκουον αὐτὸν καὶ ἠσθάνοντο τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του. Ἡ δύναμις αὕτη ἦτο τοσοῦτον ἀκαταμάχητος, ὥστε ὁ Ξενοφῶν κατήντησε νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῆ ὅπως ἤθελε πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ διαλεγόμενους (τοῖς δὲ διαλεγόμενοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν τοῖς λόγοις ὅπως ἐβούλετο). Περὶ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς μέσον, ἦτοι περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας, οἱ ἄκρατοι αὐτοῦ δὲν εἶχον συνήθως εἰμὴ αὐτοματισμούς τινας καὶ ἀνεξελέγκτους παραδόσεις· αὐτὸς δ' ἐπεχείρησε νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸ νὰ σκεφθῶσι περὶ ἑαυτῶν τε καὶ τῶν κρίσεων αὐτῶν, ζυγιστάτοιντες καὶ ἐξελέγοντες αὐτάς μέχρις οὗ αὐταὶ ὁμοφωνήσωσι πρὸς ἀλλήλας τε καὶ πρὸς ὠρισμένον τινα καὶ σεβαστὸν σκοπὸν. Αἱ γενικαὶ καὶ ἀόριστοι αὐτῶν περὶ τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων κρίσεις εἶχον ἀποτελέσει φύρμα τοσοῦτον συμπεκνωμένον συγχρόνως καὶ ἀδοκίμαστον, ὥστε τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτάς καθ' ἑκάστα παντάπασιν ὀλιγορήθησαν· ὁ δὲ Σωκράτης ἀνακαλέσας εἰς τὸ εἶναι τὰς εἰδικὰς ταύτας περιστάσεις τῆς οὕτω παραμεληθείσης πείρας, παρουσιάζεν εἰς τὸν ἀκροατὴν τὰς ἰδίαις αὐτοῦ δοξασίας ὑπὸ ἑτέραν ὄλως καὶ ὄλως νέαν ἐποψίν. Διὰ τῆς καθαρῆς ἐπακτικῆς μεθόδου τῶν διαλέξεων αὐτοῦ (ἂν καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος δὲν διέσωσαν ἡμῖν εἰμὴ ἄπλου τινὰ αὐτῶν σκελετῶν), ὁ Σωκράτης καταπολεμεῖ τὰς βαθύως ἐρριζωμένας, καὶ οὐδὲν ἦτρον ἀνυποστάτους πλάνας τῆς νεανικῆς διανοίας, τῆς ἐνεργούσης ἀπὸ ταυτομάτου ἄνευ ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο δι' ἐπιτηδείως ἐκλειλεγμένων ἀποφατικῶν παραδειγμάτων νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἡμαρτημένην ὁδὸν εἰς τὴν ἐπλανᾶτο καὶ οὕτω νὰ συναυτῆ αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· προσέτι δὲ νὰ ἀναγκάσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκροατοῦ νὰ διατρέψῃ ἀδιακόπως περὶ τὰ καθ' ἑκάστα, ὡς ὅρους ἀπαραιτήτους παντὸς ὄρθου καὶ συνεποῦς γενικοῦ ὀρισμοῦ, ἀποτρέπων αὐτὸ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνεταὶ δοῦλον ἀνεξελέγκτων τύπων καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκφέρῃ τὴν ἀπλὴν τῆς πεποιθῆτος αὐτοῦ παραπορᾶν ὡς λόγους συνετοῦς καὶ κεκυρωμένους. Ἀντὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀκροατὴν συμπεράσματα προπαρασκευασμένα καὶ ἐπὶ ἀλλοτρίᾳ μαρτυρία ἀποδέξιμα, ὁ Σωκράτης ἐξεναντίας διετῆρει τὸν ἐξετάζομενον ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς ἀμφιβολίαν, ἐμμένων ἰδίως εἰς τὰ καθ' ἑκάστα καὶ λαμβάνων ἐνταῦθα καταρατικὴν ἄμα καὶ ἀποφατικὴν διεύθυνσιν· οὐδ' ἀποκαλύπτων τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, εἰμὴ ἀφοῦ παρήγε τὴν κατάστασιν ἐκείνην τῆς οικείας γνώσεως καὶ μαρτυρίας, ἀφ' ἧς τὸ συμπέρασμα ἐξορμᾷ ὡς ἀμε-

σαν προῖον, ἔχων ἰδίαις ρίζαις καὶ ἰδίαν δύναμιν, λογικῶς δὲ συνηρθρωμένον μετὰ τῶν πρώτων τοῦ συλλογισμοῦ ὄρων. Ἐὰν τὸ οὕτω παραχθὲν συμπέρασμα δὲν ἦτο αὐτὸ ἐκεῖνο· τὰ ὁποῖον ἀπεδέχετο ὁ ἐξετάζων, ἦτο τοῦλάχιστον προῖον λόγου ἄξιον πνεύματος ἐπιτηδείου καὶ ἐλεγκτικοῦ, σχηματίζοντος διὰ προσήκουστος μαρτυρίας τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην. Ὅσα δὲ ποικίλαι καὶ ἀσυνάρτητοι ἂν ἦσαν αἱ εἰδικαὶ περιστάσεις περὶ ἃς διέτριβεν ὁ Σωκράτης, ὁ τελικὸς αὐτοῦ σκοπὸς εἰς τὸν πᾶσαι ἀνεφέροντο, ἦτο πάντοτε προδήλως, ἡ εὐπραγία καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΚΤΥΠΩΜΑΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΙΖ')

—o—

14) Ξενοικοί Θεοί.

α) Ζεὺς Ἀμμων.

263. Κεφαλὴ Διὸς Ἀμμωνος πρὸς δεξιάν, ἀκτινωτῆ· οἱ χαρακτῆρες ἐμφαίνουσι προσπάθειαν εἰς παράστασιν ἀτομικότητος. ἐπ. ΣΤ'. τ. γ'. μ. 15 π. 12.

264. Προτομὴ Διὸς Ἀμμωνος πρὸς δεξιάν ἐμπροσθεν ὄφιος. (ἐπ. ὑποπτως) τάξ. γ'. μ. 19 π. 14 λ. ἰασπ. ἐρυθρ.

Σημ. Βλέπε Βακχικὰ πολύμορφα 142.

β) Ζεὺς Σέραπις.

265. Προτομὴ Διὸς Σεράπιος πρὸς δεξιάν, μοδιοφόρου, ἀκτινωτοῦ· περὶ τὸν τράχηλον φαίνεται τὸ ἱμάτιον. Ἴς πρὸς τὸν χαρακτῆρα παράβαλε τὰ Ἀλεξανδρινὰ καὶ τὰ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας νομίσματα. ἐπ. Η'. τάξ. Ε'. μ. 13. π. 11. λίθ. ἰασπ. ἐρυθρ.

266. Προτομὴ Διὸς Σεράπιος, μοδιοφόρου, πρὸς δεξιάν. ἐπ. Η'. τάξ. ΣΤ'. μ. 9 π. 6. λίθ. σάρδ.

267. Ζεὺς Σέραπις ἐπὶ θρόνου καθήμενος πρὸς ἀριστεράν, μοδιοφόρος κρατεῖ σκήπτρον· παρὰ τοὺς πόδας ὁ Κέρβερος. ἐπ. Η'. τ. ΣΤ'. μ. 11 π. 9.

268. Ζεὺς Σέραπις, μοδιοφόρος, ὄρθιος πρὸς δεξιάν, κρατῶν στέφανον· ὄπισθεν αὐτοῦ ὁ ἥλιος ἐκτείνων τὴν δεξιάν πρὸς αὐτόν. ἐπ. Η'. τ. ΣΤ'. μ. 16 π. 14.

269. Ἄνωθεν προτομὴ Διὸς Σεράπιος, μοδιοφόρου, πρὸς δεξιάν· ἀντικρὺ αὐτοῦ προτομὴ Σελήνης πρὸς ἀριστεράν, φορούσης ἀστέρα καὶ μῦδιον· κάτωθεν ἀστὴρ ὄρθιος πρὸς ἀριστεράν ἀναπεπταμένος ἔχων τὰς πτέρυγας. ἐπ. Η'. τ. ΣΤ'. μ. 15. πλ. 12.

270. Ζεὺς Σέραπις, μοδιοφόρος, καθήμενος ἐπὶ δι-

φρον πρὸς ἀριστεράν· ἐμπροσθεν Παλλὰς ὄρθια πρὸς δεξιάν, ἐρείδομένη τῆ δεξιᾷ ἐπὶ ἀσπίδος καὶ κρατοῦσα λόγχην, τῆ δ' ἑτέρα στέφανον, στεφανοὶ αὐτόν· ὄπισθεν ἡ Τύχη ὄρθια πρὸς ἀριστεράν, κρατοῦσα πηδάλιον καὶ κέρας Ἀμαλθείας. ἐπ. Η'. τ. ΣΤ'. μ. 12 π. 14. λίθ. σάρδ.

γ) Ἀρποκράτης.

271. Ἀρποκράτης, γυμνός, ὄρθιος, πρὸς ἀριστεράν· φέρει τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ στοματός ἐν σχηματικῆς, τῆ ἀριστερᾷ δὲ κρατεῖ κέρας Ἀμαλθείας. ἐπ. Ζ. τ. δ. μ. 12 π. 10. λίθ. ὄνυξ κυανόχρους.

272. Ἡ αὐτὴ παράστασις, ἀλλ' ὁ Ἀρποκράτης φορεῖ καὶ μῦδιον. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 10 π. 6. μίμζ κίτρινον.

Σημ. Βλέπε 511.

δ) Ἄνουβις.

273. Ἄνουβις ὄρθιος πρὸς ἀριστεράν, μὲ κεφαλὴν ζώου κερασφόρου, κρατῶν σκήπτρον. ε. ; τάξ. ΣΤ'. μ. 12 π. 7. λίθ. ἀγάτης ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς Θήβαις εὐρεθείς, τοῦ Κ. Φιλλάυ.

Σημ. Βλέπε 521.

ε) Ἐφεσία Ἀρτεμις.

274. Ἐφεσία Ἀρτεμις, ὄρθια, ἀντωπὸς, μὲ συμβεβηκότα τὰ σκέλη, μοδιοφόρος, μὲ δύο σειρας μαστῶν καὶ τέσσαρας διαιρέσεις διὰ γραμμῶν ἀντι τῶν σειρῶν τῶν προτομῶν (ζῶων) ἐκτεταμένως ἔχουσα τὰς χεῖρας καὶ στηρίζουσα αὐτάς ἐπὶ δύο βάθρων· ἐκατέρωθεν ἑλαφος. ἐπ. Ζ. τ. ΣΤ'. μ. 14. π. 11. λίθ. σάρδ.

275. Ἡ Ἐφεσία Ἀρτεμις, ὄρθια, ἀντωπὸς, μὲ συμβεβηκότα σκέλη· ἐπὶ τοῦ ἱματίου γωνιώδης κόσμος· ἔχεται μὲ ἐκτεταμένως χεῖρας τῶν κεράτων ἐλάφων ἐκατέρωθεν ἰσταμένων· ἄνωθεν δὲ ἐκατέρωθεν ἡμισέληνος. ἐπ. Η. τάξ. ζ. μ. 13. π. 10. σάρδ.

ζ) Ἴσις.

276. Ἴσις ὄρθια, πρὸς ἀριστεράν, κρατοῦσα τῆ δεξιᾷ σείστρον, τῆ ἑτέρα δὲ ὕδριαν. ἐπ. Ζ. τ. γ'. μ. 11. π. 9. λίθ. σάρδ.

277. Ἡ αὐτὴ παράστασις· ἡ Ἴσις φορεῖ τὸν συνήθη κόσμον ἀνθέων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. ἐπ. Η'. τ. ε'. μ. 11 π. 9. λ. ἰασπ. ἐρυθρ.

278. Κανώπειον ἀγγεῖον, σχηματίζον κατὰ τὰ ἄνω κεφαλὴν Ἴσιδος ὑπεράνω μὲ κέρατα καὶ ἡμισφαῖρον ἐπ' ὑποπτως. τ. ΣΤ. μ. 12. π. 9.

279. Ἡ Ἴσις καθήμενη ἐπὶ δίφρου μετ' ἐπικλίντρου πρὸς δεξιάν, ἐστεμμένη μὲ ἄνθη καὶ κρατοῦσα τῆ ἀριστερᾷ στάχεις καὶ μήκωνας θηλάζει τὸν Ἴηρον ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 16. π. 13. λίθ. σάρδ.

280. Ἡ αὐτὴ παράστασις, ἀλλ' εἶναι ἐστεμμένη μὲ στάχεις ἡ Ἴσις καὶ οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸν Ἴηρον κρατεῖ. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 9. π. 7.

281. Ἡ αὐτὴ παράστασις ὡς ἡ προηγουμένη, ἀλλ' ὁ Ἄρ. θηλάζει οἰονεῖ ἰπτάμενος. ἐπ. Ζ'. τάξ. δ'. μ. 18 π. 13. λίθ. σάρδεις.

282. Ἡ Ἴσις καθήμενη ἐπὶ θρόνου πρὸς ἀριστεράν, φοροῦσα στάχεις ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ χιτῶνα κάτωθεν θυσανωτόν, προπαρασκευάζεται νὰ θηλάσῃ τὸν Ἴηρον φοροῦντα ψέντ· ἐμπροσθεν αὐτῆς μέγα κηρύκειον οὗ οἱ ὄφεις φοροῦσι ψέντ ἐπὶ κεφαλῆς. ἐπ. Η. τάξ. ΣΤ'. μ. 20. π. 15. λ. σιδηρίτης (eisenstein).

Σημ. τὸν Ἀβραζαν, τὸν Ἀγαθοδαίμονα ὡς ὄφιν, τὸν Αἰῶνα κτλ. Βλέπε εἰς τοὺς ἀβραζικὸς λίθους 511 καὶ ἐφεξῆς.

η) Ἄγνωστοι παραστάσεις.

283. Σχῆμα ἀνθρώπου ὄρθιου ἐπὶ λέοντος πρὸς δεξιάν· ἐμπροσθεν τετραπόου ὄρθιον, ὑπεράνω δὲ βούς· ὄπισθεν ἐλέφας. ἐπ. Β. τάξ. Ζ'. μ. 35. πλ. 25. λίθος ἐρυθρὸς ἐκ Μήλου· σκαρδαβίος ἴσως φοινικῆς, τοῦ Κ. Σιάουβεστ.

284. Ἄνθρωπος ὄρθιος, ἀντωπὸς, ἀνατείνων τὴν ἀριστεράν· φορῶν τὸ ψέντ καὶ κρατῶν λόγχην· τὴν ἑτέραν δὲ φέρει πρὸς τὸ γόνυ· ἀριστερῶθεν ὁ ὄφεις Ἀγαθοδαίμων, ὄρθιος, ἀνδρομήκης· ὑπερ δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ σφαῖρα. ἐπ. Ζ. τ. ΣΤ'. μ. 11. π. 9. κεράμεον μετὰ γυνώματος κυανῶ· ἐκ Μήλου τοῦ Κ. Σιάουβεστ.

285. Αἰγύπτιος Θεός, ὄρθιος, πρὸς ἀριστεράν· ἐρείδεται τῆ δεξιᾷ ἐκτεταμένη ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ σκήπτρου· ἐμπροσθεν ἀκρίς, ὄπισθεν κροκόδειλος· ἄνωθεν ἐπ. Ζ. τάξ. ε. μ. 13 πλ. 18.

286. Κεφαλὴ γέροντος πρὸς δεξιάν· ὁ δὲ περιδεσμός αὐτῆς παριστῶν· κεφαλὴν κριοῦ τελευτᾷ ὑπερ τὸ μέτωπον εἰς ἐξέχον τι, πλατὺ καὶ πτερυγοειδὲς σχῆμα· κάτωθεν τῆς κεφαλῆς ἀλέκτωρ πρὸς ἀριστεράν ἰστάμενος, οὗ ἡ οὐρὰ σχηματίζει τὸν πώγωνα τοῦ γέροντος· ἐμπροσθεν δὲ τούτου ὄφεις. ἐπ. ζ. τ. δ. μ. 18 πλ. 14.

287. Ἄνθρωπος ὄρθιος μὲ βύγχος κτήνους πρὸς ἀριστεράν, φορῶν κωνικὸν πῖλον· ἐκατέρωθεν δύο λέοντες ὄρθιοι ἐξωθεν ἐπιστρέφοντες τὰς κεφαλὰς ὑπεράνω δὲ δεξιῶθεν ῥυτόν. ἐπ. Ζ. τ. ζ. μ. 17 πλ. 17. φοινικικὴ τεχνοπρόπια.

Γ'. Ἡρώες.

1) Ἡρακλέους κόκλος.

α) Ἡρακλῆς.

288. Κεφαλὴ Ἡρακλέους πρὸς δεξιάν· παράβαλε τὰ νομίσματα τῆς Τύρου. ἐπ. Ε'. τάξ. γ'. μ. 9. πλ. 8. λίθ. σαρδ. ἠγοράσθη ἐν Τύρῳ τοῦ Κ. Φιλλάυ.

289. * Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεανικῆ πρὸς ἀριστεράν· ἐπ. τάξ. γ'. μ. 15. π. 15. σάρδ.

290. Κεφαλὴ Ἡρακλέους δαφροστεφοῦς πρὸς δεξιάν· παράβαλε νομίσματα χαλκᾶ Σμύρνης· ἐπ. ζ. τάξ. γ'. μ. 11 πλ. 11. λ. ὄνυξ.

291. Ἡρακλῆς πῆις, ἀντωπὸς, κλίνων τὸ ἀριστερὸν γόνυ μὲ διαβεβηκότα σκέλη χαμαί· ἐκτείνων τὰς χεῖρας πνίγει τοὺς ὑπὸ τῆς Ἡρας πεμπομένους κατ' αὐτοῦ ὄφεις. ἐπ. Ζ'. τάξ. δ. μ. 13 π. 11. λ. συριάκος (grenat oriental) ἐκ Κύπρου.

292. Ἡρακλῆς νεανικός, ὄρθιος, γυμνός πρὸς ἀριστεράν· κρατεῖ τῆ ἀριστερᾷ λεοντήν. τῆ ἑτέρα ἀμφιβολόν τι σχῆμα. ἐπ. Ζ'. τ. γ. μ. 11. π. 10. λ. ἰασπεις.

292. Δίς. Ἡρακλῆς ὄρθιος, γυμνός πρὸς δεξιάν, κρατῶν τῆ ἀριστερᾷ λεοντὴν, τὴν ἐτέραν στηρίζει ἐπὶ βροφάλου· ὀπισθεν δένδρον· ἐπ. Ζ'. τάξ. γ'. μ. 19. π. 15.

293. Ἡρακλῆς ὄρθιος, γυμνός, πρὸς ἀριστεράν κρατεῖ λεοντὴν περιελισσομένην εἰς τὸν ἀριστερόν βραχιόνα, στηρίζει τὴν ἐτέραν ἐπὶ βροφάλου. ἐπ. Η'. τάξ. ζ. μ. 11. π. 10. ὁ λίθος κυρτός.

294. Ἡρακλῆς ὄρθιος, γυμνός, πρὸς ἀριστεράν φέρει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πῆχους λεοντὴν καταπίπτουσαν, στηρίζεται τῆ ἐτέρα ἐπὶ βροφάλου. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 22. π. 15. τὸ ἄνω τοῦ λίθου ἐφαρμέον.

295. Ἡρακλῆς γυμνός, ὄρθιος, πρὸς δεξιάν πνίγει ὄσπλος τὸν ἐν Νεμέα λέοντα πρὸς ὃν ὄρθιον συμπλέσσεται. ἐπ. Ζ'. τ. ε'. μ. 12. π. 10. λίθ. σάρδ.

296. Ἡρακλῆς στρέφων πρὸς δεξιάν, ὄρθιος, κρατῶν ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἀνατεταμέναις βροφάλον καταβάλλει τὸν ἐν Νεμέα λέοντα. ἐπ. τ. ζ. μ. 11. π. 11. λίθ. σάρδ.

297. Ἡρακλῆς νεανικός πρὸς δεξιάν, παλαιῶν πρὸς τὸν ἐν Νεμέα λέοντα ὃν ἐπὶ τοῦ γόνατος κρατεῖ ἄνωθεν βροφάλον ὀπισθεν φασέτρα μὲ βέλη. ὀπισθεν μονόγραμ. Α καὶ ἀνεστραμ. Α. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 13. π. 9. λίθ. ἱασπιδ, τοῦ Π. Ἀδαμοπούλου.

298. Ἡρακλῆς πρὸς δεξιάν κλίνων ἐναγωνίως ἐμπρὸς τὸ σῶμα καταβάλλει καὶ προσπαθεῖ νὰ δέσῃ τὴν χρυσόμικρον ἔλαφον. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 10. π. 8.

299. Ἡρακλῆς πρὸς δεξιάν, φορῶν τὴν λεοντὴν ὀπισθεν κυμαινομένην, μονομαχεῖ κατὰ τοῦ Ἀνταίου, ὃν ἐν ἀγκάλαις συσφίγγων ὑπὲρ γῆν κρατεῖ ὑψωμένον. ἐπ. ζ. τ. δ'. μ. 18. π. 14.

ε) Ὀμφάλη.

300. Κεφαλὴ Ὀμφάλης πρὸς δεξιάν, φερύσσης ἐπὶ κεφαλῆς τὴν λεοντὴν (παράβαλε πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ἡπείρου κεφαλὴν τοῦ Ἡρακλέους) ἐπ. Δ'. τάξ. β'. μ. 9. π. 7. τοῦ Κ. Κουντουριώτου.

Σημ. Βλέπε Ἡρακλεῖδαι, 330.

2) Ἡρωϊκοὶ κύκλοι.

α) Ἐκ τοῦ Ἀττικοῦ μύθου.

301. Ἡ Ἀριάδνη, ἐγκαταλειμμένη ὑπὸ τοῦ Θησέως ἐν Νάξῳ, καθήκει πρὸς δεξιάν ὑπὸ οἰνάδα· ἄνωθεν πτηνόν, κάτωθεν δελφίς, ἐμπροσθεν τὸ πλοῖον ἀποπλέον, καὶ κάτωθεν αὐτοῦ ἰππόκαμπος. ἐπ. Η'. τάξ. ζ. μ. 11. π. 14. σάρδ. τοῦ Π. Ἀδαμοπούλου.

302. Ὁ Δαίδαλος καθήκει πρὸς ἀριστεράν ἐπὶ ἔδρας προσωπομήρφου, ἐμπροσθεν ἐστίας ἐφ' ἧς λέβης ἐμπυριδῆτος ὑπὲρ αὐτὴν ἢ κρήνη πτέρυξ τοῦ Ἰκάρου προσωποειδῆς ἀριστερόθεν, ἢν πλάττει. (βλ. Βιγκελμ. μν. ἀνέκ.) ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 8. π. 5. λίθ. ἱασπ. εὐρέθη ἐν Ἀθήναις, τοῦ Κ. Φιλλάδου.

β) Ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ μύθου.

303. Ὁ Κάδμος στρέφων πρὸς δεξιάν τῆ ἀριστερᾷ ὑψωμένην κρατῶν ξιφίδιον καὶ τὸν δεξιὸν πόδα ἄνω κάμπτων μάχεται κατὰ τοῦ δράκοντος πρὸ αὐ-

τοῦ συνεσπειραμένου καὶ ὑψούντος τὴν κεφαλὴν· περὶ ἀστράγαλος. ἐπ. ζ. τ. δ'. μ. 12. π. 10. μίγμα νέον ἐξ ἀρχαίου, τοῦ Π. Ἀδαμοπούλου.

304. Ὁ Οἰδίπους ὄρθιος πρὸς δεξιάν φορῶν ἱμάτιον ὀπισθεν, καὶ κρατῶν τῆ ἀριστερᾷ δύο δόρατα (ὡς συνήθως παρίστανται οἱ ἀρχαῖοι ἥρωες) φέρει τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ὄψιν, καθ' ἣν στιγμὴν λῦει τὸ αἰνιγμα· ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐπὶ κίονος ἡ Σφίγξ καθήμενη. ἐπ. ζ. τ. δ'. μ. 12. π. 10. λίθ. σάρδ. (παρὰ τοῦ Θ. Χοιδᾶν ἠγοράθη ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀχ. Ποστολάκου).

305. Ἡ Σφίγξ, μὲ ἀνακαμπτομένης πτέρυγας πρὸς ἀριστεράν, πατεῖ διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἄνδρα μακρὰν ἔχοντα κόμην, ἐκτάδην ὑπτιῶν κατακείμενον, συμπεπλεγμένον αὐτῆ καὶ ὑψῶτα περιβάδην τοῦ πόδα. περὶ ἀστράγαλος ἐπ. Β'. (ἀρχαῖα τεχντροπία) τάξ. γ'. μ. 11. π. 17. λ. σάρδ. σκαρβαῖος.

γ) Ἐκ τοῦ Ἰωλκινοῦ μύθου.

306. Ἡ Μήδεια πτερωτῆ, γονυπετῆς πρὸς ἀριστεράν φέρει τὰς χεῖρας εἰς λέβητα πρὸ αὐτῆς ἐστημένον, ἐξ οὗ ἐξέχουσι δύο πόδες (οἱ τοῦ Πελλίου). ἐπ. Η. τάξ. Ζ'. μ. 9. π. 9. ὁ λίθος τετραγωνικός.

δ) Ἐκ τοῦ Φθιωτικοῦ μύθου.

307. Ἡ Φθία· καθήμενη ἐπὶ πέτρας πρὸς δεξιάν ὀπισθεν αὐτῆς μέγας στάχυς, ἐμπροσθεν δὲ ἀετὸς ἰπτάμενος. ἐπ. Ζ'. τάξ. τ. ζ. μ. 12. π. 11. λίθ. σάρδ.

ε) Ἐκ τοῦ Αἰτωλικῶν μύθου.

308. Ὁ Μελέαγρος ἐπιππος πρὸς δεξιάν κάτωθεν ὁ Καλυδώνιος κάπρος. ἐπ. Ζ. τ. ε. μ. 10. π. 11. σάρδ.

ζ) Ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ μύθου.

309. Ὁ Βελλεροφόντης ἐπὶ τοῦ Πηγάσου πρὸς δεξιάν, φορῶν χλαμύδα κυμαινομένην κατατείνει τὸ δόρυ κατὰ τῆς Χιμαίρας ἧτις κάτωθεν ἀναχάινει. ἐπ. Ζ. τ. ε. μ. 15. π. 13.

η) Ἐκ τοῦ Ἀργεῖου μύθου.

310. Περσεύς ὄρθιος, στρέφων πρὸς δεξιάν κρατεῖ τῆ δεξιᾷ ἄρπην, τῆ δ' ἐτέρα τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνης πρὸ τῶν ποδῶν του δὲ κείται τὸ πτώμα αὐτῆς, ἐμπροσθεν δὲ ἀναπηδᾷ ὁ Πήγασος. ἐπ. Ζ. τ. δ. μ. 14. π. 14.

311. Περσεύς ὄρθιος, γυμνός, πτεροφυτῆς τοὺς πόδας· στρέφων πρὸς δεξιάν κρατεῖ τῆ ἀριστερᾷ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνης καὶ τῆ ἐτέρα ἄρπην. ἐπ. Ζ. τ. γ'. μ. 18. π. 14. λ. σάρδ.

θ) Ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου μύθου.

312. Ἡ Αἴδα μὲ κυμαινομένην ὀπισθεν τὴν κόμην, ἐπὶ στραμνῆς πρὸς δεξιάν καθήμενη, ἐπὶ ὑπανυχνίον στηρίζει τὸν δεξιὸν βραχιόνα· ὁ δὲ κύκνος ἐπιβαίνων φέρει τὸ βράμπος πρὸς τὴν ὄψιν αὐτῆς. ἐπ. Ζ. τ. ζ'. μ. 9. π. 11. λίθ. σάρδ.

313. Διόσκουρος ὄρθιος, ἐμπροσθεν ἵππου, στρέ-

φων πρὸς δεξιάν, κρατῶν βράβδον. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 10. π. 13.

314. Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὄρθιοι, ἀντικρὺ ἀλλήλων, κρατοῦντες ἕκαστος δόρυ. ἐπ. Η. τάξ. ε'. μ. 11. π. 12. λίθ. σάρδ.

315. Οἱ Διόσκουροι φοροῦντες ἑκάτερος κρᾶνος καὶ κρατοῦντες ἑκάτερος ἀσπίδα, ἴστανται στρέφοντες πρὸς ἀλλήλους. ὀπισθεν ἑκατέρου ἵππος ἀναχωρῶν. ἐπ. Ε. τ. ε'. μ. 15. π. 18. λίθ. σάρδ. σκαρβαῖος, τυρρηνικός τοῦ ἐν Γενούᾳ ῥωσικοῦ προξένου.

316. Οἱ Διόσκουροι ἀστεροφόροι, ἀντικρὺ ἀλλήλων ἑκάτερος ἐμπροσθεν ἵππου (καὶ οἱ ἵπποι ἀντικρὺ ἀλλήλων ὡς φθάνοντες) κρατῶν λόγχην ἄνωθεν ἡμισέληνος. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 10. π. 12. λίθ. ἀχάτ.

317. Οἱ Διόσκουροι ἀστεροφόροι, ἐριπποὶ, ἀντικρὺ ἀλλήλων, κρατοῦντες ἑκάτερος δόρυ. ἐπ. Ζ. τάξ. ζ. μ. 8. π. 12. λίθ. σάρδ.

1) Ἐκ τῶν Τρωϊκῶν μύθων.

1) Ἡρωϊκαὶ πράξεις.

318. Ἡρως γυμνός πρὸς ἀριστεράν ὀκλάζει τὸ ἀριστερὸν γόνυ καὶ ἐκταίνει τὸν δεξιὸν πόδα ἀποτοξεύει ἐντίκων τὸ τόξον. Ἐνταῦθα ἐπιφαίνεται ἄκρατος ὁ αἰγιναιὸς ῥυθμός· ἡ τεχντροπία εἶναι αὐστηρὰ καὶ στερεὰ ἐπιφαίνεται ἡ παράδοσις. Τὸ σχῆμα εἶναι κατὰ γραφὴν καὶ ὁμοῦς ὁ ὀφθαλμὸς ἀντίος· ἡ ῥίς ὀξεῖα, τὰ νῶτα πλατέα, ἡ κόμη συμμετρικὴ καὶ ὡς τεχνητὴ. τὰ σχήματα ἐν γένει εἶναι ἥττον στραγγύλα. Παράβαλε πρὸς τὰ ἐν Μονάχῳ αἰγινητικὰ ἀγάλματα καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ Θησεῖῳ στήλῃν τοῦ Ἀριστίωνος, περὶ ἀστράγαλος. ἐπ. Β. τ. Α. (ἀρχαῖα) μ. 14. π. 18. ἀχάτης γαλακτοχόρους· σκαρβαῖος ὃν ὁ ἰδιοκτήτης ἀπέκοψεν εἰς κατασκευὴν δακτυλίου· εὐρέθη δὲ ἐν τάφῳ ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἠγοράσθη παρὰ τοῦ Κ. Μηλιαδίου ὑπὸ τοῦ Κ. Πρόκεσχ.

319. Ἡρως ὄρθιος, γυμνός, φορῶν κρᾶνος, στρέφων πρὸς δεξιάν κρατεῖ ἐκ τῶν βραχιόνων νεανίαν τραυματίαν, γονυπετῆ, γυμνὴν, κύπτοντα πρὸς ἀριστεράν. ἐπ. Ε. τ. γ'. μ. 15. π. 11.

320. Ἡρως φορῶν πανοπλίαν, ὄρθιος, πρὸς δεξιάν φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων νεκρὸν κρατῶν αὐτοῦ τοὺς βραχιόνας· ὀπισθεν στάχεις· ἐμπροσθεν C L A. ἐπ. ζ. τάξ. δ. μ. 12. π. 10.

2) Ἰλίου πέρις.

321. Ὁ Διομήδης ὄρθιος, ἀντωπῆς, στρέφων πρὸς δεξιάν κρατεῖ τῆ ἀριστερᾷ τὸ Παλλάδιον, τῆ δ' ἐτέρα παραζώνιον. ἐπ. Ζ. π. ζ. μ. 11. π. 8. λ. σμάρραδ. (plasma).

322. Διομήδης γυμνός· καθήμενος ἐπὶ τετραγωνικοῦ λίθου πρὸς δεξιάν κρατεῖ τῆ δεξιᾷ ἐκτεινομένην, ἐφ' ἧς ἀπλοῦται τὸ ἱμάτιον, τὸ Παλλάδιον, τῆ δ' ἐτέρα, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ λίθου, κρατεῖ ὀπισθεν τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου. ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐπὶ κίονος εἰδώλιον ἔρωτος τοξότου· κάτωθι δὲ πρὸ τοῦ κίονος νεκρὸς ἐκτάδην κείμενος. Παράβαλε τὰ νομίσματα τοῦ Ἀργίου· ἡ παράστασις αὐτὴ φαίνεται ἀπομίμησις

καλλίστης τινος ἀγνώστου πρωτοτύπου εἰκόνης. ἐπ. Δ. τάξ. Β. μ. 10. π. 14. σάρδ. ἐν Κύπρῳ.

Σημ. Ὁ Διοσκουρίδης, ὁ δακτυλιολύφος τοῦ Διόγουστου, ἐποίησε τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ δακτυλιολίθῳ· βλέπε Stosch. σφραγιδολίθ. Bracci, Winkelm. κλ.

323. Ἡ αὐτὴ παράστασις καθ' ὅλα ὁμοία. ἐπ. Δ. τάξ. γ'. μ. 19. π. 17.

Σημ. Αἰνείας, Ἀγχίσις, βλέπε. 326.

3) Ὀδυσσεῖς.

324. Ὀδυσσεὺς ἐν Λίδου, γυμνός, ὄρθιος, πρὸς δεξιάν, κύπτων ἐν σχήματι σκέψους καὶ ζητήσεως· ἐπ. Ζ'. τ. ζ. μ. 9. π. 5 1]2 ὄνυξ ξανθόφριος μὲ λευκὰς ταινίας ἐν τῷ μέσῳ, τοῦ Κ. Α. Ποστολάκου.

κ) Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν μύθων.

325. Κεφαλὴ Πάριδος πρὸς δεξιάν, φοροῦντος τὸν φρυγικὸν πῖλον· τὸ ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς σχηματίζει κεφαλὴν Σιληνοῦ. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 13. π. 10. σάρδ.

326. Αἰνείας φορῶν κρᾶνος, βαδίζων πρὸς ἀριστεράν φέρει ἐπ' ὤμων τὸν Ἀγχίσην, χειραγωγῶν τῆ δεξιᾷ τὸν Ἀσκάνιον, ὀπισθεν ἀλέκτωρ (παράβαλε νομίσματα Λαρδαν.) ἐμπροσθεν Μ. ἐπ. Η'. τάξ. ε. μ. 11. π. 8. λίθ. σάρδ.

λ) Ῥωμαϊκὸς μύθος.

327. Αὐκίαινα στρέφουσα πρὸς ἀριστεράν, ὄρθια· θηλάζει τὸν Ῥωμόλον καὶ τὸν Ῥέμον. ἐπ. Η'. τ. ζ. μ. 8. π. 11. λ. σάρδ.

328. Λύκαινα πρὸς δεξιάν, ἤρεμα τὴν κεφαλὴν κάτωθι κλίνουσα καὶ κυρτοῦσα τὸ σῶμα θηλάζει τοὺς διδύμους. ἐπ. Η'. τ. ζ. μ. 10. π. 11. λίθ. σάρδ. Π. Ἀδαμοπούλου.

(*Ἐπεταὶ συνέχεια.)

I. ΡΙΖΟΣ.

—o—

Καθῆκον ἱερὸν, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἐθνικὸν ἐνταῦθα εἶναι νὰ σώζωμεν ἀγνώμονος λήθης τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν ὅσοι δι' οἰας δήποτε ὑπηρεσίας διεκρίθησαν τιμῆσαντες καὶ ὠφελήσαντες τὴν πατρίδα. Τῶν πατέρων ἡ δόξα ἀντανακλάται ἐπὶ τῶν υἱῶν. Ὁ διὰ τὴν ἰκατότητα, διὰ τὴν εὐφύϊαν διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρετὰς του διάσῃμος ἀνήρ, οὐ μόνον ζῶν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανῶν εὐεργετῆ τὸ ἔθνος του, διότι τὸ παράδειγμα του παροτρύνει πρὸς μίμησην, διότι ἡ ὑστεροφημία του εἶναι ἐθνικὴ κληρονομία, καὶ ἀθάνατος εὐγενείας τίτλος διὰ τὴν πατρίδα του. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ Πανδῶρᾳ πολλῶν πολυλάκεις ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς νέας Ἑλλάδος διεγράψαμεν τὰς βιογραφίας, καὶ ἐχαράξαμεν τὰς προσφιλεῖς εἰς τὴν πατρίδα εἰκόνας των.

Ἀναμνηστικῶς δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ρίζου, οὗ τὴν

εύγενή και ποιητικήν φυσιογνωμίαν παριστᾶ ἡ ἐν ταῦθα δημοσιευομένη εἰκὼν, οὐδενὸς τῶν ἐπὶ πατριωτισμῷ, εὐφροίᾳ καὶ ἀρετῇ διαπεφάντων ἐλαττοῦται εἰς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην. Καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς εἶγεν ἀνάγκη τῆς βοήθειας τῶν ἀξιοτέρων υἱῶν τῆς, ὅπως ἀποκυλίῃ τὸν λίθον τοῦ τάφου τῆς, καὶ ὅταν ἐγερθεῖσα εἴῃ τὸς ποδηγετήσαντας εἰς τὴν ὁδὸν τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου, ὁ Ρίζος ἐτάχθη πάντοτε μεταξὺ τῶν πρωταγωνιστῶν, καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ πνεύματος του, καὶ τὴν προήγαγε διὰ τῆς δραστηριότητος του.



Ἰακώβος Ρίζος Νερουλός

Ἰακώβος ὁ Ρίζος ὁ Νερουλός, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1778. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος, ἦν ἀνὴρ λόγιος, κατατεταγμένος μεταξὺ τῶν τότε ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔχων τὸν τοῦ *Kamravan* βαθμὸν, ὅστις ἦν ἐκ τῶν δευτερευόντων. Ἡ δὲ μήτηρ του ἦν Ρίξη τὸ γένος, καὶ αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν παραδέχθη ὁ νέος Ἰακώβος, ἂν καὶ τῷ πατρὸς προσέτι τὸ εἰς τὸν πατέρα του γλευαστικῶς δοθέν ἐπίθετον *Neroulis*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ κλάδου τῶν κυρίως Ρίζων, τοῦ φέροντος τὴν ἀρχαιοτέραν ἐπωνυμίαν τοῦ Ραγκαβῆ.

Εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ἔμεινε ὄρφανός πατρός καὶ μητρός, ἀλλ' ἡ ἀγωγή καὶ ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ διεβύθησαν οὐχ ἦσαν μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ ἐξωτερικῆς πολυμαθείᾳ διαπρέποντος πρὸς πατρός θείου του Σαμουὴλ τοῦ Ἐφέσου, ὅστις ἀνάδειξεν αὐτὸν Ἑλληνιστὴν ἀριστον τὴν δὲ φιλοσοφίαν ἐδίδαχεν ὑπὸ τοῦ δανιὴλ Φιλιππίδου, καὶ τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ ὑπὸ σοφοῦ τινος Γάλλου, τοῦ Ἀββάτου Λαφονταίνου.

Ἐικοσαετῆς μόλις, παρηκολούθησε τὸν ἡγεμόνα καὶ Ἰψηλάντην εἰς Μολδαβίαν, ὅπου ἤρχισεν ἐναστασμένος εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, καὶ ὡς ἀλειφόμενος διὰ τὸ μέγα προπαρασκευάζομενον τῆς πατρίδος του σταδίον, συγχρόνως ἤμωσεν τὰς ἀρχαίας ὥρας του εἰς τὰς φίλας του Μούσας ἀφιερώων, καὶ ἐκτὸς ἄλλων σπουδάζων τὴν ἀσιατικὴν φιλολογίαν, ἧς ὀλίγοι Ἕλληνας ἐγένοντο ἐγκρατέστεροι.

Τὸν Ἰψηλάντην, παυθέντα τῆς ἡγεμονίας, διεδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος Σούτζος ἐν 1801, καὶ διώρισε τὸν Ἰ. Ρίζον ἐπιτετραχμένον του παρὰ τῆ Ὀθωμ. πύλῃ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπέληθεν ὁ Ῥωσικὸς πόλεμος, καὶ ἀποσυρθέντων τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, ἔμεινε ὁ Ρίζος ἐπὶ ἐξ ἔτη μακρὰν τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν σπουδὴν ἐντροφῶν καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, μέχρις οὗ ὁ ἡγεμὼν Ἰ. Καρατζᾶς, συμπαραλαβὼν αὐτὸν εἰς Βλαχίαν, τὸν ἀνέβησεν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀξίας, καὶ εἰς τὴν πασῶν ἀνωτάτην τοῦ *Μεγάλου Ποσέτι* καὶ προθυπουργοῦ. Μετὰ ἐξαιτίαν δὲ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἡγεμόνος, ὁ προθυπουργός αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διωρίσθη μεταφραστὴς παρὰ τῷ μεγάλῳ διερμηνεῖ, καὶ ἐν 1819 ἠκολούθησε πάλιν εἰς Μολδαβίαν τὸν ἡγεμόνα Μιχ. Σούτζον, καὶ παρέμεινε παρ' αὐτῷ ὡς προθυπουργός μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐνταῦθα λήγει τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ σταδίου τοῦ Ρίζου. Τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ κρίσιν καὶ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἰκανότητα περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν πολιτικῶν, ἀποδεικνύει ἡ σπουδὴ μετ' ἧς πάντες οἱ εἰς Δακίαν ἀποστελλόμενοι ἡγεμόνες ἠμελλῶντο νὰ τὸν συμπαραλάβωσιν ὡς πολῦτιμον συνεργόν των, ὥστε ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μακρὰν τῶν πραγμάτων ἔμεινε μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἔμεινε κατεχόμενος ὑπὸ Ῥωσικῶν στρατευμάτων αἰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κυβερνώμενοι ἐπαρχίαι. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τῆς ἐν αὐταῖς πολιτικῆς του δραστηριότητος, θεωρῶν αὐτὰς ὡς τελευταῖα ἄτυλα εἰς ἃ κατέφυγεν ὁ Ἑλληνισμός, ὡς θέσεις ὅπως οὐδὲν ἀσφαλτέους καὶ ἀσφαλεῖς, ἐφ' ὧν ἐδύνατο ν' ἀναγερθῆ φάρος μακρότερον φωτίζων τὸ ἔθνος, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ἕκτοτε πρὸς καταρτισμὸν ἀξιολόγων γυμνασίων ἐν ταῖς πρωτευούσαις ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονιῶν, εἰς μὲν Βουκουρέστιον μετακαλέσας τὸν Δούκαν, τὸν Κομητᾶν, καὶ ἄλλους τῶν τότε περιζήτητων διδασκάλων τοῦ ἔθνους, εἰς δὲ Ἰάσιον τὸ Κλεόδουλον, πρῶτον αὐτὸς εἰσαγαγόντα τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον.

Τὰ ἀνώτερα δὲ ταῦτα σχολεῖα, εἰς ὧν τὸ πρῶτον ἐδόθη πολὺ ἀνωτέρα ἀνάπτυξις ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων Ἀλέξανδρον Σούτζον, ὅταν ὁ ἐξαδελφός του Ρίζου, ὁ ἕτερος Ἰακώβος Ρίζος, ὁ Ραγκαβῆς, κατὰ νέας βάσεις ὀργανίσας αὐτὸ, μετακαλέσασα τοὺς τότε περιζήτους ἐπὶ παιδείᾳ Βαρδαλάχον, Γεννάδιον καὶ Κανέλλον, ἰσχυρότατα συνετέλεσαν εἰς τὴν τοῦ ἔθνους πρόοδον καὶ ἐκπαίδευσιν, καὶ πολλοὶ τῶν μετὰ ταῦτα διακριθέντων Ἑλλήνων ἐξ αὐτῶν προήλθον, ἐκτὸς ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν Δακῶν ἐγεύθησαν ἐν αὐτοῖς τῆς

Ἑλληνικῆς παιδείας, τῆς ὑγιούς ταύτης καὶ ἠθοποιούσης τροφῆς, ἧς ἡ ἔλλειψις καθίσταται καθ' ἐκαστὴν ἐπαισθητοτέρα τοῖς ἔμφροσι μεταξὺ αὐτῶν, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι τὴν εἰς τὰ σπουδαῖα καὶ ἐμβριθῆ τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἐπίδοσιν.

Ἄλλ' εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ σταδίου τοῦ Ρίζου πρέπει ἀκόμη νὰ ἐνδιατρίψωμεν, διότι τοῦτο ἦτον τὸ δι' αὐτὸν φωτιζόμενον ἀπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἔαρος, τὸ κατάφυτον ἀπὸ ἀνθῆ τοῦ Ἑλικῶνος, ἃ αὐτὸς ἐκαλλιέργει καὶ ἔδρεπεν ἐν τῷ νεανικῷ του ἐνθουσιασμῷ. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, ἀπερίσπαστος ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα καθήκοντα, ἅτινα μετὰ ταῦτα ἀπερρόφησαν πᾶσαν του τὴν δραστηριότητα, ἐδόθη ἐκθύμως εἰς τὴν ποίησιν, διότι ψυχῇ πεπλασμένη ὅπως ἠμερῶσι τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψηλόν, ὅταν δὲν εὐρίσκωσιν αὐτὸ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὑψοῦνται ὑπεράνω αὐτῆς καὶ τὸ ζητοῦσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀνειρών καὶ τῶν ἐμπνεύσεων. Καὶ οὐχ ἦσαν ἡ διὰ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ ἰκανότητος ἐτίμησε καὶ ὠφέλησεν ὁ Ρίζος τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν φιλολογικῶν ἔργων του, ἀποδείξας ὅτι τῶν ἀρχαίων ἡ ποιητικὴ εὐφροίᾳ δὲν ἀπεσῆθη ὀλοτελῶς ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅτι ἂν ἔμεινε ὁ Ἑλικῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπάτητος, τοῦτο προήχθητο ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν ἀλυσσάδετοι τῶν Ἑλλήνων οἱ πόδες. Ὡς ποιητής, ἐν ᾧ ὑπὲρ πολλοὺς ἄλλους εἶχε τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἦν ἐντελῶς κάτοχος τῆς γλώσσης ἦν ἔγραψεν, ὅτι τὸ λαμπρὸν αὐτῆς ἐργαλεῖον ἔστρεφεν εὐκαμπτον καὶ εὐπειθές εἰς τὰς χεῖρας του, καὶ, ὅταν ἤθελεν, οὐδενὸς ἠλαττοῦτο κατὰ τὴν χάριν, τὴν ἀφρονίαν, τὴν ἀκριβείαν καὶ τὴν κυριολεξίαν, διεκρίνετο συγχρόνως ὁ Ρίζος διὰ τῆς φράσεώς του τὸ ἔντονον, τὸ γλαφυρὸν καὶ γλυκὺ, διὰ τοῦ αἰσθηματός του τὴν τρυφερότητα, διὰ τὸν πλεῖστον τῆς φαντασίας του, καὶ διὰ τὴν σπανίαν του καὶ πρωτότυπον εὐφροίαν.

Ἡ λυρικὴ πρὸ πάντων αὐτοῦ ποιήσις διακρίνεται διὰ τὸ βραχὺ καὶ εὐρωστον τῆς λέξεως καὶ διὰ τῶν ἰδεῶν τὸ πυκνόν. Εἰς βαθμὸν ἔσχατον ἀπαντῶνται φέρ' εἰπεῖν τὰ προτερήματα ταῦτα εἰς τὸ τελευταῖον ὀπωσοῦν ἐκτεταμένον προῖον τῆς Μούσης τοῦ Ρίζου, τὴν ἐν 1822 ποιηθεῖσαν ἠδὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἧτις κατὰ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Μεσολογγίου. Εἰς παράδειγμα κείσθωσαν αἱ ἐπομεναι περὶ Σουλίου στροφαί:

Τὸ δὲ περίδοξον ὄρος Σούλι,
ὅπου οἱ ἄνδρες κεραινοὶ ὄντες,
κ' ἀπὸ τὰ σύννεφα καθορμηθέντες,
ποτὲ δὲν ἔπισσαν κάτω δούλοι,

Ὅπου ὁ Φάλαρις τῆς Ἡπείρου
μάτην τσοάκις ὤρμησε φείρας
καὶ στρατευμάτων του πολλὰς σφείρας,
καὶ θημωνίας χρυσοῦ ἀπείρου,

Ἀλώθη τέλος, οἱ δ' ἄνδρες ὄχι
ξίφος δὲ μόνον κ' ἐλευθερίαν
διὰφυλάξαντας μ' εὐφροίαν,
τοὺς περιέβαλψαν ἔνοσσοχοι.

Καὶ αἱ δύο ἀχροτελεύτιαι:

Ἄ γῆ φιλότατη, γῆ σεβασμία,
ὦ! πότε μέλλω νὰ σὲ φιλήσω!

πότε δὲ πότε νὰ θεωρήσω
τὰ λαμπρὰ κτίλη σου τὰ μυρία!

Ἔσομαι τότε εὐδαίμων ἄλος,
καὶ θάβει λάμπει 'ς τὰ ὄμματα μας
πᾶσά σου ἔηρος ὡς ἂν ἀδάμας,
ὡς χρυσοῦν ψῆγμα πᾶσά σου βῆλος.

Ἡ λυρικὴ ὁμῶς ποιήσις ἦτον ἀπερῶγον μόνον παίγνιον τῆς Μούσης τοῦ Ρίζου, ἧτις τὴν δραματικὴν κυρίως σεμνολογίαν ζηλώσασα, ἂν καὶ οὐδεμίᾳ ὑπῆρχε σκηνῇ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πατρίδι τοῦ δράματος, ὅπως ἀντιθέσθη εἰς αὐτὴν τὰ εὐγενῆ προϊόντα τῆς, οὐχ ἦσαν παρήγαγε δύο πρωτοτύπους τραγωδίας, τὴν Ἀσπασίαν καὶ Πολυξένην, τὰς πρώτας αἰτίνας ἀνάβαλον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Παρνασσὸν ἀπὸ τῆς ἑρωφύλης τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ. Καθ' ἕν χρόνον αἱ τραγωδίαι αὗται ἐγράφησαν, ἐπεκράτει καὶ παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ πανταχοῦ ἡ ὑπὸ τῶν ὄπλων τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὑπὸ τῆς εὐφροίας τοῦ Βολταίρου εἰς ἅσασαν τὴν Εὐρώπην ἐπιβληθεῖσα Γαλλικὴ Φιλολογία. Ἀλλὰ τοῦ Ρίζου ἡ ποίησις, καὶ τοι μὴ ἐντελῶς ἀπηλλαγμένη τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς, δὲν ἀκολουθεῖ ὅμως αὐτῇ δουλικῶς, καὶ φέρει τὸν τύπον τοῦ Εὐριπίδου οὐχ ἦσαν ἡ τὸν τοῦ Ρακίνου, πρὸ πάντων ὅμως φέρει ἰδιόρρυθμον σφραγίδα τῶν τόπων καὶ χρόνων ἐν οἷς ἐξῆλθε ἡ ποίησις, καὶ τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἡ Πολυξένη ἔχει πλοκήν ἔντεχον, καὶ ἰσχυροῦς, καὶ καλῶς διαγεγραμμένους χαρακτῆρας. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀγαπᾷ τὴν Ὠραίαν, ἀφελῆ τοὺς τρόπους, ἀθῶαν τὴν καρδίαν, εὐπλαστον καὶ εὐαπάτητον θυγατέρα τοῦ Πριάμου, καὶ ἐξήγησεν αὐτὴν εἰς γάμον. Ἄλλ' ἡ πρωτότοκος αὐτῆς ἀδελφῆ, ἡ Κασσάνδρα, γυνὴ σφοδρῶν παθῶν καὶ ἰσχυρῆς θελήσεως, διαφλέγεται καὶ αὐτὴ ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὸν Ἑλληνα ἦρωα, καὶ τὰ πάντα μηχανάται πρὸς ἀποτυχίαν τοῦ γάμου τῆς ἀδελφῆς τῆς, ἄλλοτε μὲ αὐτὴν διὰ παντοίων λόγων νὰ πείσῃ ζητοῦσα, ἄλλοτε δὲ τὸν ἀσθενῆ Πριάμον ἐν ὀνόματι τοῦ μίσους τοῦ λαοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν, ὧν εἶναι αὐτὴ μάντις, προσπαθοῦσα νὰ ἐκφοβίσῃ, καὶ ἄλλοτε συμμαχοῦσα μετὰ τοῦ Πάριδος, ὅστις, φοβούμενος μὴ ὁ μελετώμενος γάμος ἐπιφέρῃ τοῦ πολέμου τὴν παῦσιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑλένης, πειθεται τέλος νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀχιλλεὺς διὰ προδοσίας ἐν τῷ ναῶ, ὅπου ἀμέσως φοβερὰ μαντεῖα προλέγει εἰς τοὺς ἀπίστους Τρώας τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως των. Τῆς Πολυξένης ὁ χαρακτῆρ ἐστὶν μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ χάριτος διαγεγραμμένος. Εἶναι ἡ ἄκακος καὶ ἀπειρος νέα, ἧτις μὴ δυναμένη νὰ συλλάβῃ κἄν τὴν ἰδέαν τοῦ δόλου καὶ τῆς κακίας, ἀντεφέλικται μετὰ τὸ αἰσθηματός τοῦ πληροῦντος πᾶσαν τῆς τὴν καρδίαν, καὶ μετὰ τὸν καθήκοντος, οὐ τὴν εἰκόνα παριστᾶ φοβερὰν ἢ πανοῦργῆς τῆς ἀδελφῆς εἰς τὸ περοβισμένον τῆς πνεῦμα. Ἰδοὺ διὰ τίνων λέξεων ἐκφράζει τοὺς σπαραγμοὺς τοῦτοῦ τῆς καρδίας τῆς εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς (Πραξ. Α'. σκηνὴ γ'): :

Ἦ τὸν νοῦν μου μὲ κατέπεισες διὰ νὰ τὸν μισήσω,
καὶ τὴν καρδίαν μου πείσῃ με, καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω.

Ο υἱός, ἀδελφὴ, σ' ἀκούσε, ἐδ' ἐπάλμα μου γνωρίζει, πλὴν ἢ καρδίᾳ παρήκοη καὶ ἀπειθήσῃ γογγύζει. Σ' τὸ λογικόν μου τὸν μισῶ, τὸν θέλω ἔς τὴν καρδίᾳ μου, τοῦτο κινεῖ τὰ χεῖρά μου, αὐτὴ τὰ δάκρυά μου.

Καὶ κατωτέρω (Πρ. Β'. σκ. δ').

Νεκρὴ ἔς τὴν παρουσίαν σου, θά ζω μετ' ὀνομά σου τὸν ἴδιον σένα φεύγοντα, θά τρέχω ἔς τὴ σκιά σου. τὰ ἴχνη σου θά ζητώ, ἐσένα θ' ἀποφεύγω, ἀν φεύγῃς θεῶ σὶ ζητώ, ἀν με ζητῆς θά φεύγω.

Διὰ δραστηριωτάτης δὲ γραφίδος διεγράφη ὁ χαρακτήρ τῆς Κασσάνδρας, ἥτις ραδιοῦργος, ἀτρόμητος, ἐπιχειρηματικὴ, οὐδ' ἐνώπιον αὐτῶν τῶν μεγαλύτερων κακουργημάτων ἐνδοιάζει πρὸς εὐχρηστικῶν τῶν παθῶν τῆς:

(Πρ. Δ'. σκ. ε')

Πόλις. Ἐκάθη, Πρίνι, χαθῆτε, δὲν με μέλλει. Νά! ἢ Κασάνδρ' αὐτὸ ζητεῖ, ἐκείνη τοῦτο θέλει! Ἄφ' οὗ τὸ ἀποράσιον δὲν τὸ ἔμποραζίζω. Ποιὲ ἔς τὴν καταρρόσιν συγγνώμην δὲν χαρίζω. Σφαγμός, φωτιά, καὶ ἄλωσις, ὅτι κ' ἂν γίνῃ θ' γένῃ. Ἐκεῖνος πλὴν δὲν θά χαρῆ ποτὶ τὴν Πολυξένην.

Σύφυχοι ὄλο. θ' χροῦν, γιατί τὸ συλλογοῦμαι; κάποις θ' με μὴ λυπηθῆ, κάποις δὲν λυποῦμαι.

Ἄξιοπρεπεστάτη ἔῃ παράστασις εἶναι ἢ τῆς γῆρας Ἀνδρομάχης, ἥτις, τὸν μικρὸν Ἀστύνακτα εἰς τὰς ἀγκάλας, ἐλέγχει τὴν Πολυξένην ὅτι:

θὰ στρώση μέσα ἔς τὴν σκηνὴν τὸ μαζόν τῆς στρώμα, ἐκεῖ ποῦ ἐκωλύθηκε τοῦ Ἐκτορα τὸ πτώμα

καὶ, ἥτις, ἀκούουσα καὶ τὴν Κασσάνδραν προσποιουμένη ὅτι ὑπερασπίζεται τὴν Πολυξένην, στρέφεται πρὸς τὸ κλαῖον βρέφος τῆς, καὶ ἐπιφωνεῖ:

Αἰ! κλαῖς ἔρρανὸ ἄθλιο, αἰσθάνεσαι, παιδί μου, τὴν ἐδαῖν σου ὄρφανῶ, χηρῶ τὴν ἐδαῖν μου

Νά! . . . εἰς τὸ γάλα τὸ πικρὸ ποῦ τώρα σὲ ποτίζω, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἐκτορα; . . . με δάκρυα σ' ὀρκίζω, Ὅσοι ἔς τὴν στάστιν τοῦ λαμπροῦ πατρὸς σου ἀσθῆσουν, τὰ χεῖρά σ' ἀπ' τῶν σπλάγγων τους τὰ ἀίματα ἄχουσιν

(Πρ. Α'. σκ. δ').

Ὀμηρικὴ αὐτόχρημα εἶναι ἢ περιγραφή αὐτῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου:

Εἶδα τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸ παχὺ του στήθος καὶ τὸ βασιλικώτατο καὶ σεβαστὸ του ἦθος. Εἶδα καὶ τὸν Μενέλαον μετ' ὀδύ τοῦ βλέμμα, νὰ φαίνεται ὅτι διψᾷ ἐκδέχασιν καὶ αἷμα. Ὁ Αἰάντας ὁ γίγαντας ἐλέφαντας ὁμοιάζει, καὶ τὸ πλατὺ σκουῆρι του μὴν φάλαγγα σκεπάζει. Κ' ὁ Ὀδυσσεύς ἔς τὰ σφοδρὰ στρατεύματά του στράφει, στρατεύματα ποῦ ἢ τιμὴ τὸ στήθος τους ἀνάρται. Τὸν Ἀχιλλεὺς ἄφροστον, νὰ τὸν ἴδῃς ἐκεῖνον, τὸν Ἄσρη βλέπει θὰ θάρρῃς ἔς τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων. Τὸ σιδηρὸ κοντάρι του ἔς τὸ χεῖρ του τανίζει καὶ ὄλους τῆς Τρωάδας μας τοὺς πύργους φοβερίζει. κ' ὄλθρος ὡς ἂν αὐτὸς στεκόμενος ἔς τ' ἀμάξι, ἔς τὰ τέχη μ' ἕνα πῆγμα φοβᾷσαι θὰ πετάξῃ.

Ἄλλ' ἂν εἶναι δραστηρία καὶ πρωτότυπος ἢ τῶν χαρακτηριστῶν διάπλασις, συνεχῶς ὅμως τὰ πρόσωπα φέρουσι τὸν τύπον τῆς κοινωνίας μᾶλλον ἐν ἢ ἔξῃ ὁ ποιητῆς, ἢ τῆς εἰς ἢν αὐτὰ ἀνήκοντα ὑποτίθενται.

Οὕτως ὅταν λέγει ὁ Ἀχιλλεύς:

«Ὁ! ἀπ' ἐμένα μανρὺ γυναῖκες ποῦ κιντίζουν παλλοὺς με πλάστῳ ἔρωτα σκοπούς των νὰ σκεπάζουν, ποῦ ἀγαποῦν ἔς τοὺς ἀνδρες των τὴν τύχην τὴν πλουσίαν, καὶ δόξαν καὶ ὑπόληψιν, τιμὴν καὶ ἐξουσίαν, ποῦ δὲν ταῖς μέλει με αὐτοὺς τὸ ἂν θὰ καλοζήσουν, ἀλλὰ τὸ ἂν εἰ ἄνθρωποι θὰ ταῖς καλοτυχίσουν, εἰς τὴν Κασσάνδραν πῆγανε κ' εἰπέ τὴν ὅτι μ' εἶδες, κ' ὅτι σὲ εἶπα παστρικά νὰ κόψῃ ταῖς ἐλπίδας.»

Μικρὸς κωμωδίας μνηστῆρ, ὁμιλῶν πρὸς προτε-
νέτριαν, δὲ δύναται νὰ μεταχειρισθῆ λόγους ἀφε-
λεστέρους, ἵνα μὴ εἰπῶ χυδαίοντους. Λυπηρὸν δὲ
ὅτι ὁ Ρίξος, ὅστις τόσο ἐγκρατῆς ἦτον τῆς γλώσ-
σης, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐδύνατο πάσας αὐτῆς
τις χορδὰς μετὰ μεγίστης νὰ φαύσῃ ἐπιδειξιότητος,
ἐπροτίμησε, ἐν ταύτῃ τῇ τραγωδίᾳ τὴν γλώσσαν
τοῦ ὄχλου, ἥτις ἂν καὶ ἄλλως ζωηρὸν ἔχουσα τὸν
χρωματισμὸν, διότι ποικίλλεται ἀπὸ ἰδιοτισιμῶν ἀ-
φρονίαν, ἂν καὶ καθαρεύουσα κατὰ τοῦτο ὅτι εἶναι
ἀπηλλαγμένη παντὸς ζενισμοῦ, τὸν παρασύρει ὅμως
πολλάκις ἄκοντα εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ πάσης εὐ-
γενείας ἐστεργμένα. Ὁμοίως δὲ πρέπει ὡς ἐλάττω-
μα τοῦ λόγου του νὰ σημειωθῆ καὶ ἡ συνεχὴς τῶν
αὐτῶν ἰδεῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν αὐτῶν σχεδῶν ἐκ-
φράσεων ἀναμάσθησις.

Τῆς Ἀσπασίας ἢ γλῶσσαι εἶναι ὑψηλότερα, ἢ στι-
χογραφία καθαρὰ καὶ ἐπιμελετημένη, ἢ ὁμοιοκαταλη-
ξία πλούσια, καὶ ἀφρονώτερα ἢ ἐν τῇ Πολυξένη τὰ
γνήσια τῆς ποιήσεως ἀνθ' ἧς Ἄλλὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦ
δράματος τούτου εἶναι ἢ πλοῦν αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον ἢ
ἐλλειψίς πάσης πλοῦνης. Ἡ Ἀσπασία, ἐλθούσα εἰς
Πειραιᾶ, καὶ μαθούσα ὅτι ὁ Περικλῆς ἀπέθανεν ἀπὸ
πανώλην, πίνει τὸ κώνειον. Ἴδου πᾶσα ἢ τραγωδία,
ἥτις μᾶλλον πρέπει νὰ ἐνομασθῆ διαλογικὴν ἐλεγείαν
τῆς πανώλους. Ἐπίσημα πρόσωπα παρουσιάζονται εἰς
τὸ δράμα τοῦτο, ἀλλ' ἐν μέρει πάντοτε δευτερευόν-
των προσώπων, πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρη-
γορήσῃ τοὺς ζῶντας, καὶ νὰ θρηνησῃ τοὺς ἀπο-
θανόντας· καὶ ὁ ποιητῆς, τὸν Σωκράτην, τὸν Νικίαν,
τὸν Ἴπποκράτην ἀναβιβάζων εἰς τὴν σκηνὴν, οὐδόλως
ὠφελεῖται τῆς παρουσίας των, ὅπως εἰπῆ τι ἄξιον
αὐτῶν καὶ τῆς ἐποχῆς των· ὁ Ἴπποκράτης φέρ' εἰ-
πεῖν ἐμφανίεται οὐχὶ ὅπως ἀναπτύξῃ τὰς φυσιο-
λογικὰς του περὶ τῆς πλάσεως καὶ τοῦ ἀνθρώ-
που ιδέας, ἀλλ' ὅπως ἐκφράσῃ τὴν φιλίαν του πρὸς
τὸν θνήσκοντα ἥρωα καὶ πρὸς τὴν ἀπηλπισμένην αὐ-
τοῦ συμβίαν, καὶ ὁ Σωκράτης οὐχὶ ὅπως χρησιμο-
δοτήσῃ ἐν ταῖς μεγάλας συμφοραῖς ἐν ὀνόματι τοῦ
δαιμονίου του καὶ τῆς οὐρανίου φιλοσοφίας του,
ἀλλ' ὅπως κοινὰς καὶ πεπατημένας ἀποτεινῇ παρη-
γορίας εἰς τὴν Ἀσπασίαν, καὶ συγκαλύσῃ μετ' αὐ-
τῆς, αὐτὸς ὁ οὐδέποτε κλαύσας. Ἄλλὰ καὶ ἢ Ἀσπα-
σία αὐτῇ ὡς δευτερευόν πρόσωπον πρέπει νὰ θεωρη-
θῆ, διότι πλὴν τοῦ τέλους, ὅπου φονεύεται, εἰς ὁ-
λην τὴν ἐπιλοιπὸν τραγωδίαν περιρριζεῖται μόνον εἰς
τὸ νὰ θρηνηθῆ διὰ τῶν ἄλλων τὰ δυστυχήματα ἥρωα
λοιπὸν τοῦ δράματος εἶναι κυρίως ὁ Περικλῆς, ὅστις
οὐδόλως φαίνεται, ἢ μᾶλλον ὁ ἀληθὴς ἥρωα αὐτοῦ
εἶναι ἢ πανώλης, μία τῶν φοβερῶν ἐριννύων αἰτινες,
καθ' ἃς ἡμέρας ὁ Ρίξος συνέγραψεν, ὑπαδὸς ἄλλης

ἐριννύος ἀγριοτέρας, κατεμάστιζε τὸν δυστυχῆ λαὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἰὴν περιγράφει δὲ ὁ ποιητῆς πολλὰ τοῦ δράματος διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων, καὶ ὅταν ἐν Πράξει Α'. σκηνῇ δ'. ὁ Φαίδιμος λέγῃ:

«Ὁ; εἴματα τρομερώτατοι τὰς νύκτας ἐπλανᾶτο· νὰ εἰς ἀπὸ τὴν φρίκην του ποτὲ ἐν ἐνοικίματῳ. Ἡ κεφαλὴ τῆς ἐφθανε τὰ ὕψη τῶν ὀμμάτων, οἱ σιγῆμοί τῆς ἀντηχοῦν ἔς τοὺς τόπους τῶν μνημάτων. πολλοὶ τὴν παρατήρησαν τὴν νύκτα νὰ γυρίζῃ, καὶ νὰ τοὺς βλέπῃ ἄγρια, καὶ νὰ τοὺς φοβερίζῃ.»

Καὶ πάλιν ἢ Ἀσπασία ἐν Πρ. Γ. σκ. ζ'.

«Ποῖος σεισμὸς σείσας τὴν γῆν εἰς τὰ θεμελίᾳ τῆς τῆρας φρικτὸν σ' ἐξέρασε καὶ μᾶς καταπαράτις; Τοὺς σιδηροῦς σου ὄνυχας μὴ λύσαν ἀκονίζεις, μὴ λύσαν τοὺς ἰδόντες σου τοὺς δρακοντώδεις τρέχεις. Τὸν κόσμῳ ἐκωλύθησαι, τὰς σάρκας τῶν πτωμάτων ποτίζεις με τὸν σπέρων σου, γεννητικὸν θανάτων.»

Καὶ ἐνίοτε τὴν συνοδεύει δι' ἄρῶν, ἐξεργουμένων ἐκ τῶν μυθῶν τῆς πατριωτικῆς καὶ τοῦ καρδίας, καὶ αἰ-
τινες καθ' ὃν καιρὸν ἐγράφοντο, ἦσαν τόλμη καὶ κίν-
δυνος· τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι:

«Ἄξις τῆς πατρίδος τῆς Ἀσίας τῆς βαρβάρου, ἢ τρομερὰ συντρόσιστα τοῦ σκοτεινοῦ τροπάρου, θ' ἐρημόνη τὴν κίετρον κ' οὐρανὸν Ἀσίαν, κ' ἄς μὴ τόλμη νὰ ἔρχεται ἔς τὴν εὐανδρον Γραικίαν. Ἡ ἄς κρημνίσωμεν ἡμεῖς τὸν θρόνον τῶν Δαρείων, διὰ νὰ λείψουν καὶ αὐτοὶ κ' ἐκεῖνον τὸ θρόνον.»

Ὅποιοι δὴποτε δὲ καὶ ἂν εἶναι αἱ τοῦ μύθου ἀ-
τέλειαι, τὸ δράμα τοῦτο μένει πάντοτε ἐν τῶν ἐγ-
κοσμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, διότι εἶναι
πληρὲς εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἐκφραζομένων δι' ὠραίων
στίχων, οἷον:

«Αἰσθάνεται ἢ εὐγενῆς Ἑλληνικὴ καρδία
εἰς πόσον βαθμὸν ὑπεῖται εἶν' ἢ πατρίς γλυκεῖα.»

Καὶ:

«Οἱ Περιλάες, ὦ! Φαίδιμο, ζῶν ζῶν αἰωνίαν,
εἰ τὴν μνήμην ζῶν τῶν πολιτῶν καὶ ζῶν ἔς τὴν ἱστορίαν.
Τῶν ἰναρτίων ἢ ζῶν με χροῖνος δὲν μετρίεται.»

Καὶ πάμπολλα ἄλλα τοιαῦτα ἀπαντῶνται ἐν
πρῶτῳ τῷ δράματι, ἅτινα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους
δὲν ἐδύνατο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κοινοὶ τόποι.

Ἄλλ' ἂν καὶ ὡς τραγωδοποιὸς εἶναι ὁ Ρίξος ἄξιος
τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, διότι πρῶτος ἐγράψεν
αὐτὴς τὴν πρὸ αἰώνων ἐγκαταλειφθεῖσαν ὁδὸν τῆς τρα-
γικῆς μουσικῆς, ὁ θρίαμβος ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἢ κωμω-
δία. Ἐκεῖ εὐθυμος, ζωηρὰ ποικίλη καὶ ἀνεξάντλητος
διαλάμπει ἢ σπανία αὐτοῦ ἀγγίνοια, ἐκεῖ ἢ Μοῦσα
γέει ἀφρονι τὰ χαριέστατα καὶ λαμπρότατα αὐτῆς
ἀνθ' ἧς, πλέκουσα αὐτὰ μετὰ τῶν δημοτικῶν καὶ
ἄξυτάτων ἀκανθῶν τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς εἰ-
ρωνίας.

Ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ρίξου εἰς τὸ εἶδος
τοῦτο εἶναι τῆς Κούρκας ἢ Ἀρπαγῆ. ποίημα ἥρω-
η κωμικὸν εἰς τρία ἄσματα, περιγράφον καὶ χλευ-
άζον ἐν ὠραιότατοις στίχοις τὰ εἰδοῖα τῆς τότε
κοινωνίας τοῦ Φαναρίου. Ὁ Ἄρχων Λουκάς, ἀπ'
οὐρανοκαταίβατο εἰς τὸ Φανάρι γένος, πλουτισ-
θεὶς ἔ' τῶν Φαναριώτων τὸ Πιστὸν, ἔ' τὸν Δούρα-
βιν ὀπίσσω, ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν του, σὺλ' ἰογυ-
ζόμενος τῶν βούρχων του τὸ πλῆθος, ὅταν εἶδε νὰ

διέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν κοπάδιον κούρκων, αἰτινες
« . . . κερχοῦ καλιζόντας σπηριά, ἀλημονοῦσαν
ὅτ' οἱ πατέρες των φηλὰ ἕνα κερὸν πιτοῦσαν.»

Ἐν τῷ ἄμα ἢ Ἀσωτεία, τὴν μορφήν τῆς ἐπιστα-
τρίας τοῦ ἀρχοντος ἐνδυθεῖσα, ἐρχεται καὶ κεντᾷ
αὐτοῦ τὴν τρυφηλότητα καὶ τὴν ἀκρασίαν, καὶ ὁ
Λουκάς ἀγοράζει τὰς κούρκας διὰ τὸν ὀνειδιῶνά του.
Ἄλλ' ἀπὸ τῶν γέροντα κουργοκόπων, γενόμενον λα-
λήστερον ἑαυτοῦ, ἀφ' οὗ ἐλάβε τὸν χρυσὸν τοῦ ἀρ-
χοντος, μανθάνει ὅτι τὸ ὠραιότερον τῶν πτηνῶν, τὸν
Φοῖνικα τῶν κούρκων, με παρὸς δεκαδάκτυλοι, με
κρέας ἀυβροῦιαν, φθὰς εἶχεν ἀγοράσει εἰς γείτων,
τωιῶς, πλὴν ἔ' τὸ τραπέει του καλοσυμβουσι-
μος, . . . καὶ ἴωντας μετ' ὁ σήμερα καὶ μετὰ δι-
γειά του. Ὁ Λουκάς ὀργίζεται, θέλει τὴν κούρκαν
ἐκείνην, ὀπλίζει τοὺς ὑπηρετάς του, καὶ οἱ παῖδες
τῶν Μαθαλωνομάχων ἀντήχουν ἤδη εἰς τὸν εἰρηνι-
κὸν Βόσπορον, καὶ κριγῶναι κ' ἀμβλόγωναι καὶ
φροσκαμειαις μετὰς ἤθελαρ γίν' ἐπίπεδαις τῇ
αληθείᾳ πίταις.

Ἄλλ' ὅμως, ὡς λέγει ὁ εἰρων, καὶ τὴν ἀδράνειαν
τῶν συγχρόνων του κακίζων ποιητῆς,

«Ἄν γεννηθῆ πλὴν εὐγενῆς τινὰς εἰς τὸ Φανάρι,
φοβεῖται καὶ ζωγραφιστῶν τὸν αἰμοπότην Ἄρη.»

δι' ὅ καὶ οἱ ἀρχόντες συμβιβάζονται, καὶ ὁ μὲν παρα-
χωρεῖ τὴν κούρκαν, ὁ δὲ πανηγυρίζει τὸν θρίαμβόν
του διὰ λαμπροῦ χοροῦ.

Τὸ ποίημα τοῦτο, ἀναπολοῦν, οὐχὶ ὅμως ἀντιγρά-
φον τὸ ἀναλόγιον τοῦ Βιναλιῶ. δύναται κατὰ
πάντα νὰ παραδληθῆ πρὸς τὸ ἀριστοῦργημα ἐκεῖ ο
τῆς Γαλλικῆς ποιήσεως.

Ἐτερον δὲ θαυμασίον προῖον τῆς κωμικῆς μουσικῆς
τοῦ Ρίξου εἶναι ἢ κωμωδία αὐτοῦ ἢ ἐπιγραφομένη
ἢ ὀρακιστικῆ. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κοραῆς ἤρξατο ἐλ-
δίδων τὰς πρώτας σφᾶς αὐτοῦ τῆς γλώσσης πα-
ρατηρήσεις, ἐξεπλάγη τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, διότι
εἰς τῶν ἀρχαίων μόνον διδασκάλων τὴν μέθοδον
εἰσαγμένον, εἶχεν ἀπαράβῃ τὴν ὑγιᾶ κριτικὴν, τὴν δὲ
νέαν γλῶσσαν ἐθεώρει ὡς πάσης μελέτης καὶ πάσης
καλλιτεργίας ἀνάξιον καὶ ἀνεπίδεκτον. Τοὺς χρησ-
μοὺς ἄρα τοῦ Κοραῆ ἐδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ
ὅσοι εἶδαν ὅτι νέαν χαράττουσιν ὁδὸν εἰς τὴν σπουδὴν
τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καὶ εὐρὺ ἀποκαλύπτουσι
μέλλον εἰς τὴν νέαν αὐτῆς θυγατέρα. Ἄλλὰ πολλοὶ
τῶν ὄσοι, εἴτε ἐξ ἰδίας κρίσεως, εἴτε κατ' ἄλλων
παραδείγματα καὶ ὑπὸ τοῦ συρμοῦ κινούμενοι, δὲν
ἦσαν ὄριμοι νὰ τὴν ἐνοήσωσιν, ἐξετραχηλίσθη-
σαν εἰς γελῶντα περὶ γλώσσης συστήματα. Τὰς θεω-
ρίας τοῦ Κοραῆ περὶ παραγωγῆς τινῶν λέξεων νεο-
ελληνικῶν ἐκ ῥιζῶν ἀρχαίων, καὶ περὶ σχέσεως τινῶν
φράσεων τῆς νέας γλώσσης πρὸς ἀναλόγους τινὰς
τῆς ἀρχαίας, ἐξέλαβον ὡς προτάσεις περὶ ἀντικα-
ταστάσεως αὐτῶν ἀντ' ἐκείνων, καὶ παρεδέχοντο
πρὸς διόρθωσιν δῆθεν τῆς γλώσσης τραγελάφους, οὗς
ἀδίκως ἀπέδιδον εἰς τὸν Κοραῆν, καὶ οἵτινες ἦσαν
τεράστια ἐξαμβλώματα τῆς μίσεως καὶ παραμορ-
φώσεως τῶν δύο ἰδιωμάτων. Ταύτην τὴν κατάχρη-
3.

σιν, ήτις παρὰ τῶν ἐπιπολαιοτέρων μετὰ ζήλου ὡς νεωτεριστῶν καί ὡς πρόδοις δεκτῆ γενομένη, ἐκινδύνευε νὰ διαφθείρη παντελῶς τὴν γλῶσσαν, καί νὰ παρεμποδίσει τὴν τακτικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, θέλων νὰ ἀναγκάσῃ ὁ Ρίζος, ἔγραψε τὴν εὐφυστάτην αὐτῆν κωμῶδιον, ήτις θέλει παραμείνει εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν ὡς ἐν τῶν ὠραιοτάτων αὐτῆς μνημείων.

Ὁ Σωτήριος καί ὁ Αὐγουστος, δύο ὁπαδοὶ τῆς νέας διαλέκτου, ὑπὸ πσοῦτου κυριεύονται ἐνθουσιασμοῦ πρὸς αὐτὴν, ὡς καὶ μισθὸν τελούσι τοῖς θέλουσι νὰ διδαχθῶσιν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς· καὶ πολλοὶ τῶ ὄντι πολλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος συρρέουσιν ἀγροῖκοι, ὅπως ἀποπτύσαντες τὰς ἰδίαις ἑκαστος διαλέκτους, ἄς ὁ Ρίζος κωμικώτατα καὶ ἀκριδέστατα παριστᾷ αὐτοὺς ὁμιλοῦντας, λάθωσι τὴν νέαν κορακιστικὴν. καὶ πρὸ πάντων ὅπως λάθωσι τὸν ὑπὲρ αὐτῆς μισθόν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀπελπίζομενοι, πραιτοῦνται τῆς ἐπιχειρήσεως· ἀλλ' οὐχὶ οὕτω καὶ ὁ νέος Γράγκος, ὁ ἐξελληνισθεὶς Ἰωαννίσκος, ὅστις μισθὸν τῆς μαθητείας του ζητεῖ καὶ ἐλπίζει τὴν χεῖρα τῆς Ἐλενισσῆς, θυγατρὸς τοῦ Σωτηρίου, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτει εἰς τὰ Κορακιστικά, ὡς τε στιχορροεῖ εἰς τὴν νέαν διάλεκτον. Οὐχ ἤττον ὅμως φαίνεται ἐτι εἰς τὸν Σωτήριον ἀνάξιος αὐτῆς μύστης, οὐδ' ἡ ποθυμείη ἀμοιβῆς ἤθελε τῷ δολῇ, ἀνευ ἀπροσδοκῆτου τινοῦ συμβάντος. Ὁ Σωτήριος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἠθέλησε νὰ ἐξελληνίσῃ καὶ τὴν λέξιν παλάτα· Ἄλλ' ἡ λέξις ἦν πρὸς τοῦτο ἐπλασε, καὶ ήτις ἦν ἐλαδιοξιδιοαλατολαχνοκαρῦκευμα, ἐστάνη εἰς τὸν λαιμὸν του, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ τὸν πνίξῃ, ἂν ὁ Ἰωαννίσκος δὲν ἐπρόφθανε νὰ τὸν σώσῃ, δούς αὐτῷ τινὰ καταπότια κοινῶν λέξεων, τὴν δὲ ἀκανθωτὴν λέξιν καρῦκευμα ἐξαγαγὼν διὰ τῆς ὀδοντάγρας. Οὕτως ὁ Σωτήριος ἴαται τὸν λάρουγγα καὶ τὸν νοῦν, καὶ δίδει τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον εἰς τὸν σωτήρα του.

Ἡ κωμῶδία αὕτη καὶ ἡ Κούρκα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἂν εἰς τὸν Ρίζον ἐδίδοντο καιρὸς καὶ περιστάσεις ὅπως ἐξακολούθητῃ καλλιεργῶν τὴν σατυρικὴν καὶ τὴν κωμικὴν ποίησιν, ἤθελεν ἀναδειχθῆ εἰς τῶν ἐπισημοτέρων κωμωδοποιῶν τοῦ αἰῶνος του.

Ἄλλ' ὁ Ρίζος, ὅστις ἐτίμησε τὴν ἐποχὴν του διὰ τῆς ἐξόχου αὐτοῦ ἰκανότητος, καὶ ὅστις τὴν ἐλάμπουρε διὰ τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ προϊόντων, ἦν συγχρόνως καὶ εἰς τῶν ζωηροτέρων παραστατῶν τοῦ αἰσθηματος τοῦ πρὸ παντός ἄλλου ἐκείνου χαρακτηρίζοντος, ἤτοι τοῦ ἐκθύμου ἔρωτος τῆς πατρίδος, μεταβάντος ἤδη ἀπὸ τῶν εὐχῶν εἰς ἐλπίδας, καὶ ἀνυπομόνου νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῶν ἐλπίδων εἰς ἔργα.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἄς παρενείρωμεν μᾶλλον ξένου ἀνδρὸς μαρτυρίαν, ὅστις τὸν Ρίζον κατὰ τὸ 1818 ἐν Κωνσταντινουπόλει γνωρίζας, κρίνει αὐτὸν ἀπροκαταλήπτως. Ὁ κόμης Μάρκελλος ἦν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας. Ἄνηρ ἐξόχου νοός, ἐξαιρέτου παιδείας, καὶ εἰς τῶν σπανίων κληρονόμων τῆς κλασικῆς ἐκείνης σχολῆς, ἥς ἐνδοξὸς ἀρχηγὸς ἦν ὁ ἐπιστήμιος αὐτοῦ φίλος Σατωδριάνδος, ὁ Μάρκελλος,

ἀφ' οὗ ἀπεχαιρέτισε τὸν πολιτικὸν βίον, ἐδόθη ὅλος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἥς ἡ σπουδὴ ἦν πάντοτε τὸ προσφιλέστατον αὐτοῦ μελέτημα, καὶ ήτις οὐ μικροῦ λόγου τῷ ὀφείλει συνεισφοράς. Ἀφ' οὗ δὲ διάφορα καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος συνέγραψεν, ἐσχάτως ἠσχολήθη εἰς τὴν μεταφράσιν καὶ συγχρόνως τὴν τοῦ κειμένου μεταπλασιν καὶ ῥιζικὴν διόρθωσιν τῶν Διονυσιακῶν τοῦ Νόνου, τοῦ ἐσχάτου λαμπροῦ ἀστέρου τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, διαλάμπαντος ἐν τῇ τετάρτῃ χριστιανικῇ ἑκατονταετηρίδι, καὶ ὑπὸ πολλῶν μὲν θαυμασθέντος, ὑπ' ὀλίγων δὲ ἀναγνωσθέντος, ὀλοκλήρως τουλάχιστον, ἐνεκα τῶν πολλῶν του σκοτεινῶν ἢ καὶ ἀκατανόητων χωρίων, προεργασμένων ἐν σφαλμάτων, ἃ ἀνεῦρε, καὶ μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ εὐφυΐας ἐξήλειψεν ὁ νέος ἐκδότης· ὡςτε ἀληθῆς εὐγνωμοσύνην τῷ ὀφείλει ἡ Ἑλλάς καὶ ἐν γένει ἡ φιλολογία, διότι τῇ ἀπέδωκεν οὕτως εἰπεῖν ἀναγνώσιμον καὶ καταληπτὸν τὸν τέως παρεμμεροσφωμένον, καὶ ἐνεκα τούτου ἐν γωνίαις καὶ παραθύρω τῶν βιβλιοθηκῶν παρερριμμένον πολύτιμον τοῦτον ποιητὴν. Τῆς δ' ἐκδόσεως καὶ μεταφράσεως του προέταξεν ὁ Κ. Μάρκελλος σφῆν καὶ μακρὸν πρόλογον, ὅλον τόμον ἀποτελοῦντα, καὶ διδασκικώτατον μὲν τὴν ὕλην, τερπνιώτατον δὲ τὸ σχῆμα. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ τούτῳ διηγείται, πῶς πάντοτε φιλελληνικώτατα τρέφων αἰσθημάτων, καὶ ἐν ταῖς δεινότεραις τῶν Ἑλλήνων ἡμέραις λαμπροτέρας αὐτοῖς τύχας εὐχόμενος καὶ προβλέπων, ἔχαιρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν μετ' αὐτῶν συναναστροφῆν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ρίζου ὁμιλίαν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ἰδέαν καὶ τὸ ἐνδοσίμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Πανοπολίτου ποιητοῦ.

« Εἰς Χάκην, λέγει, τὴν γραφικωτέραν τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, ἀπῆντων πολλάκις Ἑλληνά τινα, ἐν συνεχῶς ἔδλεπον κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰς δροσεράς τοῦ Βοσπόρου ἐπαύσεις, κατὰ δὲ τὴν χειμῶνα εἰς τὸ Φανάριον. Ὁ Ἕλληνας οὗτος ἦν ὁ Ἰάκωβος Ρίζος ὁ Νερούλης, οὗ τινος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξέτιμων τὴν συναναστροφῆν καὶ τὴν πείραν. Ποσάκις ἐξερχόμενος τῆς πύλης τοῦ κήπου τῶν Ὑψηλάντων, ἐφ' ἧς ἀπὸ τοῦ 1808 κυμαίνεται ἡ σημαία τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας, καὶ πρὸς λόφους διευθυνόμενος ἀκατοικήτους, ἀπῆντων τὸν Ρίζον ἐρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ χωρίου τοῦ Καλενδερίου, καὶ προσανεδαίνομεν ἡμῶν τὰς μικρὰς καὶ μεμονωμένας κοιλάδας τῆς εὐρείας ἐρήμου, ήτις ἀρχεται ὀλίγα μόνον βήματα μακρὰν τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ δὲ μ' ἐμυσταγῶγει εἰς τοῦ ἔθνους του τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, ήτις εἶναι ὅλων τῶν ἡμετέρων ἡ μήτηρ. Χρηματίσας πρὶν μέγας Ποστέλικος ἡ πρωθυπουργὸς ἐν Βλαχίᾳ, ὁ Ρίζος ἦν τότε μεταφραστὴς τοῦ μεγάλου διερμηνέως παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν ἐξωτερικῶν. Πᾶσαν δὲ σπουδὴν κατέβαλε, διὰ τε διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων περὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ διδασκτικοῦ παραδείγματος, ὅπως ἀναπτύξῃ παρ' αὐτοῖς καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὰ ὑψηλὰ αἰσθημάτων, καὶ τὸν ἔρωτα τῆς φιλολογίας,

καὶ ἐπροσπάθει διὰ συλλογισμῶν καὶ διὰ δοκιμῶν ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ νεοελληνικὴ ἂν καὶ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ὑπὸ μόνων δούλων ὀμιλεῖτο, δὲν ἦτον ἤμως οὔτε χάριτος οὔτε μεγαλοπρεπειας ἐστερημένη.

» Ἐπὶ δὲ τῶν ἐδρομῶν ἡμῶν, ὅτε μὲν μοὶ ἀπήγγελλεν ὁ Ρίζος μελωδικῶς ἔπη τοῦ Ὀμήρου, ἢ του Σοφοκλέους περικοπὰς, ὅτε δὲ ἐζήτει παρ' ἐμοῦ νὰ τῷ ἐπαναλαμβάνω τὰς μεγάλας σκηνας τῆς Ἀνδρομάχης, τῆς Φαίδρας, τῆς Ἰφιγενείας, τὰ ποιητικὰ ταῦτα χρονικά τῶν προγόνων του, ὡς ἐγκαυχώμενος ἔλεγε, καὶ ἃ διετήρει σχεδὸν ὀλοκλήρως ἢ τότε νεκρὰ μνήμη μου. Πάσας δὲ τὰς δόξας τῆς δυστυχῆς παιδείας του θέλων εἰ δυνατόν ν' ἀναστήσῃ, εἶχε καὶ αὐτὸς κάμψῃ τὴν νέαν ἑλληνικὴν διάλεκτον εἰς τὴν σεμνολογίαν τῆς τραγωδίας. »

Ἐνταῦθα ὁ κόμης Μάρκελλος, ἀφ' οὗ ἀναφέρει τοῦ φίλου του τὰ διάφορα ποιητικὰ προϊόντα, διηγείται πῶς ὁ Ρίζος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως τῷ δεῖξῃ τὴν θέσιν τῆς ἐπαύλεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ἦν ἐφρόνει ὅτι εἶχε ἀνακαλύψει.

« Δι' ἀσφοδέλων, προσθέτει, καὶ διὰ βοδοδαφῶν διαβάντες, ἐφθάσαμεν εἰς τοῦ λόφου τὴν κορυφὴν, ὅθεν τὸ βλέμμα ἡμῶν ἐπλανᾶτο ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου.

» Στὰς δ' ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐν σιωπηλῇ βεωρίᾳ, ἢ Ὅποιον, εἶπεν, ἐξαισιον θέαμα! Ἴδὲ πρὸς μεσημβρίαν ἐκεῖ στίλβουσιν ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἡλίου τὴν Προποντίδα, τὴν εὐρυτέραν λιμνὴν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κτῆμα τῆς Εὐρώπης συγχρόνως καὶ τῆς Ἀσίας, αἵτινες στεναλῶσιν ἡμῶν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγόν. Ὅπισω ἡμῶν ἐγείρεται ὁ χιονοσκεπὴς Ὀλυμπος, καὶ ἐγγύτερον αἱ γαιεῖσαι αὐταὶ νῆσοι ὅθεν ἤλθομεν, διεσπαρμέναι ὡς ἀνήρ σερόμενα ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης· ὑπὸ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν οἱ ἀγροὶ τῶν τυφλῶν Χαλκηδονίων, τῶν μὴ ἰδόντων τοὺς λαμπροὺς τοῦ Βυζαντίου λιμένας, καὶ τὰς καλλονὰς τοῦ γρουσοῦ Κέρατος· πρὸς τὰ δεξιὰ ἡμῶν, τὰ ὑπὸ τῶν ἠφραιστῶν σπαραγμῶν ἐσχισμένῃ ὄρη τῆς ἀνατολῆς, τὰ μέχρι τοῦ Εὐξείνου παρατείνοντα, πρὸς δυσμὰς δὲ τὰ σκιερὰ κυπαρίσσινα δάτη πλησίον τῆς Χρυσόπολεως, τὰ καλύπτοντα τοὺς τάφους τῶν Μουσουλμάνων· ἔπειτα δὲ τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου, ζωογονούμενον, ὑπὸ γιλιῶν πλοίων, ἅτινα κομίζουσι τὸν φόρον τῶν ἀνακαλύψεων τῆς Εὐρώπης, καὶ τῶν ἰησαυρῶν τῆς Σκυθίας· ἀπόβλεψον δ' ἔπειτα πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, τὸ κτίσμα τοῦ ἤρωτος, ἐν ὁ Ἰουλιανὸς ὠνόμαζε τὸν κυρίως Αὐτοκράτορα· τέλος δ' ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος διαγράφεται ὁ αἰώνιος ἐλεγχος τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας καὶ τῆς ἀναληθσίας τῶν Χριστιανῶν, ὁ μεγαλοπρεπὴς ὄλος τῆς ἀγίας Σοφίας, ἐν φαίνονται φυλάττοντες ὡς φρουροὶ ἀγροντοί, τέσσαρες Μινάρηδες τοῦ Μωάμεθ.

» Ὅχι, ἐπιθύρσει μετὰ ταῦτα ὁ Ρίζος, δὲν δύναμαι ν' ἀνεχθῶ τὴν αἰσχύνην. Ὁ ὠραιότερος τόπος τοῦ κόσμου παραδεδωμένος εἰς βερβάρους οἰτινες τὸν

πιέζουσι. Τρεῖς λοιπὸν παθημάτων αἰῶνες ἀφῆρσαν ἀφ' ἡμῶν τὸν χαρακτῆρα υἱῶν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀπογόνων τῶν ἐλευθέρων καὶ ἐνδοξῶν Ἑλλήνων· δὲν στρέφω, ὡς ἴσως τινες τῶν ἀκριτοτέρων, τὸ βλέμμα πρὸς μόνην τὴν Ἀρχαίον, οὐδ' ἐπιθυμῶ ἀλλαγὴν μόνον ἀλύσεων. Οὐχί! ἔξαντληθέντες οἱ Ὀθωμανοὶ διὰ τῆς προστριβῆς τῶν πρὸς τὴν Εὐρώπην, πρέπει ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰς χώρας ὅθεν ὠρμήθησαν, καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ἰδέας, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐθνικότητα τῶν Ἑλλήνων ὡς δυναστεύουσι. Καίρως νὰ ἐκινῆσθῃ ὁ χριστιανισμὸς καὶ τῆς Εὐρώπης τὸ πνεῦμα, ὑπὲρ τὸν Ἰσλαμισμόν, καὶ τὴν στάσιμον καὶ τυφλὴν αὐτοῦ πίστιν εἰς τὴν εἰμαρμένην. Καὶ τί λοιπὸν; Ὁ ἀθάνατος ἐκείνος πολιτισμὸς, οὗ εἴμεθα οἱ πρωτότοκοι, καὶ ἐν μᾶς ἀποδίδει ἡδὴ ἡ Εὐρώπη ἀφ' οὗ τὸν ἔλαβε παρ' ἡμῶν, οὐδέποτε θέλει παραγάγει τὴν ἀνεξαστησίαν ἡμῶν.

» Οὐδέποτε θέλει ἀναφανῆ νέος Μιλτιάδης ἢ ἄλλος Θεμιστοκλῆς, ὅστις νὰ διώξῃ καὶ πάλιν ἐκ Μαραθῶνος ἢ Σαλαμῖνος τοὺς τῶν Περσῶν ἀπογόνους, καὶ νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τὸν νέον Ξέρξην, οὗ τὸ σιδηρὸν σκῆπτρον διαίωνίζει παρ' ἡμῶν τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ δουλικὸν φρόνημα; ἢ ὅλον τὸ αἷμά μου δίδω ἀντὶ μιᾶς στιγμῆς τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ σταυρὸς θέλει πάλιν λάμψῃ ἐπὶ τῶν θόλων ὡς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἀνήγειρε διὰ τὴν ἡμισέληνον τοῦ Μωάμεθ. Σύγγνωθι! Τοῦ ἀμφιθέατρου τούτου δὲν ὑπάρχει ἐφαμιλλον ἄλλο ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἄλλ' ὅταν ἀπὸ σοῦ ἀποσπᾷ ἐπιφωτισεῖς θαυμαστικὰς, ἐμὲ κινεῖ εἰς δάκρυα θλίψεως καὶ βαρυθυμίας.

» Καὶ ταῦτα λέγων ἔκλαιεν ὁ Ρίζος. Ἐκυψε δὲ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἂν ἤθελε ν' ἀποσύρῃ τὴν ἐκτεταμένην εἰρήνην βέαν, καὶ ὑπὸ τὸ βάρος πάντοτε τῶν λογισμῶν του, ἐβύβισθη εἰς σκοτεινὴν μελέτην. Ἐγὼ δὲ παριστάμην, σεβόμενος τὴν πατριωτικὴν θλίψιν του, καὶ ἐλθαμβὸς καὶ συγκεινημένος ἐνώπιον τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου βήματος. Ἄς ἀναλάβωμεν τὰς ἀλύσεις μας, εἶπε τέλος, λύσας τὴν μακρὰν σιωπὴν του. Ὁ ἥλιος κλίνει πρὸς τοὺς ἐρήμους λόφους τοὺς ὑπερκειμένους τοῦ Βυζαντίου. Μὰς περιμένει κάτω ἡ λέμβος μας. Ἀγωμεν εἰς τὰς νήσους νὰ γευθῶμεν τῶν ἀτελῶν ἡδονῶν τῆς πρώτης Μαΐου, εἰς ἃς βλέπεις πόσῃν ἢ ἀνάμνησιν τῆς πατρίδος μου καὶ αἰεὶ εὐχαί μου ὑπὲρ αὐτῆς, πικρίαν ἐγκαταμιγνύουσι. »

Τοιαῦτα παρ' αὐτόπτου καὶ αὐτῆσίου μεθῶνομεν τὰ αἰσθημάτων τοῦ Ρίζου κατὰ τὰ 1818. Καὶ τῷ ὄντι ἦν ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεμνημένος τὸ ἱερὸν τῆς Ἐταιρίας μυστήριον, καὶ πᾶσα του ἡ ψυχὴ διεσφλέγετο ὑπὸ τοῦ γενναίου ἐκείνου σχεδίου, καὶ παρεσκευάζετο ἡδὴ εἰς τὴν μεγάλην πάλιν ἦν προέβλεπε προσεγγῆ, καὶ ἦν ἐπέσπευδε παντὶ σθένει. Συγγενῆς τῶν Ὑψηλάντων συνυπηκουετο μετὰ τοῦ προμάγου τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, καὶ ὅταν μετὰ ταῦτα συνώδευσε τὸν ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σούτζον ὡς ὑπουργὸς αὐτοῦ εἰς Ἰάσιον, οἱ δύο οὗτοι φιλοπατριδῆς ἄνδρες ἐσχεδιάζον ἑαυτοὺς καὶ ἐνήργουν ἐν πληρεστάτῃ γνώσει καὶ πεποίθησει ὅτι· ἐμελλε τιμῆν

μὲν, ἐλευθερίαν καὶ δόξαν νὰ φέρῃ τῇ κοινῇ πατρίδι, αὐτῶν δὲ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐπίσημον θέσιν, τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ λαμπρότητα.

Ὅπερ καὶ τῶ ὄντι συνέβη διότι ἅμα δι' ἐπιμόνου αὐτῶν προτροπῆς καὶ ἀόκνου αὐτῶν συνεργείας, ἠνεώχθη τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τὸ στάδιον, καὶ ὁ Ἄ. Ἰψηλάντης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Δακίαν, ὅ, τε ὁ ἡγεμῶν Σούτζος, καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ Ρίζος, οὗτος μάλιστα ἀφ' οὗ προτέρερε καὶ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Ἀλέξανδρον συναγωνιστὴν τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας, κατέθεσαν τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ἐγκατέλιπον τὰ μέρη ὅπου ἠδύνατο ἐν πλούτῳ καὶ τιμῇ νὰ ἐγκαταβιῶσιν, ἄσπεροι καὶ ἐξόριστοι ἐπλανήθησαν ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐν ὅσῳ ἡ Ἑλλάς ἦν θέατρον πολέμων, εἰς οὓς ὀλίγον ἐδύνατο νὰ συντελέσωσι, ἐν ὅσῳ δ' εἶχον καὶ ἕτερον ἱερόν καὶ πρῶτον καθήκον, οἱ χθὲς μυριόπλοτοι νὰ προμηθεύσωσι τροφὴν εἰς τὰς ἡτῆ πενομένας οἰκογενεῖας τῶν, προσωρινῶν ἐξελέξαντο κατοικίαν τὴν Ἑλβετικὴν Γενέβην, ὅπου εὑρίσκον τὴν εἰκόνα τῆς ἐλευθερίας ἢ ἤγοντο διὰ τὴν πατρίδα των, καὶ θερμῶς ὑπὲρ Ἑλλάδος συμπαθείας, ἃς ὑπὲρ αὐτῆς ἐμετάλλευσον!

Ἐν ᾧ οἱ Βοτζάρεις καὶ οἱ Μιαούλαι ἐδόξαζον τὴν πατρίδα των εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης, ὁ Ρίζος οὐκ ὀλίγην τῇ περιήπτε τιμὴν παρὰ τοῖς ξένοις παρ' οἷς διέτριβεν. Ἐν Γενέβῃ ἐπὶ τῆς ἀργίας του ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ δημοσίως τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, καὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδεν ἡ Ἑλβετία ξένον, ἀλλόγλωσσον, παρουσιαζόμενον ἐνώπιον κοινοῦ ἐκ τῶν μάλλον πεπαιδευμένων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκτιθέμενα ἰδέας λαμπρὰς, μετ' ἀμιμήτου εὐφραδειας, καὶ εἰς γλώσσαν ὠραίαν, καταβέλγουσαν τὸ ἀκροατήριον ὡς ἐπίσης ἐθαυμάσθη ὅτε μετὰ ταῦτα συνέγραψε γαλλιστὶ μετὰ πάσης ἱστορικῆς ἐμβροθείας, καὶ καλλιπείας ἀξίας τῶν δοκιμωτέρων ὁπαδῶν τῆς γαλλικῆς μουσῆς, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1825. Τὰ δύο συγγράμματα ταῦτα κατέστησαν εἰς τὴν Εὐρώπην γνωστὴν τὴν Ἑλλάδα, καὶ γνωστὸν ἕνα τῶν πρωτίστων αὐτῆς συγγραφέων.

Ἐν Γενέβῃ ἐγνώρισε τὸν Ρίζον ὁ Κόμης Καποδίστριας, καὶ τοσοῦτον ἐξετίμησε τὸν τε χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ, ὥστε ὅταν ἀνέλαβε τοὺς οἰκίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπήτησε νὰ τὸν παρακολουθήτῃ ὁ Ρίζος, ὅπως τὸν βοηθήσῃ εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον του. Ἐνταῦθα νέον καὶ εὐρύτερον ἠνεώχθη στάδιον εἰς τὴν πατριωτικὴν του δραστηριότητα. Τῆς ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ Κυβερνήτου δικαίως ἀπολαμβάνων, ἐπιτετεύθη τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἐξηκολούθησε μετ' ἐξόχου ἰκανότητος διέπων αὐτό, ὡς δ' εὐγενῶς ὑπηρετήσεν ἐν ὅσῳ ἐνόμιζε τὴν ὑπηρεσίαν του χρήσιμον τῇ πατρίδι, οὕτως εὐγενῶς κατέθεσε τὴν ἀξίαν του, καὶ ἀπεσύρθη τῶν δημοσίων, ὅτε ἐβρέθη διαφωνῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου παραδεχθὲν σύστημα ἀπελθῶν δ' εἰς Αἴγινα, εἰμειν ἀπραγμόνως ἰδιωτεύων, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς φίλας του μούσας, αἵτινες ἦσαν ἐν

πάσαις ταῖς περιστάσεσι τοῦ βίου του ἢ σταθερὰ αὐτοῦ προσφυγῇ. Ἄλλ' ἐν Ἑλλάδι, περισπώμενος ἀπὸ ὑψηλοτέρων μεριμνῶν περὶ τῆς τύχης καὶ τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος του, τὰς μούσας εἶχεν ὡς ἀναφυγὴν τῶν κόπων του μόνον, καὶ ὡς παραμυθίαν τῶν θλίψεων του. Οὐδὲν δὲ συνέγραψεν ἔκτοτε, πλὴν τινῶν κωμωδιῶν, ἢ μάλλον παιγνίαν τῆς ἀνεξαντλήτου του εὐφυΐας, ὅλας κατωτέρας τῶν προλαβόντων αὐτοῦ πονημάτων.

Ἡ μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἐγκαταστάσα διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐξελέξατο τὸν Ρίζον ἕνα τῶν ὑπουργῶν τῆς, καὶ ἡ Βασιλικὴ ἐξουσία, ἀναγνωρίσασα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, τῶ ἀνέθηκε σχεδὸν πάντοτε τὰς ἀνωτάτας τοῦ κράτους ὑπηρεσίας, ἐν τε τῇ δικητικῇ τῶν νομῶν, ἐν τοῖς ὑπουργείοις τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐν τῶ συμβουλίῳ τῆς ἐπιτροπείας, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἀξιώμασιν ὁ Ρίζος ἦν μετὰ τῶν διαπρεπόντων διὰ τῆς βαθείας αὐτοῦ φρονήσεως, διὰ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ δραστηριότητος, καὶ διὰ τῆς ἀδεκάστου του ἀρετῆς, ἀμεροληψίας καὶ ἀκεραιότητος.

Εἰς τὸν Ρίζον, ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὀφείλεται ὁ πρῶτος καταρτισμὸς τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἡ καθίδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἡ σύστασις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, ἧς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐνδόξως καὶ τελεσφόρως προέστη, ὡς μνημεῖα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ προεδρίας πολλοὺς λόγους καταλιπὼν, οἵτινες εἰσὶν ὑποδείγματα ἑλληνικῆς καλλιπείας, καὶ μεσοτοῖ γενναίων καὶ καινῶν ἰδεῶν. Ἴελος δ' ἐπέμψθη πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ Ἰψηλῇ πύλῃ, καὶ ἐνταῦθα, πλήρης ἡμερῶν ἀπέθανεν, ὡς ἐπεπόθει, εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, πολίτης ἐλεύθερος, ἴσος τοῖς ποτὲ δεσπόταις αὐτοῦ, καὶ σεβόμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτῶν, ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ξένων, μεθ' ὧν διπλωματικῶν τῶν συνέλεον σχέσεις, ὅ, τι δὲ μάλιστα χαρακτηρίζει τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐγενοῦς τούτου Ἑλλήνος, εἶναι ὅτι δι' ὅλης του τῆς ζωῆς τὰς ὑψηλοτάτας διέπων τῆς πατρίδος του θέσεις, ἀπέθανεν εἰς ἔσχατον γῆρας πένης, καὶ ἐτάφη ἀπὸ δημοσίων χρημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

ἦτοι περὶ

Ἀνατροφῆς καὶ παιδείσεως

ὑπὸ

Δ. Σ. Στρούμπου

Καθηγητοῦ.

«Τὸ γὰρ ὅλον καὶ πάσης νομοθεσίας ἔργον
Λυκοῦργος εἰς τὴν παιδείαν ἀνέψα.»

—ο—

« Δεῖ δεῖ χρημάτων καὶ ἀνεῖ τούτων οὐδὲν τῶν δεόντων γενέσθαι ἐστὶ » ἐξερῶναι ποτὲ ἀπὸ τῆς Πηνυκὸς ὁ Δημοσθένης. Ὁ μέγας ὅμως τῆς Ἑλλάδος ῥήτωρ εἰ ἐλεγχε: « Δεῖ δεῖ Ἑλλήνων καὶ Ἀθηναίων, καὶ ἀνεῖ τούτων οὐδὲν τῶν δεόντων γενέσθαι ἐστὶ » φρονόμενος ὅτι τὴν ἀληθῆ ἑραπειάν τῶν τότε κακῶν τῆς πατρίδος ἐξήτει. Τὰ ζητούμενα τότε παρὰ τοῦ Δημοσθένους χρημᾶτα παρέσχον οἱ πολῖται τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἢ παροχὴ αὕτη εἰς οὐδὲν τὴν πατρίδα ὠφέλησε ἐν κήλῃ αὕτη, ὑπέκυψεν, ἐδουλώθη, διότι ἐστρεφεῖτο κυρίως οὐχὶ χρημάτων ἀλλ' Ἑλλήνων καὶ Ἀθηναίων. Ὁρώμεν δὲ νῦν καὶ ἡμεῖς μὴ ἐν ταῖς προσπαθείαις ἡμῶν παραπλήσιον τι πάσχον παῖθος, τῶν ἀληθῶν ἡμῶν ἐλλείψεων ἀμελοῦντες, ἕτερα δὲ τινα ἐπουσώδη διώκοντες. Ὁ ἀγαθὸς γεωργὸς πρὶν ῥίψῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν σπόρον αὐτοῦ, προπαρασκευάζει τὸν ἀγρὸν, καθιστᾶς αὐτὸν διὰ τῆς ἀρώσεως ἐπιτήδειον πρὸς γονιμοποίησιν ὁ δ' ἀγαθὸς ἀρχιτέκτων πρὶν ἐχειρῆ τὸ κτίριον βάλλει πρῶτον θεμέλιον ἐπὶ γῆς μονιμου καὶ στερεᾶς οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀγαθὸς νομοθέτης καὶ ἰδρυτῆς ἔθνους τινός, πρὶν σπεῖρη, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἀγροῦ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας τοὺς νόμους καὶ διατάξεις αὐτοῦ, παιδεύει πρῶτον αὐτὸν καὶ παρασκευάζει πρὸς ἀποδοχὴν αὐτῶν τελεσφόρον καὶ γόνιμον ἄλλως γὰρ οὐ πολὺ διαφέρει ἐκείνου, ὅστις τῶν μὲν ὑποδημάτων αὐτοῦ ἐφροντίζει, τοῦ δὲ ποδὸς ὀλιγώρως εἶχε. Καὶ ἀληθῶς ἐπὶ ὀλοκλήρου ἔθνους ἀκριβῶς ἐφαρμόζεται ὅ, τι περὶ τῆς οἰκογενείας ὁ ποιητῆς εἶπεν.

«Ὅταν δὲ κρηπίς μὴ καταβλήθῃ γένους ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐγγόνους.»

Ἐβλήθη δὲ νῦν ὀρθῶς ἡ κρηπίς τοῦ γένους ἡμῶν, ὅπως μὴ δυστυχῶσιν οἱ ἐγγόνους καὶ ἐστὶ τάχα ἡ πολιτεία ἡμῶν τοιαύτη, οἷα « ὅταν ἀπαξ ὀρμήσῃ εὐ ἐρχεται ὡς περ κύκλος ἀξαναμένῃ; » Δυστυχῶς τὰ παρ' ἡμῖν σχεδὸν καθ' ἑκάστην συμβαίνοντα οὐδενὶ ἐμποιοῦσι τὸ θάρρος τοῦ παραδέξασθαι τοιοῦτόν τι. Τούναντίον δὲ μάλιστα πάντας καὶ ἄκοντας ἀναγκάζουσιν ὁμολογήσαι, ὅτι ἡ κρηπίς αὕτη τοῦ γένους ἡμῶν τοσοῦτον ἐβλήθη στρεβλῶς, ὥστε αἱ συνέπειαι τούτου μὴ περιμέγουσαι τοὺς ἐγγόνους, ἦδη παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς

ἐπεράνησαν· τούτο δὲ διότι ὡς οἰκοδόμοι οὐδεμίαν περὶ τῶν θεμελίων σπουδὴν κατεβάλομεν, ὡς γεωργοὶ δὲ οὐδὲν πρὸς προηγουμένως δεκτικὴν τῶν σπορίων τὴν γῆν ἡμῶν κατεστήσαμεν. Ἐκ τῶν γεγονότων δὲ τούτων ὁρμηθεὶς ὁ ἀξιοτίμος καθηγητῆς Κύριος Στρούμπος ἐξέδοτο πρὸς τινῶν ἡμερῶν βιβλίον τι περὶ ἀνατροφῆς καὶ παιδείσεως. Καὶ τοι δὲ τούτο ὑπὲρ τοῦ δέον ἴσως βραχὺ καὶ ἐπιτόμον καὶ ἐντισιν ἰδιάζον, πρέπει ὅμως πάντως θεωρηθῆναι, ὡς τις ἀριστος τοῦ μέλλοντος οἰωνός, καὶ ὡς ἀρχὴ νέας τάσεως τῶν πνευμάτων, ἐταστικῆς τῶν ἀληθῶν αἰτιῶν τῆς παρούσης ἡμῶν κοινωνικῆς καταστάσεως. Καθ' ἡμᾶς τὸ βιβλίον τούτο τοῦ Κ. Στρούμπου ἀποτελεῖ ἀληθῆ ἐποχὴν ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἡμῶν, διότι ἐστὶ τὸ πρῶτον δείγμα διανοίας καθ' ἑαυτὴν ἐμβριθῶς σχεπτομένης περὶ πραγμάτων, ἅτινα μέχρι τούτου παρὰ τῶν πολλῶν ἔθεωροντο ὡς ἀντικείμενα ἐλαχίστης ἀξίας, καὶ ὁμολογήσεως, ὅτι κακῶς ἔχουσιν αἱ βάσεις τοῦ οἰκοδομήματος ἡμῶν, καταβάλλοντων πλειστον μὲν σπουδῆν περὶ τὰ ἐξωτερικὰ τούτου κοσμήματα, ἐλαχίστην δὲ φροντίδα περὶ τῶν θεμελίων. Καὶ ὄντως ἂν μὴ πάντες συνελθόντες εἰς ἑαυτοὺς ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀπεπλανήθημεν τῆς ὁδοῦ, ἂν μὴ πάντες συναισθῶμεν ὅτι « χαλεπὸς ὁ καιρὸς, οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοὶ, τὸ τῆς ἀγάπης γνήσιον ἀπόλωλεν, ἀντεισῆται δὲ ὁ τῆς βασκανίας ὄλεθρος, ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνομεν καὶ ἐπὶ ἐπάλξεσιν πόλεων περιπατοῦμεν, οἱ μὲν ἐτοίμοι τοῖς ἡμετέροις ἐρησῆναι κακοῖς, εἴποτε τι συμβαίη, πολλοὶ καὶ πολλαχόθεν ἐφεστηκασιν, ὁ δὲ συναλήγησιν οὐδεὶς » ἀποφασίσωμεν ἀπὸ καρδίας ἀναδιόργανισαι τὴν πολιτείαν ἡμῶν, στηρίζοντες αὐτὴν ἐπὶ βάσεων κενῶν, ἐπὶ βάσεων στερεῶν, ὅσημέραι ἀπὸ τοῦ παρόντος κακοῦ ἐπὶ τὸ χεῖρον μέλλον βαδίσωμεν. Εὐελπίζομεθα ὅμως περὶ τοῦ μέλλοντος, παρατηροῦντες μετὰ χαρᾶς, ὅτι ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς βελτιώσεως τῆς κοινωνίας ἡμῶν, ἐξαπλοῦται ἐπὶ τὸ μάλλον καὶ εὐρίσκει ἡδὴ ὑποδοχὴν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπενέγκωμεν δὲ νῦν ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ σπουδαίου ἡμῶν συναδέλφου, παρακαλοῦντες αὐτὸν ὅπως θεωρήτῃ ταύτας ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἀπορρέουσας, ἅπερ καὶ τὸν ἀξιοτίμον τούτον ἄνδρα εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ παρεκίνησαν.

Τὸ ἐξ ἐνενήκοντα ἐξ σελίδων συγκαίμενον τούτο τοῦ Κ. Στρούμπου δοκίμιον, διαίρειται εἰς τέσσαρα τμήματα ἢ κεφάλαια. Τὸ πρῶτον, περὶ τῶν γενικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς παιδείσεως πραγματευόμενον, περιέχει ἐν γένει ἰδέας ὑγιεῖς καὶ ἐβρωμένας περὶ τῶν ὠφελειῶν, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῆς γενικῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, καὶ περὶ τοῦ καθήκοντος τῶν γονεῶν τοῦ πέμπειν ἀπολύτως τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐν τῷ συμπεράσματι ὅμως τοῦ κεφαλαίου τούτου περιπίπτομεν εἰς περιόδον τινα τῆς ἐξῆς: « Ὅπου δὲ ἡ σύστασις τοιοῦτου σχολείου ἀποβαίνει ἀδύνατος διὰ τὸ εὐαρίθμον τῶν κατοίκων, νὰ ἐπιφορτισθῇ ὁ ἱερεὺς νὰ διδάσ-

sublatis studiosiorum pramiis ipsa studia peritura. Αναγκαιότητα ωσαύτως και η των δημοτικων σχολειων επιτηρησης· αλλ' επειδη αυτη οφειλει ειναι συνεχης και αδιαλειπτος, η προτεινομενη παρα του Κ. Στρούμπου περιουσια του Διευθυντου των δημοτικων σχολειων φαινεται ημιν ασκοπος· καθοτι ουτος ενεκα των πολλων αυτου εν τω υπουργειω και τω διδασκαλειω ασχολιων, αδυνατει απολυτως ου μόνον το τεταρτον του ετους περιουσειν και επισκεπτεσθαι τα σχολεια, αλλ' ουδε καν εις τεσσαρα ετη τεσσαρας μηνας εγκαταλειψαι την βεβαιον αυτου. Τυθέντος ομως και τούτου, τις δυναται ειναι η μέλλουσα προκύψαι ωφέλεια εν ταιαύτης επιπολαιας και σπανιας επιτηρήσεως; Τούτου δε ενσθεν νομίζομεν, οτι η κυβερνησις ημων επραττεν αριστα, ει διωριζεν ιδιους εποπτας αποκλειστικον τουτο εργον εχοντας, την αένναον περιοδικην των σχολειων επιτηρησιν. Οφειλει ομως το υπουργειον πωσαν αυτου επιστηται την προσοχην εις τουτο, οπως μη οι περιουθεντικοι οσοι εποπται κατασταθωσιν η μαστιξ και η πληγη των δημοδιδασκαλων, απαιτουντες, δικην μεταβατικων, κωσαν πιταν, κατα την δημωδη παρομιαν. Τούτο δε ευκόλως αποφευγεται δια καταλληλων και αλλων του νόμου διατάξεων, ιδιως δε και δια της αυστηρας απαγορευσεως του καταλύειν εν τω οικω αυτων, υπερ αειποτε επιφέρει πλειστας καταχρησεις περι την εκπληρωσιν ελεγκτικων καθηκόντων εν γενει. — Μετ' αληθους δε χαράς ειδομεν εν σελιδι 49 εκπαρασμενην την ιδεαν, οτι ουδεις δημοδιδάκκαλος οφειλει παύεσθαι η μετατίθεσθαι ανευ λόγου ισχυρου. Πραγματικως η επικρατήτασα μέχρι τουδε αδιαλειπτος και αένναος μεταβασεις και εκτόπισις των δημοδιδασκαλων απο τόπου εις τόπον, γιγνομένη ως επί το πλειστον ανευ λόγου και δικαίας αιτίας, καταδεικνυτα ακραν καταφρόνητην προς την σπουδαιοτάτην ταύτην τάξιν της κοινωνιας, εστι θεαμα λυπηρότατον και μαρτύριον εναργέστατον της αγνοιας ημων, περι της αξιας και της βαρύτητος των πολιτων τούτων επ' απάτης της κοινωνιας ημων. Καιρός ομως ανακύψαι της ολεθριας ταύτης πλάνης, εξ ης πηγάζει κυριως και η ελεεινή καταστάσις των δημοτικων σχολειων, και η ευτελής κοινωνική θέσις των δημοδιδασκαλων. 'Επι τούτου δε η περι τους δημοδιδασκαλους αυτη αδιαφορια εστι λυπηρά, εφ' οσον η μείζων η η ελλάσων επιμελεια και φροντις περι της τάξεως ταύτης της κοινωνιας εστιν, αειποτε το αλάνθαστον βαρόμετρον της κοινωνικης προσδου πολιτειας τινος. 'Οσω δηλονότι βαρβαρος η κοινωνία, τοσούτω και τα δημοτικά σχολεια και αυτοι οι δημοδιδασκαλοι καταφρονουνται, οσο δε τουναντιον πεπολιτισμένη και σοφή, τοσούτω αμφοτερα ταυτα πολλου, η μάλλον ειπειν παντός λόγου αξια θεωρουνται· καθοτι εις τα αφανη ταυτα σχολεια πλάσσονται κυριως οι μεγάλοι ανδρες και οι αγαθοι πολιται. 'Εν αυτοις αναπτύσσεται το πρώτον ο εθνικός χαρακτήρ και μορφουται το εθνικόν αισθητικόν. 'Απο των δημοδιδασκαλων ελήρτηται κατά μεριστον μέρος αυτη η τύχη της πατρίδος· διότι

ουτοι πρώτοι εγγράσσουσιν εις τας απαλές καρδιας των παιδων, ως επί κρηθ τας πρώτας ιδεας, περι πιστεως, περι πατρίδος, περι πολιτειας και αλλων πραγματων θεμελιωδων, προσήζοντες ούτως ειπειν απαν το μέλλον των πολιτων· διότι αι πρώται εντυπώσεις εισιν ανεξάλειπτοι. Ει μὲν λοιπον αυτοι αγαθοι και φιλοπατριδες και ευσεβεις ωσι, γιγνοσιναι και μένουσιν οι εκ των χειρων αυτων εξεργουμνοι παιδες, καθ' ολον αυτων τον βιον τοιούτοι· ει δε τουναντιον, πονηροί, α ελοπατριδες, περι την πατριον θρησκειαν αδιάφοροι, ει μη καταφρονηται, καθιτιασι τότε τους μαθητας αυτων τρις χειρνας των διδασκαλων, προπαρασκευάζοντες τη πατρίδι αντι φίλων εχθρους, και αντι τέωνων τέρατα. Δημοτική άρα εκπαιδευσις εστω η αδιαλειπτος μεριμνα και η διηνεκής φροντις της Ελληνικής κυβερνήσεως. 'Εν σελιδι δε 52 επιλαμβάνεται ο συγγραφεύς ημων και του σπουδαιοτάτου θεματος των υπαρχόντων διδακτικων βιβλιων, ατινα αληθως κατέστησαν η μαστιξ των γονέων, δια τε το ασκοπον πλήθος και το πολυδάπανον αυτων. 'Ο συγγραφεύς ομως ημων ουμιλων περι της μεθόδου, περι της γλώσσης και του τρόπου της συνάξεως αυτων, ουδεμιαν μνεια ποιείται περι του περιεχομένου και περι του πνεύματος αυτων, υπερ καθ' ημάς εστι το σπουδαιοτάτον πάντων. Σκοπός πάσης εκπαιδευσεως εστιν ουμολογουμένως, εν τη παρούτη της ανθρωπότητος καταστάσει, η μόρφωσις εναντέτων ανθρωπων και αγαθων πολιτων. Ει πάσα η ανθρωπότης απετέλει μιαν και μόνην κοινωνιαν, τότε ο σκοπός της εκπαιδευσεως των ανθρωπων ην απλως η μόρφωσις εναντέτων ανθρωπων· αλλ' επειδη η ανθρωπότης απασα εστι και εσεται διηρημένη εις πολλά και διάφορα εθνη· διότι ταυτα ουκ εισιν αποτελέσματα της αυθαιρεσιας της ανθρωπίνης βουλήσεως, αλλ' απορροια της σοφιας αυτου του Θεου, δόντος εις εκαστον τούτων ιδιον τινά προορισμόν, και αναλόγους δυνάμεις προς εκπλήρωσιν αυτου, η εκπαιδευσις των ανθρωπων· έχει φυσικη χαρακτήρα διπλου. Ένα μὲν καθαρώς ανθρωπινον, αλλον δε καθαρώς εθνικόν. 'Εδν δε νυν εν τη εκπαιδευσει των παιδων μη εζήτου περι της αναπτύξεως αμφοτέρων φροντισωμεν, τότε εξομεν αναγκαιως η απλους κοσμοπολιτας, η αγριους εγωιστας· Τινες δε τούτων εισιν οι αργησότεροι η μοχθηρότεροι, εστιν αμφοβολον· εν δε μόνον εστι το βέβαιον, οτι εκάτεροι εισιν οι καταστροφει· των ανθρωπων και των εθνων· καθοτι ο μὲν τοιαύτην υπερ του ιδιου εθνους τρέφει αγαπην, εις επιβάλλει αυτω το καλ' ησον του μισους προς παν ο, τι ουκ εστιν ιθαγενές, καθιστάσα αυτον εχθρόν αδιαλλακτον προς πάντα μη ομοεθνή και ομόφυλον. Τοιαύτη δε ην εν γενει η άγωγή των αρχαιων και κατ' εζοχην των Ρωμαίων, κατά τους πρώτους μάλιστα χρόνους της πολιτικης υπαρχεως αυτων, παρ' οίς το ξένος ην ισον προς το εχθρός. Ευρηνηται δε παραδειγματα εθνικης άγωγης τοιαύτης και σήμεραν ενιαχού της Ευρώπης. 'Η άγωγή δε αυτη, πηγή αειποτε γενομένη των μεγίστων της ανθρωπότητος συμφορων, εστιν απορριπτέα και διότι προς τούτοις απ' ευθείας

αντίκειται εις τας άρχάς της πιστεως ημων, στηριζόμενης επί της άγάπης και προς αυτούς ημων τους εχθρούς. 'Η δε άγωγή η μηδενά φέρουσα εθνικόν χαρακτήρα, και μηδεμιαν πρόνοιαν ποιουμένη περι της αναπτύξεως του εθνικου φρονήματος και της εθνικης ιδεας, παρασκευάζουσα αντι πολιτων κοσμοπολιτας εστιν ισως και χειρων της πρώτης. Ουδεν καθ' ημάς εστιν εξωλέστερον του καλουμένου ευπροσάπως κοσμοπολιτισμου, ος εστιν εν τη ούσια αυτου αληθής και καθαρός κυνισμός. Παρα τω κοσμοπολιτη αξίωμα εχοντι· Πατρις γάρ εστι πατ' εν' αν' πράττει τις ευ, ουδεν εστιν ιερών ουδεν οσιον· Γάμου δε άμείλιτος και κείδων και πατρίδος και πάντο σοι λήρος εσται· 'Εκαγγελλόμενος ο κοσμοπολιτής, οτι αγαπή εξίσου τον κοσμον απαντα, αναπα' αληθως ουδενά· διότι ει γενει ουδεμία εν τη καρδια αυτου υπαρχει αγαπή. Και σοφώς ο μέγας 'Αριστοτέλης εν τοις πολιτικοις αναειρών κατά τουτο τον Πλάτωνα, και μετ αυτου πάντας τους νεωτέρους κοινωμιστας, συγγενεις των ημετέρων ηρώων λέγει, οτι « α μάλιστα ποιει κηδεσθαι τοις ανθρώποις και φιλειν, τότε ιδιον (εστι και το αγαπητόν) — φιλία γάρ και αγαπή επ' άπειρον εκτεινομένη γιγνεται ιθαρης ούσα μικρόν γλυκύ, υπερ εις πολυ ύδωρ μιχθέν αναίσθητον ποιει την κράσιν. » 'Οφειλομεν άρα εν τη εκπαιδευσει αμφοτέρων επιμελίσθαι, και της γενικης ανθρωπίνης και της ιδιας εθνικης άγωγης, εμπνεοντες συνάμα εις τας καρδιας των παιδων και αγαπήν προς την ανθρωπότητα και αφοσίωσιν εις την πατρίδα, οπως δια του ενός μὲν αποκλεισισμεν τον επάρατον εγωισμόν, δια του άλλου δε αποκλεισωμεν των ψυχων αυτων την εξίσου καταστροφικην αδιαφοριαν και την περι τα πάντα ψυχρότητα. Περι του πρώτου ο ημετερος συγγραφεύς εφρόντισε, συνιστάς εις τα σχολεια την ηθικην και Χριστιανικην διδασκαλιαν του δευτέρου δε ωλιγώρησε, μηδεν περι αυτου λέγων. Φρονου· μεν ομως οτι σήμεραν τουτου μάλιστα εχομεν την μεγίστην ανάγκην, ως μη υπαρχόντος εν ημιν το παράπαν. Και αληθώς τις εστι σήμεραν ο εθνικός χαρακτήρ του 'Ελληνος, τις εστι η ιδέα η κατακυριουούσα αυτου, ην εκλήθη υπό του Θεου πραγματοποιηται; 'Ημεις τουλάχιστον αγνοουμεν. 'Εξετάζοντες δε ευρισκομεν πανταχού εν τη κοινωνία ημων άτομα και ατομικους χαρακτήρας πολλους, ουδενά δε κοινόν εθνικόν, και ουδεμιαν ιδεαν διεργημένην απασας ανεξαιρέτως τας τάξεις του λαου, ζωογονούσαν αυτον, και εξεγειρουσαν εις πράξεις ευγενεις και μεγάλας. 'Το θλιβέρον δε τουτο φαινόμενον εστιν αποκλειστικώς συνέπεια της παντελούς ελλειψεως κοινης των ελλήνων εθνικης άγωγης ταύτης οφειλει πάντως ο κατά Πλάτωνα « άρχων ο της παιδειας επιμελητής πάσης βηλειων και αρέων » μη ούσαν ως το είναι παράξει « ει εν τινι λόγω την Ελληνικην ευγένειαν τιτεται. » Τουτο δ' ευκόλως κατορθοί, καθοσον ενταυθα ουδόλωσ προκειται περι δημιουργιας νέας ιδεας εθνικης και εισαγωγης ηνου τινος αγνώστου πολιτισμου, αλλά μόνον περι α-

νανώσεως και αναζοποιήσεως του ημετέρου, εκ της δουλειας και των λοιπων περιπετειών εν μερει μὲν εσθεσμένου, εν μερει δε ήλλοιωμένου, εν μερει δε ήρμουόντος. Τίς δ' εστιν αυτη η εθνική άγωγή εξ ης οφειλει αναβλαστῆσαι ο εθνικός χαρακτήρ και η εθνική ιδέα, η του εθνους ημων διεγερτική εις την εκπλήρωσιν του ιδιου προορισμου; Αυτη παρ' ημιν εστιν αναγκαιως διπλή, θρησκευτική και πολιτική. Παρα πολλοις μὲν αλλοις εθνεσιν η θρησκευτική άγωγή ουδενά φέρει εθνικόν χαρακτήρα· διότι παρ' αυτοις η θρησκεια εστι τι ούτως ειπειν συνάλλαγμα, μεταξύ της ατομικης συνειδήσεως και του υψιστου Θεου. Παρ' ημιν ομως αλλως έχει το παύγμα. 'Η θρησκεια ημων συνδέεται μεθ' όλης της ιστοριας του εθνους πολιτικης τε και πνευματικης· αυτη εστι κοίμος μιας και της αυτης μεγάλης αλύτσεως, οστις αποσπώμενος διαβρήγγισι τον σύνδεσμον και την ενότητα αυτης. Παρ' ημιν ο τριών του ιερέως και ο πάγων αυτου αναμινξις ει τον 'Ελληνα, απαν το μέγα αυτου διανοητικόν παρελθόν. 'Εν αυτω ο απανταχού 'Ελλην συνάμα βλέπει τον 'Ορφέα, τον Λίον, τον Πυθαγόραν, τον Πλάτωνα, τον Σωκράτην, Ιωάννην τον Χρυσόστομον, τον Βασίλειον, τον Ευγένειον μέχρις αυτου του προ ολίγων ημερων αναρπασθέντος εκ του μέσου ημων Νεοφύτου Βάμβα. Τα χειλη του ιερέως ημων προφέρουσι την βίαν ελληνικην γλώσσαν, ην από της καταδρομης των βαρβαρων ο παραστάτης ουτος του 'Ελληνισμού εν τω αδυτω του θυσιαστηριου, μετά φύδου και τρόμου ως κόρην οφθαλμου εσύλαζε και διεύασε. Παρ' ημιν λοιπον δια ταυτα το πρώτον στοιχείον της εθνικης άγωγης, εστιν η εν τη ορθοδοξω ελληνική θρησκεια εκπαιδευσις, και η προς την θρησκειαν ταύτην ενθερμος αγαπή και αφοσίωσις. Προς τουτο δε απαιτείται πάντως η των λειτουργων αυτης από της παρούσης ταπεινης και ευτελους θέσεως η ανύψωσις, και η κατά τας ύψηλας και βειας της εκκλησιας ταύτης άρχας, εμβροίτης και σπουδαία αυτων εκπαιδευσις. Το δευτερον δε της εθνικης ημων άγωγης· στοιχείον εστι το πολιτικόν. Πόθεν ζητείται πρό πολλου, ως μη ωφελεν, οτειλοσιν λαμβάνειν οι 'Ελληνες, τας πρώτας αυτων πολιτικας και κοινωνικας άρχας, ητοι τον πολιτισμόν, κατά τον επικρατουντα τρόπον του λέειν. Οι μὲν λέγουσι, πάντως εκ της ανατολης, οι δ' επιφέρουσιν, αναντιρόπως και ουμολογουμένως από της δύσεως. Μετά του ζητήματος δε τούτου συνεγίρεται και άλλο τι παρ' αυτοις, τί δηλονότι εστιν η 'Ελλάς; 'Ανατολή η δύσις; 'Υπάρχουσι δε και τινες άλλοι ολιγοι λέγοντες, προς τους αγαθους τούτους ανθρώπους, οτι η 'Ελλάς ουδ' ανατολή ουδε δύσις εστιν, αλλ' εστι καθαρά καθαρωτάτη 'Ελλάς, και τον πολιτισμόν αυτης οφειλει εξ αυτης της 'Ελλάδος λαμβάνειν. Φρονουσι δε οι ολιγοι ούτοι, οτι εν γενει παν τι μη εκ των σπλάγγων αυτων του εθνους εξεργουμενον, εστιν ονειον και βλαβερόν, οτι πας πολιτισμός οιοσδήποτε μη απορρέειν εξ αυτης της φύσεως και των ήλων αυτου του εθνους, αλλ' επιβαλλόμενος, η λάθρα εισαγόμενος εξωθεν ποθεν εις αυτό, εστιν ολέθριος προς το εθνος ε-

καίνο, ὅπερ ἐκόν ἢ ἄκον κλίνει τὸν αὐχένα αὐτοῦ ὑπὸ αὐτόν. Ὅτε πχ. οἱ Βρετανοὶ ὑπῆρχον ποτὲ σχεδὸν ἄγριοι, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐνηθμενίζοντο ἵνα εἰσαγαγῶσι παρ' αὐτοῖς τὸν πολιτισμὸν τῶν Ῥωμαίων. οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοὶ χλευάζοντες αὐτοὺς ἔλεγον, ὅτι οὐδὲν ἐπραττον οἱ τοιοῦτοι, ἢ τὴν Ῥωμαϊκὴν δουλειαν, ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν εἰσήγον. « id que apud imperitos humanitas vocabatur, quum pars servitutis esset. » Αὐτὸς δὲ μάλιστα ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον, εἰς οὐδὲν ἄλλο συντέμενεν, ἢ εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ εἰς τὴν ταπεινώσιν τῶν Ῥωμαίων, ὡς τι ἐπέισακτον καὶ ἄλλοτριον τῆς καρδίας καὶ διανοίας αὐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἢ καὶ ἄλλα παρόμοια ἔβη, μηδένα ἰδίον ἔχοντα πολιτισμὸν, παραδεχόμενα τὸν ἄλλοτριον δικαιολογοῦνται ἐκ τῆς ἀνάγκης. Ἡ Ἑλλάς ὅμως ἡ πολιτίσασα καὶ διδάξασα καὶ τὴν καλουμένην δύσιν καὶ τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὴν ἄρκτον καὶ τὴν μεσημβριαν, ἐπαιτούσα σήμερον ξένον πολιτισμὸν, οὐκ ἐστὶν ἀξία μυρίων θανάτων; οὐκ παρίσταται ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς τι ἕνός ἐκπεφυλισμένον, μηδεμίαν ἔχον συναίθησιν τῆς ἀξίας, τῆς καταγωγῆς, καὶ ἁπαντος τοῦ ἀπειρου αὐτοῦ παρελθόντος; Πρὸς τί λοιπὸν ἀναγκάζομεν κατὰ τοῦ μισθώτου Φαλμεραίου γράφοντος κατ' ἡμῶν ὅτι οὐκ ἐσμὲν Ἕλληνες, ἀπ' οὗ ἡμεῖς αὐτοὶ παρέχομεν αὐτῷ τὴν μεγίστην εἰς τοῦτο ἀπόδειξιν, καταρρονοῦντες τῶν μεγάλων ἰδίων, καὶ γαιοντες πρὸς τὰ ἐλάχιστα τῶν ἄλλοτρίων; Ἰπουργὲ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας! οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν πταίει εἰς τοῦτο, τὸ ἕνός τὸ Ἑλληνικὸν ἐστὶν εἰσέτι νῆπιον ἔχει ἀνάγκην παιδαγωγοῦ καὶ χειραγωγοῦ ἀκαμάτου καὶ πιστοῦ, ὅπως εἰσαγάγῃ αὐτὸ εἰς τὰ πατρικὰ ταμεῖα τῆς γνώσεως, καὶ δεῖξῃ αὐτῷ τὸν πατρικὸν θησαυρὸν. Ἄλλ' ὁ θησαυρὸς οὗτος μέχρι τοῦδε ἐστὶν ὡσανεὶ κατορωρυγμένος ἀνώρυξον αὐτὸν ὑπουργὲ διὰ τῶν ἐπιτηδείων ἐργατῶν, καὶ ὅψει ὀπίσθον λαμπρὸς καὶ ἀφρονος καὶ μεγαλοπρεπῆς ἐστὶν οὗτος ἀνάπτυσον αὐτὸν εἰς τὰς ὀψεις ἡμῶν, καὶ ἐκ τοῦ στόματος ἀπάντων μιᾶ φωνῇ ἀκούσεις βοῶμενον:

Τούτων βουλόμην εἶναι μαθηταί, ὧν ἐσμὲν καὶ υἱές.

Μεταβαίνομεν δὲ νῦν τελευταῖον εἰς τὸ περὶ Πανεπιστημίου τοῦ συγγραφῆς ὑμῶν κεφάλαιον. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ καταφαίνεται ὁ εἰλικρινὴς ζῆλος τοῦ ἀξιοτιμίου ἀνδρός, ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ εὐδοξίας τῆς κοινῆς ταύτης τοῦ φωτισμοῦ τῶν Πανελλήνων ἐστίας. Μετὰ λύπης ὅμως ἐνταῦθα ἀνακαλύπτομεν, ὅτι ἐκ συστήματος αἱ ἰδέαι ἡμῶν ἀπὸ τῶν τοῦ συναδέλφου ἡμῶν διαφέρουσι. Δέγω δὲ ἐκ συστήματος, διότι δυοῖν ἐν γένει ὄντων τῶν συστημάτων τῆς ἀνωτάτης ἐκπαίδευσως, τοῦ μὲν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας στηριζόμενου, τοῦ δὲ ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ, ὃ ἡμέτερος συναδέλφους φαίνεται ἐξ ὧν λέγει παραδεχόμενος τὸ δεύτερον, ἡμεῖς δὲ ἀπολύτως τὸ πρῶτον. Παραδεχόμεθα δὲ καὶ ἀσπαζόμεθα τοῦτο, διότι μόνον αὐτὸ στηρίζεται ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἐνοίας τῆς ἐπιστήμης, καὶ τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ τοῦ πανεπιστημίου. Ἡ ἐπιστήμη δηλονότι μία οὐσα ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἐστὶ τι καὶ

ἐαυτὸ ἀνεξάρτητον, οὐδεμίαν αὐθεντιαν ἀναγνωρίζον· τοῦτο δὲ, διότι αὐτὴ ἐστὶ τις γνώσις λογικὴ ὃ δὲ λόγος, εἴφει, κατὰ Πλάτωνα « ἐκ Θεοῦ διὰ τινος Προμηθέως ἄμα φανωτάτω τινι πυρὶ » ἔχει ἰδίους ἀνεξάρτητους κανόνας, δι' οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς δυνάμεως ἢ ἐπιφροῖας ἀλλοιούμενος. Τὸ δὲ Πανεπιστήμιον ταύτην τὴν ἐπιστήμην καλλιεργεῖν, προωρεῖται εἰς τὴν ἀνάπτυσιν τῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ ἐνυπαρχούτης ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ἐκ τούτου δὲ ἐξάγεται ἐξ ἑνὸς μὲν ἢ ἀνάγκη τῆς τῶν πολιτῶν τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοτελείας τῆς ἐνεργείας, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀναπτύξεως τῆς ἀτομικότητος, ἐξ ἄλλου δὲ γεννᾶται ἢ ἀνάγκη τῆς συγκεντρώσεως ἀπασῶν τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν, ὑπὸ μίαν οὕτως εἰπεῖν στέγην, πρὸς ἀμοιβαίαν αὐτῶν τελειοποίησιν καὶ συμπλήρωσιν, καὶ πρὸς ἐνιαίαν παράστασιν τῆς ἰδέας τῆς ἐπιστήμης. Αἱ ἀρχαὶ αὐταί, αἰτινες ἀποφέρουσιν ἀφρόνους καὶ ὠραίους τοὺς καρπούς αὐτῶν ἐν τῇ βορεινῇ Γερμανίᾳ, ὅπου τελειῶς ἰσχύουσιν, πολεμοῦνται παρ' ἐκείνων, οἵτινες προσπατεῦσθαι τὸ σύστημα τῆς ἐν Γαλλίᾳ διδασκαλίας. Ἄλλ' ἐν Γαλλίᾳ δυστυχῶς αὐτὴ ἢ ἐνεία τοῦ Πανεπιστημίου λείπει· ὑπάρχουσι μὲν αὐτοῖσι πολλαὶ εἰδικαὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων σχολαί, (ὅρα Talleyrand rapport sur l'instruction publique) ἀλλ' οὐδὲ Πανεπιστήμιον. Καὶ οἱ Γάλλοι αὐτοὶ σήμερον ὁμολογοῦσιν, ἢ τοῦλάχιστον ὁμολογοῦν ποτὲ, ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἐκπαίδευσως αὐτῶν γρηῃς γενικῆς ἀναμορφώσεως. Ἀντὶ δὲ παντὸς ἄλλου ἀκούσωμεν περὶ τούτου τοῦ Κοιζίνου καθηγητοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας λέγοντος: « Τὸ δὲ πάντων παραδόξοτατον ἐστὶν, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ αἱ διάφοροι σχολαί, ἐξ ὧν τὸ πανεπιστήμιον σύγκειται, εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων κερωρισμέναι καὶ τῆδε κἀκεῖσε διεσπαρμέναι. Ἐν τῇ μονῶσι δὲ ταύτῃ αὐτῶν οὕτως εἰπεῖν ἀπόλλυνται. Ἐνταῦθα μὲν ἀπαντὰς ἀκαδημίας ἐπιστημῶν, ἐν αἷς γίνονται παραδόσεις περὶ χημείας, φυσικῆς καὶ φυσικῆς ἱστορίας οὐδεμίαν δὲ εὐρίσκει παρακειμένην ἱατρικὴν σχολὴν ὡςτελουμένην ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων. Ἄλλαχού δὲ βλέπει σχολὰς νομικὰς καὶ θεολογικὰς, ἀνευ παραδόσεων ἱστορικῶν, φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν. Ὅταν τις σκοπεύῃ εἰσάξαι τὴν βαρβαρότητα, ὅταν βέλῃ διευθύναι τὸ πνεῦμα ψευδῶς καὶ στρεβλῶς, ὅταν διανοῆται πλάσαι μόνον εὐφρεῖς τινες, κενοὺς γενικῶν θεωριῶν, καὶ ἄλλοτριους τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης, εἰσαγγελεῖς καὶ δικηγόρους ἀντὶ ἐμβροιβῶν νομομαθῶν, ἀρχιμανδρίτας ἀντὶ θεολόγων, οὐδὲν τότε ἄλλο σκοπιμώτερον μέσον δύναμαι συμβουλεύσαι, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ λαμπροῦ τούτου ἀποτελέσματος, ἢ τὴν τῆδε κἀκεῖσε διασπορὰν καὶ μόνωσιν τῶν σχολῶν. Δυστυχῶς ἔχομεν εἰλοσι περίπου μετριωτάτας ἐφ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν διεσπαρμέναις σχολὰς, οὐδαμῶς δὲ μίαν ἀληθῆ ἐστὶν τῆς ἐπιστήμης. Ἀντικατάστησον Κ. Ἰπουργὲ τὰς ἀθλίας ταύτας καὶ χαλαρὰς ἐπαρχιακὰς σχολὰς, διὰ τινος μεγάλου κεντρικοῦ πανεπιστημίου ὡς ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχει, πόρρω τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ καὶ ἰσχυρὸν φῶς ἐξαποστελλόντος, καὶ

τὰς πέντε ἐν ἐαυτῷ ἐμπεριέχοντος σχολὰς, ὅπως ἢ μία παρέγῃ τῇ ἄλλῃ βοήθειαν, ἅπασαι δὲ δι' ἀμοιβαίας συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως συμπληρῶνται. » Ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τούτοις τοῖς γερμανικοῖς, ἅτινα ὁ Κοιζίνος θερμῶς τῇ γαλλικῇ κυβερνήτει συνίστησι, ἀξίωμα ἐστὶν ἐν γένει ἢ πλήρης τῶν φοιτητῶν ἀνεξαρτησία κατὰ τε τὰ μαθήματα, ὧν ἀκροῶνται, καὶ τὴν τακτικὴν ἢ ἄτακτον φοιτησιν ἐν αὐτοῖς. Οὐδεὶς δ' ἐν Γερμανίᾳ ποτὲ ἐβουλόθη ποτὲ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ὡς ἐμποδῆν γιννομένην τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ διαφθερῶσαν τὰ ἢ τῇ τῶν φοιτητῶν τούναντιον μάλιστα οἱ μέγιστοι ἄνδρες αὐτῶν Μιχαήλ, Μαίνερ, Βρόνδης, Φιχτε, Ἰακωβ, Σλαϊεργερ, Στέφεν, Θύρσιος, Βέλκερος καὶ πλείστοι ἄλλοι σπουδαῖος περὶ τὴν ἀνωτάτην ἀσχολήντες ἐκπαίδευσιν, ταύτην θεωροῦσιν ὡς τὸ μέγιστον πλεονέκτημα τῶν Γερμανικῶν πανεπιστημίων· ὃ δὲ φίλχτε, ὃν ἔχομεν μάλιστα πρόχειρον, ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἐπιστήμῃ σελ. 708, τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ἕμει « ὡς τὸ κυρίως ζωόνον πνεῦμα τοῦ πανεπιστημίου καὶ τὸν ἡλικὸν ἀέρα, ἐν ᾧ πάντες αὐτοῦ οἱ καρποὶ φαιδρῶς ἀναπτύσσονται καὶ προκόπτουσι. » Πάντες ἄρα οἱ τοῖς φοιτηταῖς τῶν πανεπιστημίων ἐπιβαλλόμενοι περιορισμοὶ δι' ἐτησίων σερ' εἰπεῖν ἐξετάσασιν καὶ ἄλλων ἐτι ἀσχοπιωτέρων μέσων, τῇ φύσει αὐτῇ καὶ τῷ προορισμῷ τοῦ πανεπιστημίου ἀντικεινται. Ὡς δὲ καὶ ἄλλοι ποτὲ ἐγραψα, « ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὁ φοιτητὴς οὐ διδάσκειται ἀπλῶς, ἀλλ' ἐγείρεται κυρίως ἐν αὐτῷ ὁ ἀληθὴς ἐπιστημονικὸς βίος, καὶ ἡ καθολικὴ τῆς διανοίας καὶ τοῦ παντός εἶναι αὐτοῦ ἢ ἀνάπτυξις. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κυρίως μανθάνει ὁ εἰσερχόμενος τὴν τέχνην τῆς ἐπιστημονικῆς χρῆσεως τῆς διανοίας. Ἐνταῦθεν δὲ γεννᾶται ἐξ ἑνός μὲν ἢ ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας, περιοριζομένης μόνον ὑπὸ τῆς περρωτισμένης συνειδήσεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς τιμῆς, ἐξ ἄλλου δὲ ἢ ἀνάγκη τῆς τῶν φοιτητῶν πρακτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας, δι' ἧς ἀναπτύσσεται ἢ ἀτομικότης ἐκάστου, προάγεται ἢ ἀληθῆς ἐπὶ τῆς ἰδίας ἐπιλογῆς στηριζομένη ἡλικίτης, καὶ σχηματίζεται ὁ αὐτοτελής καὶ ἀνεξάρτητος χαρακτὴρ τῶν ἐλευτέρου ἀνδρός καὶ πολίτου. » Ἐστὶ μὲν ἀλήθες ὅτι γίνεται καὶ κατάχρησις τῆς ἐλευθερίας ταύτης, καὶ τοῦτο μάλιστα φέρουσιν οἱ ἐναντιοὶ ὡς ἐπιχειρημα κατ' αὐτῆς. Ἄλλ' αὕτη ἐστὶν ἢ μοῖρα πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων. Οὐδὲν ἀγαθὸν ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀνεὶ τόντινος κακότητος. Ἐν ταῦτοις, τὰ ἐκ τῆς δυνατῆς κατάχρησεως γεννώμενα κακὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας, παραβαλλόμενα ἐξ ἑνός μὲν πρὸς τὰ συνήθη ἀγαθὰ ταύτης ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἥους καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐξ ἄλλου δὲ πρὸς τὰ βέλαια κακὰ ἐπ' ἀμφοτέρων τούτων ἀποτελέσματα κατὰ ἐλάχιστα. Ὁφειλομεν δ' ἐπὶ τέλους πρὸς τοῦτοις παρατηρήσαι προσέτι καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἐγερεθὲν ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, πάσας αὐτοῦ τὰς ἐσωτερικὰς διατάξεις πρὸς ταύτην ἔχει συμφώνους. Ἐπειδὴ δὲ αὐταὶ

οὐκ εἰσὶ μηχανικῶς πῶς καὶ ἀσκόπως σεσωρευμένα, ἀλλὰ συνδέονται ἀρμονικῶς μετ' ἀλλήλων, παρίσταται καὶ τελειοῦσαι μίαν ἰδέαν· ὃ καταργῶν ἢ μεταβάλλων μίαν μόνην ἐκ τῶν διατάξεων τούτων, καταστρέφει καὶ παραλύει τὸ ὅλον πνευματικὸν οἰκοδόμημα, οὗ αἱ βάσεις καὶ οἱ θεμέλιοι μετ' ὠριμοτάτην σκέψιν ὑπ' ἀνδρῶν σοφωτάτων ἐτέθησαν. Τὴν πρότασιν ἄρα τοῦ ἡμετέρου συναδέλφου περὶ ἐτησίων ἐξετάσεως ὡς μέσου προαγωγῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ ἠθοποιήσεως τῶν φοιτητῶν, θεωροῦμεν μᾶλλον ὡς ἀντίτιον εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης προαγωγῆν, καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ τῶν φοιτητῶν πολιτικὴν ἠθοποιήσιν. *omnis res desinit honesta esse si neceparia fit*, (Σενέκ.) Τούτοις δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ βίος Πλάτων λέγων. « Οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον γρηῃ μανθάνει. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βία πονοῦμενοι, γείρον οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται· ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἐμμενον μάθημα. » Ἄριστα δὲ καὶ ὁ Jean Paul μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ ὀξύτητος ἐν τῷ λέγειν φρονεῖ ὅτι « ἢ τοῦ ἀνδρός ἐλευθερία ὀρεῖται λαμ' ἀνεῖν τὴν τροφὴν αὐτῆς ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ κενίου· καταβεβλημένος δὲ τις υἱὸς τῶν μουσῶν, οὐδὲν ἄλλο ποτε δύναται γενέσθαι, ἢ ἀνδραποδώδης ὑπάλληλος. »

Ὁ συναδέλφους ἡμῶν προσέτι ἐπιλαμβάνεται καὶ τοῦ σκανδαλώδους παρὰ πολλοῖς ζητήματος περὶ τῶν διδασκτρῶν. Καὶ τοῖ δὲ πληρέστατα παραδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ διότι τὰ δάδακτρα στηρίζονται ἐπὶ τοῦ νόμου ἡμῶν ῥητῶς διατάσσοντος ταῦτα, καὶ διότι πεποιθήμεν ὅτι ὁ φοιτητὴς ὁ καταβάλλων τι ὑπὲρ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελέστερος καὶ προσεκτικώτερος καὶ τακτικώτερος περὶ τὴν φοιτησιν γίγνεται, καὶ αὕτη ἢ ἐπιστήμη πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως προάγεται, ὡς τοῦτο πάντες οἴδασιν, οἱ πείραν τῶν τοιούτων ἔχοντες, παρατρέχοντες ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἔχον ἀντικείμενον γρηῃματα, καὶ παρέχον τοῖς πολλοῖς ἀφορμὴν εἰς παρεξηγήσεις. Πρὸς τί ἄρα μηδὲν κατορθοῦντες εἰς μάτην ἀκούσαι. πχ.

Οὗτος ὁφνεῖν εἶναι ἄνθρωπος ἐπὶ τυραννίδι.

Ἐτέραν δὲ τινα τοῦ συναδέλφου πρότασιν περὶ ἐκδόσεως πχ. βιβλίων, περὶ λιθογραφῆσεως τῶν κειμένων, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως, παρατρέχοντες ὡσαύτως, διότι ἐπὶ τούτων πάντων, φρονούμεν, οὐδὲν δικαίωμα παρατηρήσεως ἔχομεν. Ἐκαστος τῶν καληγητῶν ζωῆραν τὴν συναίσθησιν τοῦ καλήκτους αὐτοῦ ἔγων, ἀεὶ ποτε ἐπραξεν ὅτι ἡδυνήθη καὶ ὅτι ἐνόμισε συντελεστικώτερον πρὸς τὸν κοινὴν τῆς ὑπαρξείας τοῦ συλλόγου αὐτῶν σκοπὸν.

Ἐπισκοποῦντες δ' ἐν γένει τὸ σύνολον τοῦ βιβλίου τοῦ συναδέλφου, ἀνακαλύπτομεν ὅτι καὶ ὁ ἀξιοτιμῶς φίλος μετέχει οὐκ ὀλίγον τῆς γενικῆς ἐπικρατούσης παρ' ἡμῖν τάσεως, πρὸς τὸ μεταβάλλειν πάντως τὰ ἀρχαιότερα καὶ ἀντ' αὐτῶν παρεῖσα γενεά. Ταῦτα δὲ τῇ τάσει ἐπόμενος, προτείνει δημογραφίαν ἡμῶν ἀντὶ τῶν γυμνασίων, κατὰ μίμωσιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ συνήθων. Ἡμεῖς δὲ δυστυχῶς καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν συναδέλφου διαφωνοῦμεν, φρονούντες

πρώτον, ὅτι ἡ ἀκάθικτος ἡμῶν αὐτῆ ὀρμῆ τοῦ νομοθετεῖν ἀενάως καὶ μεταβάλλειν εὐχερέστατα πολυλακίς δὲ καὶ ἄνευ λόγου τοὺς ἀρχαιότερους νόμους, βλάπτει καιρίως τὴν πολιτείαν· οὐ μόνον διότι ἐν γένει οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχομεν ἀνάγκην νέων νόμων ὡς κατέχοντες πολλοὺς, καὶ ἴσως πλείους, ἢ ὅσοι εἰσὶν ἡμῖν ἀναγκαῖοι, ἔχομεν δὲ τούναντιον ἀνάγκην ἀπόλυτον, ἀνάγκην μεγίστην, εὐσυνειδήτων τῶν ὑπαρχόντων νόμων ἐκτελεστών, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ διηγετική αὐτῆ μεταβολὴ καὶ ἀνατροπὴ τῶν νόμων, ἐθίζει τὸν πολίτην ἵνα θεωρῇ τοὺς κειμένους νόμους ὡς τι ἐφήμερον καὶ εὐτελές, τὴν δὲ παράδοσιν αὐτῶν ὡς τι ὅλως ἀδιάφορον, καθὼ παράδοσιν ἐφήμερου τινοῦ, διὸ καὶ μικροῦ λόγου ἀξίου πράγματος. Δεύτερον δὲ ἡ μεταβολὴ τῶν γυμνασίων εἰς Λύκεια ἢ ὁ συναδέλφος προτείνει, ἐστὶ μεταβολὴ οὐ μόνον περιττῆ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παρούσῃ κοινωνικῇ κατὰστασιν, οὐδόλως τὸν παρὰ τοῦ συναδέλφου ἡμῶν προσδοκώμενον καρπὸν ἐπαγγελλομένη. Τὰ ἐν Γαλιλία Λύκεια πεποιθήμεν ὅτι ἀποφέρουσι ἀρίστου καρποῦ, ἀλλ' οἷκ ἀποφέρουσι τούτους διότι εἰσὶν ἀπλῶς Λύκεια, ἀλλὰ διότι πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς κανονισμένα μετὰ χρησκευτικῆς ἀκριβείας φυλάσσονται καὶ ἐκτελοῦνται· ὅταν δὲ τοῦτο μὴ συμβαίη τὰ Λύκεια ἕνεκα τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν κοινοδικακοῦ κανονισμοῦ, ἀναγκαιῶς καθίστανται τὰ καταγῶγια πάσης κακηθείας. « Ἐὰν τοιοῦτον Λύκειον » λέγει ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν « παρ' ἡμῖν ὑπῆρχε, βεβαιῶς δὲν ἠναγκάζοντο νὰ πέμψωσιν εἰς Μελίτην, εἰς Μασσαλίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ τέκνα αὐτῶν τινὲς ὑπουργοὶ καὶ καθηγηταὶ καὶ ἰδιῶται. » Ἀγνοοῦμεν ἀληθῶς κατ' ἀκριβείαν τίνες εἰσὶν οὗτοι οἱ ὑπουργοὶ καὶ καθηγηταὶ καὶ ἰδιῶται, φρονοῦμεν ὅμως ὅτι οὐδόλως αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς τοῦτο ἡ ἐλλειψὶς Λυκείου· διότι τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτήριον τοῦ Κ. Παπαδοπούλου ἐστὶ τοιοῦτον Λύκειον, οἷον ζητεῖ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὁ Κ. Στρούμπκος. Ὁφείλομεν δὲ πάντες ὁμολογῆσαι ὅτι τὸ Λύκειον τοῦτο φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν δυνατὴν ἐν Ἑλλάδι σήμερον τελειότητα, διότι καὶ ὁ καθιδρυτής αὐτοῦ λογίος ἐστὶν ἀνὴρ, καὶ ἄμεσον ἀτομικὸν συμφέρον ἔχει πρὸς τὴν ἀγῆν αὐτοῦ καὶ ἀσπίλον ὑπαρξίν, καὶ ἐκ φύσεως πρὸς τούτοις κατέχει τὰς ἀπαιτούμενας εἰς τοιοῦτον ἔργον ἰδιαζούσας ιδιότητες. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, μεγάλως ἐλίθισμεν μαθόντες ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ συναδέλφου ἡμῶν, ὅτι πολῖται Ἕλληνας ἀποσπᾶσαντες ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς πατρίδος, τὰ τέκνα αὐτῶν παρέδωκαν αὐτὰ καὶ τὸ μέλλον αὐτῶν εἰς τὸ ἄδηλον, ἐν Μελίτῃ, ἐν Μασσαλία καὶ ἀλλαχοῦ. « Ἐς διαφόρως ἔκριναν ποτε περὶ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι, λέγοντες πρὸς τὸν Ἀντίπατρον ζητοῦντα παρ' αὐτῶν ὡς ὁμήρους πενήτηντα νέους. « Δὲν ἐμποροῦμεν ὦ Ἀντίπατρε νὰ σοῦ παραδώσωμεν νέους στερημένης ἀλόμῃ ἀνατροπῇ πατριωτικῇ. Οὔτοι εἶναι νέα φυτὰ τὰ ὅποια πρέπει νὰ γεωργηθῶσι, καλῶς εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἂν μετακομισθῶσιν ἄλλοῦ ἐμποροῦν νὰ μὴν ὠφελῶσιν, ἐμποροῦν νὰ λάβωσι ξένα ἤθη, καὶ νὰ καταγῆσιν πολῖται κα-

κοί. » (Μετὰφρασις διδασκ. Βάμβα ἐν ἔτει 1818). Μηδεὶς δὲ ὑπολάβῃ ὅτι μεμφόμενοι τῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τῶν νέων ἀποστολῆς, φρονοῦμεν ὅτι ὀφείλομεν καὶ καταστῆσαι δεσποτικὸν τῶν πολιτῶν τὴν Ἑλλάδα. Τούναντιον μάλιστα πεπεισμένα οἱ πάντες οἱ Ἕλληνας εἰ δυνατόν, ὅσον οἷόν τε πλείστας ὀφείλουσιν ἐπισκέπτεσθαι ξένας χώρας, ὅπως ἐξ ἀπασῶν δρέπωσι πᾶν ὅ,τι ἐν αὐταῖς ἀγαθὸν ὑπάρχει. Λέγομεν δὲ μόνον καὶ ἰσχυρίζομεθα μάλιστα, ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ τῶν ἀλλοδαπῶν τότε μόνον ἀποβαίνει εὐεργητικὴ καὶ σωτήριος, ὅταν, ὡς ὁ ἀποστολὸς Παῦλος λέγει, οἱ πολῖται εἰσέρχωνται εἰς τὰς χώρας αὐτῶν « περιζωσμένοι τὴν ὄσφυν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδεδυμένοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως. » ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅταν φέρωσι τὴν πανοπλίαν τῶν ὑγειῶν καὶ ἐθνικῶν ἀρχῶν περὶ πίστεως καὶ πατρίδος, ἐφ' ἧς πάντα τὰ βέλγη τῆς παντοίας καὶ ποιικίλης διασθορᾶς συντριβήτονται.

Περαιόντες δὲ ἐνταῦθα τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Κ. Στρούμπκου, (*) ὃ πάντες χάριτας ὁμολογῆσαι ὀφείλομεν, ἀνακεφαλαίουμεν τὰς ἐκτεθείσας ἡμῶν ἀρχάς, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ αὐτὴς καὶ αἰωνίως, ὅτι ὁ παρὼν καιρὸς μονοουχί σχεδὸν ἀφίεις λέγει, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ἡμῶν σαλεύει. Ὁφείλομεν στηρίζαι αὐτὸ, ἀνακαινίζοντες τὰς σαφῆρας αὐτοῦ βάσεις. Τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα δημιουργοῦντες πρῶτον, κληρὸν σοφόν, κληρὸν εὐσεβῆ, κληρὸν ἀνέτως βιοῦντα, μέλλοντα ἐξημερῶσαι καὶ ἐξευγενίσαι τὸ ἔθνος ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ ἔθνους· καὶ δεύτερον πᾶσαν ἡμῶν φροντίδα καὶ σπουδὴν καταβάλλοντες περὶ τὴν πρώτην τῶν παιδῶν ἐκπαίδευσιν, ἐξ ἧς βλαστάνουσι τὰ φυτὰ τὰ προωρισμένα ἢ εἰς ζωὴν ἢ εἰς θάνατον. « Ἄν μὴ τοῦτο, καὶ ὅσον οὐπω μάλιστα πράξωμεν, οὐδέποτε οὐδὲν, παρ' ἡμῖν γενήσεται μέγα καὶ ἀληθῶς εὐγενές. » Ἄν δὲ τούναντιον πάντες τοῦ ἔργου τούτου τῆς ἐθνικῆς ἐσωτερικῆς ἀναγεννήσεως ἀπὸ καρδίας ἐπιλαβόμεθα, τότε δὴ τότε καὶ μόνον τότε τὸ μικρὸν τοῦτο κλωνάριον, τὸ εἰς τὴν φροντίδα ἡμῶν ὑπὸ τῆς Θεῆς ἐμπεπιστευμένον προνοίας, « ἔσται ὡς δένδρον μέγα, εὐθηνοῦν παρ' ὕδατα, καὶ οὐ φοβηθήσεται ὅταν ἔλθῃ καύμα, καὶ ἔσται ἐν αὐτῷ στελέχη ἁλωδῆ, ἐν ἑναυτῷ ἀβροχίας οὐ φοβηθήσεται, καὶ οὐ διαλείψει ποιῶν καρπὸν· καὶ ὑψώθησαν αἱ παραφυάδες αὐτοῦ· ἐν ταῖς παραφυάσιν αὐτοῦ ἐνόσευσαν πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑποκάτω τῶν κλάδων αὐτοῦ ἐγεννώσαν πάντα τὰ θηρία τοῦ παιδίου, ἐν δὲ τῇ σκιᾷ αὐτοῦ κατώκησαν πλῆθος ἐθνῶν. » Γένοιτο!

Ἀἴηται τὴν 4. Μαρτίου 1855.

Κ. ΦΡΕΑΡΙΘΣ.

(*) Τὸ περὶ ἐκπαίδευσίος τοῦ ἔθνους ζήτημα θεωροῦντες ὡς τὸ σπουδαιότατον ἀπάντων τῶν ζητημάτων, προσεχωρῶς κατ' ἕκασιν ἀναπτύξομεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ τινὶ πραγματείᾳ, φερούση ἐπιγραφὴν « Τίς ἡ σημασία καὶ τίς ὁ προορισμὸς τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσίος καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐν Ἑλλάδι. »

ΜΑΧΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΠΙΘΗΚΩΝ.

(Ἀπόσπασμα ἡμερολογίου)

Καὶ συγχρόνως φωνὴ ὄξυτάτη, δηλοῦσα φόβον ὑπέμετρον ἠκούσθη πλησίον μου. Ἐπὶ ἤσκη ἀμέσως ἐκτὸς τῆς κλίνης μου, (ὁ περιηγητής ἐμοὶ μᾶτα ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ τινὰ πεδιάδα τῆς Μεξικῆς), καὶ ἶδον δύο λευχεύοντας καὶ εὐζώνους γυναίκας διαβαίνουσας πλησίον μου ἀστραπηδόν, καὶ κραυγάζουσας ὀδυνηρῶς.

— Socorro! socorro! por Dios! Βοήθεια! δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εὐθὺς ἴδομεν τρία ἢ τέσσαρα σώματα μαύρα καὶ ἀόριστα, τρέχοντα κατόπι αὐτῶν. Τὰ σώματα ταῦτα ὁμοιάζον μὲν ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἡ ὄψις τῶν ἢ τοσοῦτο ἀλλόκοτος καὶ τοσοῦτο ἀποτροπαία, ὥστε ἡ αἰσινδία αὐτῆ συνάντησι, ἐν μέσῳ βαθεῖς σκοτίας, ἐνεποιεῖ εἰς ἡμᾶς φόβον. Ἐμειναιμεν ἄρα ἐπὶ μικρὸν ἀκίνητοι ὡς λελιθωμένοι· ἀλλὰ νέα φωνὴ ὄξυτέρα τῶν ἄλλων, ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς θάρρος. Μία τῶν γυναικῶν, πεσοῦσα κατὰ γῆς, εἶτε κατὰ τύχην εἶτε ἐκ συμπτώσεως, ἔκειτο ἐκτάδην· τὸ δὲ ἐνδύμα τῆς συντρόφου τῆς εὐρίσκειτο εἰς τὰς χεῖρας ἐνός τῶν φαντασμάτων ἢ διαβόλων ἐκείνων, ὅτε ὁ Νερβίλ, ὀρμήσας κατὰ τοῦ τέρατος, κατέφερον εἰς αὐτὸ πληγὴν διὰ τοῦ ἐγχειριδίου του. Καὶ συγχρόνως ἀγνοῶ καγὼ πᾶς, εὐρέσθη παλαιὸν πρὸς ἐν ἄλλο τῶν φαντασμάτων αὐτῶν. Ἡ πάλῃ ὅμως ἦτο ἄνισος· διότι, ἂν καὶ κατεφέρομεν πληγὰς, οἱ πολέμιοι ἡμῶν ἐφάρουν δέρμα παχὺ, σκληρὸν καὶ φριξὸν, τὸ ὅποσον, εἰ καὶ ὄξυτάτα τὰ ἡμέτερα ἐγχειρίδια, δυσκόλως ἤθελον διαπεράσει. Πλὴν τούτου, οἱ βραχίονες οἱτινες συνείχον ἡμᾶς, ἦσαν μακροὶ, νευρώδεις καὶ λάσσιοι, αἱ χεῖρες ἰσχυρόταται, καὶ οἱ δάκτυλοι γαμψοὶ ὡς ὄνυχες ἀετοῦ. Ἡσθάνθη ἀμέσως τοὺς φρικτοὺς τούτους ὄνυχας ἐμπηχθέντας εἰς τὸν ὦμόν μου, καὶ τὸ τέρας, ἐλκύνον με βρωμαλέως πρὸς ἑαυτὸ, μ' ἔσφιγγε πανταχόθεν ὡς ἄρκτος. Τὸ βδελυρὸν ῥύγχος του, κτηνώδες συνάμα καὶ ἀνθρώπινον, ἤγγιζε σχεδὸν τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ἡ ὀργὴ του διηρμηνεύετο διὰ τῶν τρισμῶν τῶν ὀδόντων του, καὶ τῶν ἀγριαπῶν ὀφθαλμῶν του.

— Θεέ μου! ἀνέκραξε· ποῦ εἶσαι, Νερβίλ;

Ἄλλ' οὗτος, εἰ καὶ δύναμιν ἔχων γίγαντος, ἦτο ἀδύνατος ὡς παιδίον περισφιγγόμενον ὑπὸ ἥρακλειῶν ἀνταγωνιστῶν. Τὸν ἔσθλεπον ὀλίγα βήματα μακρὰν μου, παλαιόντα πρὸς δύο, καὶ καταβάλλοντα ὑπερανθρώπους προσπαθείας διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἐγχειρίδιόν του, τὸ ὅποδιν εἶχε πέσει ἀπὸ τὰς χεῖρας του.

— Νὰ τέλος πάντων! ἀνέκραξα ὅλως ἀπηλπικισμένος, καὶ ἐνέπηξα τὴν μάχαιράν μου εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἐχθροῦ μου.

Ἄλλὰ παρ' ὀλίγον ν' ἀποβῇ ὀλεθρὸς εἰς ἐμὲ ὁ θρίαμβός μου. Τὸ τέρας, ἀρὲν μυκηθμὸν πόνου καὶ λύσσης, μ' ἔσφιγγε μετὰ τσακύτης μακίας, ὥστε οἱ

ὄψεις ὄνυχες του, ἐμπηχθέντες ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ῥάχιν μου, κατεσπάραζαν τὰς σάρκας μου. Ὁ πόνος μου ὑπῆρξε μέγιστος· ἡ ὄρασις μου ἐσκοτίσθη, καὶ ἠσθάνθη ἑμαυτὸν λειποθυμοῦντα. Λίφνης ἠκούσθησαν πάφ! πάφ! δύο, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς δώδεκα βολαὶ τουφεκίων, συνωδευμένοι καὶ ἀπὸ συμφωνίαν κραυγῶν, καὶ ὕλακῶν καὶ καγγασμῶν ἀγρίων. Τὸν θόρυβον τοῦτον ἀκούσαν τὸ τέρας ἀνεσκήρτησε καὶ μὲ ἀσκήκε βραχίονι τις ἐπέρασεν ἐμπροσθεν τοῦ προσώπου μου, λάμψις φωτὸς προσηγήθη κρότου πυροβόλου καὶ φρικώδους φωνῆς, καὶ ἔπεσα κατὰ γῆς, ἀπαλαχθεὶς μὲν ἀπὸ τὰς βρωμερᾶς ἀγκάλας τοῦ ἀντιπάλου μου, ἀλλὰ λειποθυμήσας.

Ἦτο ἄνελαθον τὰς αἰσθήταις μου, ἦμην ἐξηπλωμένος ἐπὶ τινῶν σκεπασμάτων, ὑπὸ οὐρανὸν πρασί- νων φύλλων. Ἦτο ἤδη ἡμέρα, ὁ ἀπὸ ἤρκετο ὅλως μυρόπνους, καὶ τῶν πτηνῶν τὰ πτερὰ ἠκτινοβόλου ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου. Ἰνδὸς τις, ἰσπόμενος πλησίον μου, οὗ τινος τὸ πρόσωπον μὲ ἦτο ἀγνωστον, μὲ παρουσίασε κέλυφος μεγάλου καρύου πλη- ρες ὕγρου τινος· λαδὼν δὲ αὐτὸ μετὰ σπουδῆς τὸ κατέπιον διὰ μιᾶς. Τὸ ποτὶν τοῦτο (κρᾶμα ζωμοῦ λειμονίου καὶ ὕδατος) μ' ἐζωογόνησε. Καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνός μου, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου, περιέφερα τὰ βλέμματά μου περὶ ἐμέ· καὶ ἶδον ὅτι εὐρίσκειτο ἐν μέσῳ σκηνῆς ζωῆς καὶ κινήσεως, τὴν ὁποίαν μάτην ἐζήτητον νὰ ἐνθυμηθῶ. Ἦμην τότε ἐπὶ λόφου, ἐφ' οὗ ἦτο εἶδος τι στρατοπέδου. Ἦμῖνοι καὶ ἵπποι ἐπλανῶντο ἐλεύθεροι, ἐνῷ ἄλλοι, δεδεμένοι εἰς δένδρα καὶ εἰς θάμνους ἔτρωγον κρεῖτην. Οἱ μὲν ἔφερον ἐφίππεια πλοῦσια καὶ ἀναπαυτικά, οἱ δὲ σάγματα ἔτοιμα, ὡς ἐφαίνετο, νὰ μεταφέρωσι πληθὺς σακκῶν καὶ κιβωτιῶν, ἅτινα ἦσαν διεσκοπι- σμένα πανταχόσε. Τουφεκία καὶ καρβίνια ἦσαν ἐξη- ριγμένα ἐπὶ δένδρων· σκευὴ ἐφορτίζοντο ἐπὶ ἡμῶ- νων, πλῆθος ἀνδρῶν ἐξηπλωμένων κατὰ γῆς ἐμύζων τὰς καπνοσύγγας αὐτῶν, καὶ σωρὸς ἄλλων ἐκά- θηκτο περὶ ἐστίαν ὅπου παροσκευάζοντο τὰ βρώματα. Ὀλίγον μακρὰν μου ἶδον καὶ δευτέραν κλίνην ὁμοίαν τῆς ἐμῆς, ἐφ' ἧς ἔκειτο τις περιτυλιγμένος.

— Τί τρέχει; ἠρώτησα· ποῦ εἶναι ὁ Νερβίλ; ποῦ εἶναι ὁ ὀδηγός μας; τί ἐγείνεν;

— Non entiendo, ἀπεκρίθη τις νέος ἠλικοαῖς, σείων τὴν κεφαλὴν καὶ μειδιῶν εὐμενῶς.

— Adonde estamos; ἠρώτησα ἰσπανιστί· ποῦ εἶμεθα;

— In el valle de Chihuahua, diez leguas de Tarifa. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σιχουατάν, δέκα λεύ- γας μακρὰν τῆς Ταρίφης.

Τότε ὁ ἀνθρώπος, ὅστις ἔκειτο εἰς τὴν ἄλλην κλί- νην, ἐστράφη πρὸς ἐμέ· τὸ πρόσωπόν του ὁμοιάζεν ὄγκον ἀμορφον κρέατος αἰμορροῦντος, κατεσκεπα- σμένου ἀπὸ τραύματα. Ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ δια- κρινῆ τις τοὺς χαρακτῆράς του.

— Τίς εἶσαι; ἠρώτησα.

— Εἶμαι ὁ Νερβίλ, ἀπεκρίθη γοερῶς ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος· τοῦλάχιστον ἦμην, ἐὰν οἱ διάβολοι αὐτοῖ δὲν μὲ μετεμόρφωσαν.

— Θεέ μου! άνεράζα μόλις καταστείλας τούς καυχασμούς μου· σ' έξέδαραν λοιπόν ολοζώντανον; δέν εσαι ό Νερβίλ.

Τότε Ίνδος τις, άνοιζας δισάκιον άνέσυρε μικρόν κάτοπτρον, και τό παρούσασεν εις τό πρόσωπόν μου. Και ότε ίδον εις αυτό έπέιστην ότι τό άληθές και άμωρον εκείνο πρόσωπον τό όποιον με ώμίλησεν ήτο τό του Νερβίλ. Ίσως μάλιστα ήτο και όλιγώτερον δύσμορφον του έμου. Οί όφθαλμοί μου ήσαν σχεδόν κλειστοί, τά χειλή, ή ρίς, όλον σχεδόν τό πρόσωπόν μου, έξωγκωμένον και πάντη άγνώριστον. Η άνε-

τό μικρόν μου στρατόπεδον, και τούς άνθρώπους πορευομένους εις ανάντησιν τινων άλλων, έχοντων εν μέσω αυτών σώματι τό όποιον έσυρον κατά γης. Πολλάί γυναίκες, νέαι ως έπί τό πολύ, προηγουντο του σωρου τούτου, και στρέφουσαι συγχαίεις όπισθεν αυτών τό πρόσωπον, έδιδον σημεία φρικης και θριάμβου συγχρόνως. Εγράτουν ύλαι κωμολόγια εις τάς χειρας, των όποιων τόν σταυρόν έφερον συνεχώς εις τά χειλή των.

— Un zambo muerto! un zamba muerto! άνεράζον όλοι διευθυνόμενοι προς ήμάς.



Μάχη ανθρώπων και πιθήκων.

κόλυψις αυτη, βρηθήσασα την μνήμην μου, με έκινύμισε βαθμηδόν τά διατρέξαντα. Άλλ' αι γυναίκες, άλλ' ή πάλη μετά ζώων, μετά τεράτων, ή τά διαδύλων ένσπαστικωμένων, ήτο εσέτι αινιγμα. Βεβαίως δέν έπλαώμην από θείρον, διότι την ράχιν μου και τούς ώμους μου ήσαν ώμην κατεσπαργμένους από όνυχας, και πολλά άλλα μέλη του σώματός μου έλλεπον σετυλιγμένα δια βεβρωγμένων παντων. Ένώ δέ ήτιμαζόμην να έρωτήσω ισπανιστί τήν Ίνδον πότεν ταύτη πάντα, ίδον έκτακτόν τινα κίνησιν, εις και ό Νερβίλ και έγω, μη είναι διάβολος;

— Έσκέπασαν ένα zambo! άνεκραύγασε και ό Ίνδος μου παρρησιασμένος από γαράν.

Και ταύτα λέγοντες έπλησιασαν, πηδώντες, καγγάζοντες και σφραγίζόμενοι δια του σημείου του σταυρου, και κραζόντες un zambo! un zambo!

Τότε ίδον μεταξύ του πλήθους κείμενον έκτάκην ένα των αντιπάλων ήμων.

— Θεέ μου! άνεκραζάμεν ως εξ' ενός στόματος πότεν ταύτη πάντα, ίδον έκτακτόν τινα κίνησιν, εις και ό Νερβίλ και έγω, μη είναι διάβολος;

— Perdonen vos senores, είναι zambo και αυτοί οι zambos είναι φρικτοί πιθήκες.

— Πιθήκες! άνεκραζα.

— Πιθήκες! επανέλαθε και ό ταλαίπωρος Νερβίλ ανασηκώθηκε. Ναι, πιθήκες. Έπαλαίσαμεν λοιπόν με πιθήκας, και αυτοί μας διώρθωσαν όπως ειμεθα!

Και ή πάλη αυτη μας έφάνη τωσω γελοία, ώστε και ό φίλος μου και έγω είκαρδισθήμεν γελώντες.

Είναι αδύνατον να παραστήσω πόσω προσεδλήθη ή φιλοτιμία μου, ότε ίδον την όμοιότητα ήτις ύπηρχε μεταξύ του άγενοϋς εκείνου ζώου και του ανθρώπου. Έάν δέν είχεν ουράν, ήθελον ύποβέσει ότι ό νεκρός άνήκεν εις τινα των κυνηγών της Άρκτώος Άμερικης, ένδεδυμένον δέρμα ζώου. Τόν εξελάμβανες άντι άνθρώπου βωμαλέου και εύπαγοϋς· αλλά και αυτη ή έκφρασις του προσώπου του τόν έδεικνυε μάλλον ως άνθρωπον έχοντα πάλη σφοδρά, ή ως ζώον. Οί πόδες και οι μηροί του ήσαν ως άνθρώπου εύρώστου, αι κνήμι παραπολύ κυρται και άσαρκαι, τά νεύρα και οι τέτονες των χειρών όστώδη, και οι όνυχες μεγάλοι ως τίγριος. Πως άρα ήτο δυνατόν να μη καταδηλώμεν από τούτα θηρία; Οί λασιοί βραχιόνες του νεκρου ήταν ως δέσμη σχοινίων, όλως μυώδεις και νευρώδεις, αι δε μικραι αυτου χειρες τοσοϋτον ισχυρώς συνστριγμέναι, ώστε μόλις πέντε ή εξ' Ίνδοι κατώρθωσαν να τάς άνοιζωπι.

Μετ' όλίγον έμάθομεν και τάς λοιπάς περιστάσεις των νυκτερινών μας συμβάντων. Ο οδηγός μας, είτε εξ' άγνοίας, είτε εξ' άνοησίας, μας άφήκε να καταλύσωμεν εις μέρος ακατάλληλον. Άφου δε έκοιμήθημεν, άλλη συνοδία όδοπόρων Μεξικανών έλθοϋσα κατέλυσεν όχι μόνον μακράν ήμων άλλ' έπί μέρος ύψηλοτέρου. Τήν νύκτα δύο γυναίκες, μακρυνθείσαι όλίγον από τό κατάλυμα, κατεδιώχθησαν υπό zambos ή ανθρώπων του δάσους, έπισπαζόντων εις τά μεσημβρινά μέρη της Μεξικης. Τότε φοβηθήσασιν έδραμον κατά τύχην προς ήμάς. Αι κραυγαί των καθός και οι σατανικοί καυχασμοί των zambos είδοποίησαν τούς Μεξικανούς, και έτρεξαν εις βοήθειαν των γυναικών. Οί πιθήκες έγένοντο άφαντοι άμα μετά τάς πρώτας έκπυρσοροτήσεις· είκάζεται δε ότι πολλοί αυτών έπληγώθησαν.

ανακάλυψις ήτις δύναται να ώφελήσῃ τάς τέχνας και την Έλλάδα εν γενει.

Γνωστόν είναι ότι τινά των θερμών όρυκτων ύδάτων, έμπειρέχουσι πολλά μόρια αλατωδη, άτινα καθίζονοντα εύκόλως συνιστώσι φλοιοϋς και στρώματα λιθώδη κατά τό μάλλον ή ήττον σκληρά και παχέα, και ότι τά στερεά ταύτα μόρια, προσκολλώμενα έπί της επιφανείας άλλων σωματων οργανικών ή μη οργανικών, περιβάλλουσιν αυτά με φλοιόν γαιώδη σκληρόν, και περιλιθώνουσι τρόπον τινα αυτά, ώστε εις τινας πηγάς μεταχειρίζονται τό μέσον τούτο εις διατήρησιν τοιοϋτων σωματων περιεργείας ένενκα. Από τινος δε καιρου εις τό Κλερμόντιον (Clermont Ferrand) της Γαλλίας, ώφεληθέντες εκ της ιδιότητος ταύτης των ύδάτων της πηγής του Σαιν-ταλλύρου (St. Allyre), έναπέθεσαν εις αυτην προτομάς, άνάγλυφα προσώπων και τά τούτα, άτινα περιλιθωθέντα θαυμασίως και ως υπό έλεφαντείου όστού εξειργασμένα φαινόμενα, έπέσυρον την προσοχήν και τον έπαινον όλων και εις τάς δημοσίας εκθέσεις αυτας εν Παρισίοις, ώστε έγεννήθη εκ τούτου ιδία τις βιομηχανία.

Ο εν Καρλοβάδη γνωστός ιατρός Ι. Κάρρος, (J. de Carrs,) δια της έπιμελείας του όποιου εισήχθη κατά πρώτον εν Έλλάδι ή δαμαλις από της αρχής του παρόντος αιώνος, λαβών εκ Κλερμόντιου την εικόνα του Μολιέρου περιλιθωμένην κατά τον μνησθέντα τρόπον, και θαυμάσας τό κάλλος αυτης, συνέλαβε την ιδέαν ότι έδύνατο να γίνη τοιοϋτον έργον και εις τάς πηγάς των Λουτρών του Καρόλου, έχούσας άφθονα τά κητακρημνίσματα και πραγματικώς, κατ' εισήγησιν αυτου, ό ιατρός Μάνιελ (Manel) και ό φαρμακοποιός Γοίττελ (Göttl), δοκιμάσαντες έφθασαν εις τό αυτό άποτέλεσμα, και ήδη περιλιθώσαν εν ταις πηγαις του Καρόλου τούτα άντίτυπα και άνάγλυφα όμοιάζοντα με χαλκινα (bronze)· πιστεύουσι δε ότι δύναται να έχωσι και διαφόρων άλλων χρωμάτων, αποχωρίζοντες χημικώς συστατικά τινε μόρια του ύδατος. Τήν ανακάλυψιν ταύτην, ήτις άνοίγει νέαν άρορμήν πλούτου εις τούς κατοίκους της Καρλοβάδης, κοινοποιών ό μνησθείς ιατρός Κάρρος προς τον φίλον τον άρχιατράν κύριον Βούρρον ένταύθα, παρατηρεί ότι τούτα έργα δύναται να γίνωσι και εις την Έλλάδα, ένθα εύρίσκονται όρυκτά ύδατα φέροντα πολλά στερεά μόρια.

Πιστεύοντες δε και ήμεις ότι εις τινας των εν Έλλάδι πηγών, ως εις την του Κακκαβου της Κύθου, εις τάς της Αιδιψου και άλλας δύναται να γίνωσι τούτα δοκιμαί μετ' έπιτυχίας, επικαλούμεθα εις τούτο την προσοχήν των χημικών και τεχνιτών της Έλλάδος.

ΠΕΡΙΛΙΘΩΣΕΙΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΠΗΓΑΙΣ ΟΡΥΚΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ.

Όφελιμον νομίζομεν να γίνη γνωστή εις τό κοινόν της Έλλάδος, και μάλιστα εις τούς καλλιτέχνας και τούς ένασχολουμένους εις χημικά έργα,

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΚΥΝΗΓΟΥ.

(Εκ τῶν τοῦ Bryant.)

Εἰς βράχον ὅστις ἐψηλὴν τὴν κορυφὴν τεύασσι,
 Ἐπὶ βουνῷ ἂν ἄγρια συνείωσμένον δίοη,
 Ἀπηνδύμενος κυνηγὸς ἐκάθησε ἀσθμαίνων,
 Τὴν φλεγμονὴν τοῦ στήθους του ποθῶν τὰ κα-
 (τενάζει,

Εἰς τὸν ἀβρὸν κυματισμῶν ἑσφίρων πλατωμένω,

Εἰς τῶν βουνῶν τὰς κορυφὰς τὸ βλέμμα περι-
 (στρέφει

Λευκόφαια καλύπτουσι τὰς κορυφὰς των νέφη.
 Εἰς τὰς κοιλάδας ποταμοὶ τὰ ρεῖθρά των κλύου,
 Τὰς ὄχθας των βαθύσκιος δασῶν χορεῖα στέφει,
 Καὶ ἤχοι ἔρημοι πτηνῶν κ' ἐντόμων ἀταβρόου,

Τὴν ῥέμβουσαν του προσοχὴν διέκοψέ τιε ἤχος,
 Εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὠτιά του, τὸν τέρπει ἐνδομύχως.
 Ὁ ἤχος εἶτε ἀληθὴς ἢ φαντασίας πλάσμα,
 Εἶται γλυκὴς ὡς τῆς μητρὸς τὸ γαληναῖον ἄσμα,
 Κοιμίζον εἰς τὸ στήθος της τὸ βρέφος της ἡούλω.

Καὶ ἡ φωνὴ τὸν κυνηγὸν λέγ' ἢ μυστηριώδης
 « Ἀπηνδύσου οἱ πόδες σου ἐν μέσω τῶν ἄρειων »
 « Τὸ πρόσωπόν σου κάματος ἐρύθρωσε φλογώδης »
 « Ματαίνων τὸ μείλιμα τῶν χρόνων σου »
 (τῶν νέων,

« Εἰς τῶν βουνῶν τοὺς πρόποδας, ὦ κυνηγέ, ἐ-
 (κείνων.
 « Ἡ γῆ τῆς εὐτυχίας σου καὶ τῆς εἰρήνης κείται.
 « Ἐκεῖνοι, μεθ' ὧν ἐπιεὶς τῆς ἰορτῆς τῶν οἴνων,
 « Σὲ περιμένουν, φίλων σου χορεῖα σ' ἐνθυμείται. »

Μὲ δειπλήξει τὰ περίχ του ὁ νέος ἐθεώρει,
 Μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ πρὸς τ' ἀντιπέρας ὄρη
 Χώραν τιν' ἀνεκάλυψέ τὸ πλαγῆθὲν του βλέμμα,
 Ἐξερχομένην τῶν σκιῶν τὴν ἔβλεπε κ' ἠπόρει
 Πόθεν τ' ὄρατο ὄραμα προέκκεπτεν ἠρέμα :

Τὴν ὄρασιν του ἔθελγον καλλόχοι δειδρωγες
 Καὶ ἄρθη ποικιλοχρῶα κοσμοῦντα σειρὰς λόφων,
 Καὶ βραχίων ἠκοιεν ὑπὸ τοὺς βράχους ψόφου,
 Κ' οἱ μαγικῶς ἐκτείνοντες τὴν θέαν των λειμῶνες
 Ἀρτήχων ἀπὸ ἄσματα ἀρμονικῶν εὐστρόφων,

Ἀποθανόντες ὄντροφοὶ τῶν παιδικῶν του χρόνων
 Ἐκεῖ τῆς ζωῆς ἤρχισαν καὶ ἐπανοῶν τὸ βῆμα.
 Ἐκεῖ πρὸ χρόνων ἔλαμπεν ἄλλ' ἔδουσε εἰς μνήμα
 Παρθένος πλήρης χάριτος κ' ἐλπίδων καλλε-
 (γῶνων ...

Ὁ νέος ἔφη ἔκτοτε καρδίας δρυμνὸν πόρον.

Τὸν εἶδε τότε, ἤρχετο ἢ ποθητὴ του κόρη,
 Καὶ, ὡς συνήθως ἄλλοτε, ἀνέβαινε τὰ ὄρη.
 Κ' ἐξέτεινε τὰς χεῖράς της κ' ἐλάλει τ' ὄνομά του.
 Ὁ κυνηγὸς τὴν μαγικὴν μορφήν της ἐθεώρει
 Καὶ ἔκπε' ἐγερόμενος ἀπὸ τὸ κάθισμά του.

Καὶ ἔκπεε πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ κ' ἔπειρα ἀιφνιδίως
 Ἐκ τῆς πετρίτης ἔπεσε ὁ κυνηγὸς ὄφρος.
 Εἶδε τὸ βάθος τῶν κρημνῶν εἰς μαύρην σιγῆν
 (μια,
 Οἱ ὄφθαλμοὶ του ἔχασαν εὐθὺς τὴν ὄπτασίαν,
 Καὶ τοῦ θαράτου ἢ οκιά τὴν ἔοθε' ἀπαισίως !

X. A. PARMENIΔΗΣ,

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

(Συνέχεια. "Ἴδε φυλλῶδ. ΡΙΕ'.)

— 0 —

CI.

Βελοῦχια μου περίφανα καὶ ῥεῖα ζωγραφισμένη,
 Πάει τὸ μῆλο νὰ χεῖν, τὸ ρόδι νὰ σπῆσει,
 Πάει ἡ Τασούλα στὸν Πασᾶ νὰ τὸν ἐπροσκυνήσῃ
 Πάει τοῦ πέρνει τὴν ποδιά καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι,
 Σ' ἔφταιξ' ἀσένη, σ' ἔφταιξε καὶ νὰ μοῦ συμπαθήσῃ.
 Δὲν εἶν' ἐδῶ συμπάθημα, γιὰ νὰ σὲ συμπαθήσω
 Τασούλα, κλάψες μοῦ ῥθανε ἀπὸ τὰ βιλαιίτια
 Ποῦ φύλαξες τὴν κλεφτουριά καὶ αὐτὸν τὸν Καλτσοῦμη,
 Τὸν Γούλι τὸν περήσανο, τὸν Διάκο τὸν λεθίντη.
 Ἐφταιξ' ἀσένη μου, ἔφταιξε, καὶ νὰ μὲ συμπαθήσῃ.
 Δὲν εἶν' ἐδῶ συμπάθημα γιὰ νὰ σὲ συμπαθήσω,
 Ποῦ ἔχλασες τὰ τρία χωριά, τὰ τρία βιλαιίτια,
 Ποῦ πέραν σκλάβους τὰ παιδιὰ καὶ σκλάβαις ταῖς γυναῖκας
 Καὶ φέρουν τ' ἄσπρα σταῖς ποδιαῖς καὶ τὰ φλωριά σταῖς
 (σκολοφιαῖς)

Καὶ θέλουν τὸ μουρασαλὴ καὶ θέλουν βιλαιίτια.
 Μὲνα μὲ λένε Ἀλῆ - Πασᾶ, μὲ λένε Ἀλῆ - Βεζύρη,
 Ποῦ ἂν δὲ μοῦ πάρουν τὴν ποδιά, χέρι ἂν δὲ μοῦ φιλήσῃ
 Ποτὲ ψωμί δὲν βλέπουμε ποτὲ καὶ βιλαιίτια.

CII.

Οἱ κλέφταις ἐμεζένοινταν καὶ γίνεσαν μπουλούκια,
 Ὁ Διπλὰς πάει κατὰ τὸν ζυγὸ καὶ Ἀντώνης κατὰ τὸ βλάτι,
 Καὶ ὁ Νάκος πέρα ἔκμαε μ' αὐτὸν τὸν Λεπενιώτη,
 Πολλὰ τουρέκια πέφτουσε στὸν Πλάτανο στὴ ράχη.
 Τὸ τί τουρέκια νᾶναι αὐτὰ ; τί θλιβερά βροντᾶνε ;
 Ὁ Λεπενιώτης πολεμᾶ τὸν Νάσο τὸν Κομπόπλο,
 Ὁ Νάσος ἐσκοτώθηκε ὁ Γεώργης πάει στὸν τόπο,
 Καὶ ὁ Λεπενιώτης χύθηκε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι
 Πάριε τοῦ Γεώργη τ' ἄρματα, τοῦ Νάσου τὸ κεφάλι,
 Νὰ μὴ τὸ πάρῃ ἡ Ἀρβανητιά καὶ αὐτὸς ὁ Βελιγέκιος.
 Τὸ πένε στὸ Κεράσσοβο τὸ πᾶν στὸ Καρπενῆσι
 Βλέπουν οἱ ἔχθροι καὶ χαίρονται, οἱ φίλοι καὶ λυποῦνται,
 Τὸ βλέπει ὁ Γόργω - Νουμαρῆς καὶ καθεῖται καὶ κλοῖει.
 Ἐγὼ μαι ὁ Νάσος ἔκαουστὸς, ὁ Νάσος ἔκαουσιμένος
 Μὲνα μὲ ξέρι ὁ Ζυγὸς μὲ ξέρι τὸ Βραχώρι,
 Μὲ ξέρουνε καὶ τ' ἄγραφα καὶ ὄλο τὸ Καρπενῆσι
 Μὲ ξέρι καὶ νὰς γούμενος ε' τὸ κάτω Μοναστήρι

— 0 —